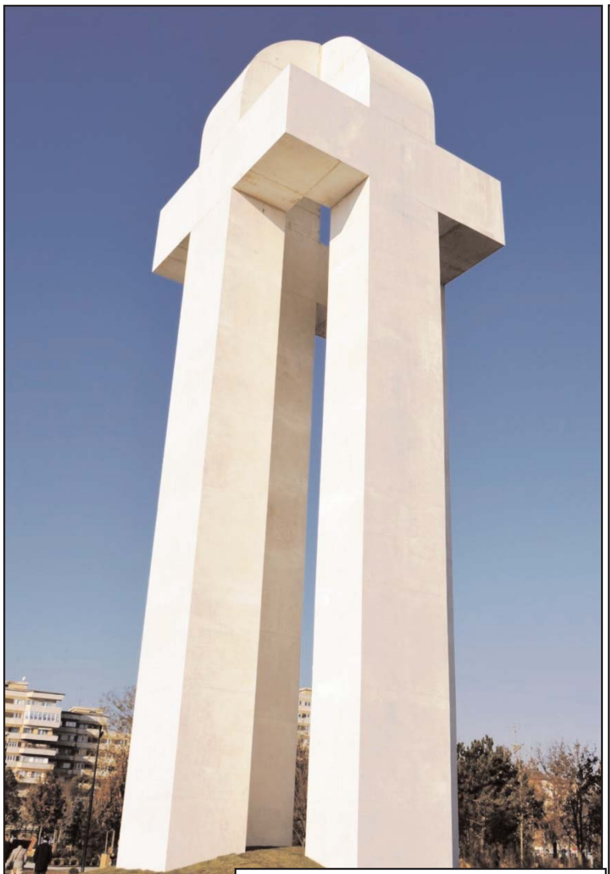
Curtea de la Argeş

Revistă de cultură

ORAŞ REGAL

Anul X ■ Nr. 12 (109) ■ Decembrie 2019

Monumentul de la Alba Iulia, ridicat în 2018

Din sumar:

Revista apare cu sprijinul Primăriei Curtea de Argeş, prin intermediul Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu”, şi al Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş”.

Şi peste toate, şcoala...

Gheorghe PĂUN

Scriu „şcoală”, dar mă gândesc la complexul neseparabil educaţie-instruire-cultură, la învăţământ şi *învăţare.* Am citit/auzit de multe ori că „secretul” progresului unei ţări constă în triada educaţie-sănătate-infrastructură. Se adaugă uneori necesitatea unei legislaţii corecte în sine şi corect aplicată. Aş simplifica: un popor educat va fi preocupat şi de sănătate şi de alte cele. Iar în infrastructură aş include nu numai drumuri, poduri, căi ferate, ci şi suportul pentru internet şi telefonie, ba chiar şi infrastructura organizatorică, legislaţia în general, organizarea administraţiei, a instituţiilor statului în particular.

Iar peste toate, rămâne şcoala…

Despre care s-a tot scris şi se tot scrie. Nu numai la noi, ci în toată lumea „civilizată”. (Nu voi obosi să folosesc ghilimele, gândindu-mă la sinucigaşa „civilizaţie europeană” – de la Spengler până la, scuzaţi, Macron, găsim bibliografie din belşug!) În mai toată lumea există preocupări privind învăţământul. Simplul fapt că au apărut tot felul de şcoli experimentale dovedeşte acest lucru.

Două sunt sursele provocărilor cărora şcoala trebuie să le facă faţă: (1) tensiunea dintre tradiţie şi „modernism”, dintre istorie-memorie-identitate şi globalizarea împinsă dincolo de marginile fireşti, spre nivelare cultural-identitară, şi (2) accelerarea acumulării de cunoştinţe, schimbările tot mai rapide şi profunde, specifice „revoluţiei digitale”, specifice celei de *a patra revoluţii industrial-tehnologice.* În mod tradiţional, şcoala este păstrătoarea *memoriei vii* a unui popor, a unei civilizaţii (o bibliotecă, de orice fel ar fi ea, poate stoca oricât de multă informaţie, dacă ea nu este *citită,* devine *memorie moartă;* este valabil acest lucru pentru orice ştiinţă: dacă nimeni nu-i citeşte cărţile, ea moare – învăţământul superior are şi această sarcină, să producă persoane specializate care ţin vie o ştiinţă, chiar dacă ea nu este, acum şi aici, utilă, în sensul banal al cuvântului).

La fel ca în alte câteva direcţii, pe de o parte, noi suntem doar un caz particular al unui fenomen mai general, cel puţin european, pe de alta, suntem şi „originali”, în mod păgubos, în privinţa şcolii. *Politizare excesivă* se numeşte „boala”, simptomele se văd în schimbarea periodică a conducerii şcolilor, finanţarea precară şi, cel mai spectaculos şi poate cel mai grav, obsesia reformelor. Instabilitatea. Schimbarea schimbării…

În timpul unei recente emisiuni TV, moderatoarea a remarcat faptul că nu avem ministru la Educaţie şi, instinctiv, mi-a scăpat o glumă ne-glumă de genul „poate ar fi instructiv să prelungim măcar vreo jumătate de an această stare, să vedem dacă nu cumva în şcoli lucrurile vor merge mai bine fără un ministru de resort…” Ideea este că nu-mi amintesc un ministru la Educaţie care să nu se fi simţit dator să schimbe ceva imediat ce ajunge în funcţie, mai ales inversând o decizie a predecesorului său. Nu pentru a face *mai bine,* ci pentru a face *altfel.* Am, desigur, şi o listă de decizii folositoare ale onor miniştrilor în cauză, dar lista bramburelilor este net mai lungă şi cu efecte mai vizibile.

Se spune că Moisil ar fi spus cândva (nu am găsit fraza printre scrierile sale) că „cea mai bună reformă în învăţământul românesc ar fi să nu se mai facă nicio reformă timp de un deceniu…” Cam despre asta era vorba în gluma mea (serioasă).

Îmi amintesc de manualele pe care le-am avut, în şcoala generală (aşa se numea atunci gimnaziul) şi în liceu. Şlefuite ani de-a rândul până aproape de perfecţiune. Scrise de profesori, de profesionişti. Manuale de *cultură generală,* unice, clasicizate – nu harababura manualelor alternative, genial-malefică invenţie, poartă, printre altele, pentru rescrieri „demistificate” ale istoriei şi literaturii şi pentru tranzacţii financiare.

Încă un raţionament grabit-falacios pe care l-am auzit mai mereu în declaraţiile de instalare, la TV eventual, ale miniştrilor Educaţiei: şcoala trebuie să răspundă nevoilor societăţii, să producă specialiştii pe care îi cere economia. Nici pe jumătate nu este corect! Şcoala generală are ca sarcină cultura generală, educaţia, ea trebuie să producă cetăţeni ai României care să ştie din toate câte ceva şi cât mai mult din cele fundamentale (oricâte lucruri s-ar găsi pe internet, dacă nu ştii ce să cauţi… nu cauţi). Liceul teoretic continuă această muncă, dar mai şi pregăteşte mintea pentru performanţă. Sigur, liceele profesionale produc „oameni ai muncii” – nimic peiorativ, dar nici de promovat în dauna specializării. La nivel superior, lucrurile sunt mai complicate: absolvenţii au nevoie de locuri de muncă, trebuie pregătiţi pentru aşa ceva, dar nu numai pentru cele de azi-mâine, ci şi pentru cele de… poimâine. Amintita revoluţie tehnologică, a patra, va schimba – deja o face – imprevizibil nomenclatorul meseriilor. Facultăţile nu trebuie să formeze (numai) profesii şi competenţe, ci şi să antreneze pentru învăţare-adaptare, formând meta-competenţe. O figură de stil pe care am mai folosit-o: învăţământul superior trebuie să fie şi o „sală de forţă pentru muşchii minţii”, antrenând performeri care să poate practica „sporturi” noi, care nu existau la intrarea în facultate.

Reiau „triada magică”, *educaţie-sănătate-infrastructură,* dar adaug, imitându-l pe Apostol: *dar cea mai mare dintre ele este educaţia!*

Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi şi nouă toate...

Monumentul lui Mihai Eminescu de la C. de Argeş

Dar, dacă, de ani încoace, a fost foaie care-n nenumărate rânduri s-a ocupat cu de-amănuntul şi se va ocupa încă de soarta ţăranului, acea foaie a fost *Timpul.* Numai răposatul Bolliac a mai scris poate cu atâta convingere ca şi noi în cestiunea aceasta, şi colecţia din anul trecut şi din cel curent e faţă pentru ca oricine să se convingă că e poate singura cestiune în care am scris cu toată patima de care e capabilă inima noastră, cu toată durerea şi cu toată mila pe care ne-o inspiră tocmai ţăranul, acest unic şi adevărat popor românesc.

El, căruia nu-i dăm nimic în schimb, păstrează prin limbă şi datini unitatea noastră naţională; el e păstrătorul caracterului nostru în lumea aceasta franţuzită şi nemţită, el e singurul care de zece veacuri n-a desperat de soarta noastră în Orient. Aşa chilos şi greoi cum este, e o putere de rezistenţă în el pe care nimeni n-o poate sfărâma, nimeni îndupleca. Lipit în Basarabia de colosul ucigător de naţii al Rusiei, el, neamul răzător al lui Miron Costin, îşi bate joc de muscali sub nasul lor, parc-a lui ar fi toată împărăţia muscalului. În Ardeal scoate cusur ungurului şi neamţului; pretutindeni acelaşi, pretutindeni întruparea tinereţii etnice, pretutindeni simţindu-se şi fiind superior celor ce-l înconjoară.

Şi noi i-am voi răul?!

Dar dovada cea mai vie e istoria recentă chiar. Două din trei părţi a întreg pământului României îl dădea Regulamentul Organic în posesiunea ţăranului în schimbul a 22 de zile de lucru pe an. Astăzi? Sub domnia banului cosmopolit şi a posesiunii cosmopolite, d. C.A. Rosetti e silit să prevadă în lege ca cel puţin 2 zile pe săptămână să rămână pe seama ţăranului, ca să-şi cultive pământul său propriu. Va să zică nu 22 de zile ale Regulamentului, ci 220 de zile ale erei liberale, înzecit atâta cât muncea înainte, munceşte astăzi, şi e mai sărac decât oricând.

Şi cine e de vină dacă ţăranul nostru nu mai e la largul lui?

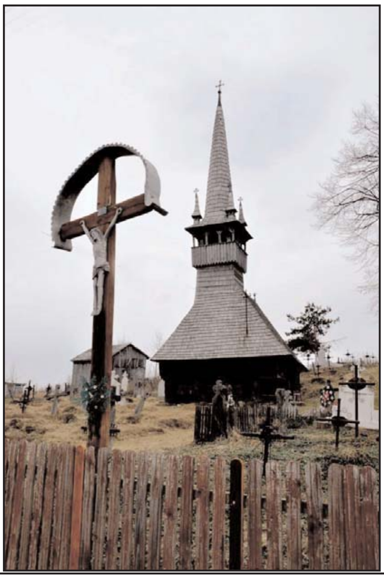
Cine, decât reformatorii care au voit să-ndrepteze datinile aşezate de Domnii cei vechi şi adunate în această privire în Regulament?

Cine, decât inovatorii care credeau a putea inventa o altă ţară, cine decât cei ce au introdus trebuinţe străine, legiuiri străine, mode străine, cine decât cei fără ştiinţă de carte şi fără seriozitate morală s-au improvizat în stăpânitori ai acestei vechi şi binecuvântate ţări? Nu ne mai silească d. C.A. Rosetti a repeta crudele adevăruri despre plebea nesăţioasă de străini şi semistrăini pe care i-a înţolit din sudoarea aceluiaşi ţăran pe care se preface azi a-l compătimi, căci, când ajungem a vorbi de ea, d-sa ştie fără îndoială din experienţă că tot fanatismul nostru de rasă se dezlănţuie atunci şi că praful se alege din gheşeftarii şi patrioţii de meserie care-l servesc.

Aşadar, încă o dată: voim reforma legii tocmelilor, dar nu cum o voieşte d. Rosetti, căruia nu tocmelile, ci popularitatea şi vrajba socială îi îmblă prin cap. O voim cu serioase şi amănunţite studii, cu păstrarea celor două principii necesare în materie: libertatea tranzacţiunii şi obligativitatea strictă a îndeplinirii; o voim de bună-credinţă şi întemeiată astfel încât să nu mai poată fi o armă de influenţă electorală în mâinile guvernului.

Şi, fiindcă pe d. C.A. Rosetti nu-l mai putem îndrepta, am dori ca treaba copiilor săi să nu fie a realiza republica, ci aceea de-a se pune serios pe carte şi pe muncă, pentru a compensa prin ele darea ţăranului care-i susţine. Puindu-se pe carte, studiind datinile drepte şi vechi ale ţării lor şi ale altora, se vor convinge că mare mult bine a fost odinioară în această ţară şi mare mult la largul lor şi în dragă voie trăiau oamenii înainte de epoca reformelor şi înnoiturilor; se vor convinge că statul omenesc nu e rezultatul unui *contract sinalagmatic,* ci un organism produs de natura intimă şi de înclinările unui popor şi că arta politică e ca arta medicului; are să subvină acţiunii şi reacţiunii bine-făcătoare a naturii, nu să impună legi *apriori* unui organism care nu poate trăi decât în conformitate cu legile lui înnăscute.

(*Timpul,* 18 februarie 1882)

Ca să cunoască cineva din ce elemente nesănătoase e compusă majoritatea roşie din Dealul Mitropoliei, cată să citească şedinţa Adunării de la 24 fevruarie, ocupată aproape toată de interpelarea d-lui Nicorescu.

În ziua de 15 fevruarie, pe când cei mai influenţi deputaţi lipseau, ocupaţi cu proiectul de lege al tocmelilor agricole, pe când în Cameră nu erau decât 58 de deputaţi, în lipsa raportorului, se dă citire unui proiect de lege, *compus dintr-un singur articol* - ca să treacă mai repede - şi se votează cu 37 de glasuri (adică c-o majoritate reglementară de *un singur vot*) o tranzacţiune între stat şi sindicatul Financiarei, substituit d-lui Eliade, prin care statul e păgubit cu 1.780.000 lei şi mai renunţă şi la o garanţie de 930.000 lei ce o are în mână. (…)

În ianuarie 1873 primăria de Brăila încheie contract cu d-nii E. Rosenthal şi Gr. Eliad pentru construirea unui chei în port. (…) Lucrările deci încep în 1873.

Din mai încă, colonelul Peiu, care supraveghează lucrarea, propune modificări în construcţiune, recunoscute şi admise şi de consiliul tehnic de care antreprenorii erau obligaţi a ţine seamă. Ei însă *nu se supun* şi se împotrivesc oricărei ameliorări a construcţiunii. Colonelul Peiu respinge o cantitate însemnată de material prost şi nepotrivit cu condiţiile contractului. Cu toate astea, antreprenorii nu ţin în seamă respingerea şi *întrebuinţează acel material* de proastă calitate.

La 1875 se constată că, din lungimea totală a cheiului, de 158 de metri, o întindere de 30 de metri trebuie considerată ca pierdută din cauza adâncilor crăpături, iar restul de 128 de metri începuse a crăpa tare. O comisiune de ingineri constată că 50 de metri de chei sunt atât de deterioraţi, încât trebuie făcuţi din nou şi… „această dezordine e a se atribui proastei calităţi de beton pe care stă zidăria”.

În ianuarie 1877, când expiră termenul contractului cu cheiul trebuia să fie gata, s-a dresat o situaţie care constata lucrări pentru suma de 600.722 de lei. (…)

Aceasta dar este colosala sumă plătită de Brăila unor antreprenori care au făcut o lucrare ce s-a surpat numaidecât şi care de nouă ani nămoleşte portul şi aduce cele mai mari pagube negoţului.

În ianuarie 1877, termenul contractului expiră, iar antreprenorul (substituit: Societatea Financiară) cade în faliment. Construcţia cheiului însuşi, greşită ca plan, detestabilă ca executare, se prăvale frumos în Dunăre şi, împreună cu ea, 1.780.000 lei ai statului şi ai comunei! (…)

În ce consistă acum tranzacţiunea trecută cu un vot, cu al d-lui Eliad însuşi?

În rezumat, tranzacţia cuprinde: rezilierea contractului; descărcarea masei falimentului Societăţii Financiare (substituită lui Gr. Eliad) de orice responsabilitate; ministerul devine proprietar pe toate grămezile de nomol şi imundicii de pe malul Dunării, botezate cu speciosul nume de *lucrări efectuate şi materiale aprovizionate…*

(*Timpul,* 2 martie 1882)

Redactor-şef: Gheorghe Păun

Redacţie: Daniel Gligore, Maria Mona Vâlceanu, Constantin Voiculescu

Colegiu redacţional: Svetlana Cojocaru – membru corespondent al Academiei de Ştiinţe a Moldovei, Chişinău, **Florian Copcea** – scriitor, membru al USR şi USM, Drobeta-Turnu Severin, **Ioan Crăciun** – director al Editurii Ars Docendi, Bucureşti, **Spiridon Cristocea** – conferenţiar la Universitatea Piteşti, **Dumitru Augustin Doman** – scriitor, Curtea de Argeş, **Sorin Mazilescu** – lector la Universitatea Piteşti, **Marian Nencescu** – cercetător asociat la Institutul de Filosofie al Academiei Române, **Filofteia Pally** – expert naţional etnolog, Muzeului Viticulturii şi Pomiculturii Goleşti, Argeş, **Cornel Popescu** – director al Muzeului Judeţean Argeş, Piteşti, **Octavian Sachelarie** – director al Bibliotecii Judeţene „Dinicu Golescu”, Piteşti, **Adrian Sămărescu** – conferenţiar la Universitatea Piteşti, **Ion C. Ştefan** – profesor, membru al USR, Bucureşti.

Curtea de la Argeş

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Trustului de Presă „Argeş Expres” (http://argesexpres.ro/) şi a Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu” (http://culturaarges.ro/)

Redacţia: Str. Schitului 45A, 115300 Curtea de Argeş

Tiparul: Venus Printing Solutions SRL, Iaşi

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face direct la redacţie, trimiţând contravaloarea (60 lei/an) în contul specificat mai jos şi, prin e-mail, adresa poştală.

Revista poate fi sponsorizată prin Asociaţia Culturală „Curtea de Argeş”, CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens

Ochiul iconarului

Horia BĂDESCU

Aşezată în căuşul unei palme de deal, ocrotită de zări spintecate şi de vălmăşag de umbre şi ramuri, Mănăstirea Necula adună, de câteva secole, transcendentul, coborât prin euharistia vieţii monahale, în lumina icoanelor sale.

Zugrăvite mai întâi pe lemn, mai apoi pe sticla ce avea să le aducă celebritatea.

Izvodite de mâini dăruite de harul fulgerat în ochiul iconarilor ocrotiţi de pacea acestui modest, la începuturi, aşezământ monahicesc, căruia aveau să-i dăruiască aura unei veritabile academii de pictură.

Academie a unui neam căruia nu numai istoria, ci şi cultura îi fuseseră refuzate. Academie de oameni umili, dar nu umiliţi, de oameni săraci în bunuri lumeşti, dar bogaţi în spirit.

Aici, ca şi la Sâmbăta de Sus, ori, mai departe, la Tismana ori Vodiţa, penumbra chiliilor înmiresmate de ceara arsă a lumânărilor adăpostea nu numai şcoli de învăţătură, ci şi ateliere de zugrăvit chipul sfinţilor.

Există un adevărat spirit al Neculei, manifestat în xilogravură şi, mai ales, în icoanele sale pe sticlă, răspândite, începând din veacul al optsprezecelea, pe întregul cuprins al ţării. Spirit care va guverna deopotrivă arta icoanelor pe hârtie de la Haşdate, sat vecin mănăstirii.

Primind, se pare, împărătescul dar al culorilor vegetale din spaţiul mântuit al mănăstirilor moldave, Necula îl va trece mai departe, dimpreună cu spiritul ei, iconarilor pe sticlă ţărani, din satul de la care îşi trage numele, dar şi din Laz, care preiau, ca în atâtea ale locuri din Transilvania, arta călugărilor artişti, botezându-i hieratismul bizantin în naivitatea păstoasă a unui suflet în care sacrul vieţuieşte deseori după măsuri omeneşti. Poate că nicăieri nu se află mai bine exprimată ideea sacrului întrupat, a Dumnezeului care s-a făcut om, ca în universul şi atmosfera acestor icoane.

Un puternic echilibru interior, un lirism discret, o melancolie profundă, iradiază din icoanele de Necula. În care linia este rodul unor stilizări rafinate, iar cromatica stinsă, de toamnă târzie, nu atenuează, prin discreţia ei, vigoarea chipurilor şi nici impactul emoţiei cenzurate.

A emoţiei cu care ochiul iconarului de Necula se deschide în orizontul minunii. A minunii în care ne duce cu el. Minunându-se şi înminunându-ne.

Exilul versus Utopia.
Derapajele raţiunii în Europa postbelică

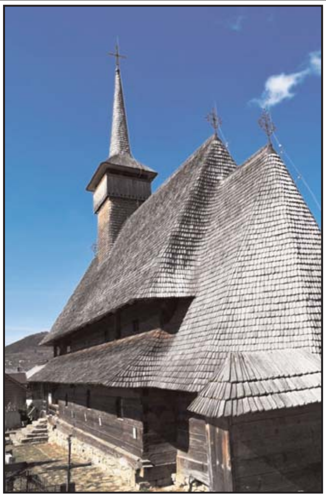
Dan ANGHELESCU

***„În moştenirea lui 1789, libertatea cedează (în Franţa) în favoarea egalitarismului, care are mari legături cu despotismul, cu nivelarea tuturor spre partea de jos şi sunt plebiscitate extremele. /…./ Este ceea ce determină extrema stângă ca, în problemele sociale, să ceară pedepsirea celor favorizaţi mai degrabă decât îmbunătăţirea soartei tuturor. Trebuie pedepsiţi bogaţii: săracii vor obţine de aici o satisfacţie simbolică.”* (Pascal Bruckner)**

În orizontul anilor '50, pentru intelectualii refugiaţi din România, Franţa, dintotdeauna considerată o a doua patrie, teritoriu al spiritului de libertate, tradiţionalul ocrotitor al exilaţilor de pretutindeni, se vădea acum, în mod cu totul surprinzător, cu totul altfel decât s-ar fi putut anticipa cu unul sau două decenii mai înainte. Schimbările erau fundamentale şi ele se concretizau în poziţia pe care inteligheţia franceză le exprima cu privire la ţările din Est. Latinitatea limbii, legăturile vechi (politice şi nu numai) existente la finele veacului XIX şi în anii de început ai veacului următor, influenţele vaste pe care cultura franceză le exercitase de-a lungul vremurilor asupra intelectualităţii româneşti, motivaţii şi argumente care vreme îndelungată determinaseră o relaţie specială a Franţei cu România, îşi pierduseră orice relevanţă.

Dubla mitologie a marxismului şi a revoluţiei cunoscuse o amploare pe care cu ceva vreme mai înainte românii, acum aflaţi în exil, cu niciun chip n-ar fi putut să şi-o imagineze. La finalul războiului, în Franţa, ca de altfel în întreaga Europă de Vest, confruntarea acerbă dintre fascism şi democraţie fusese aproape instantaneu înlocuită de o alta, la fel de violentă: comunism versus anticomunism. Însăşi ideea de cultură pe vechiul continent tindea să fie transformată în câmp de luptă. Violenţa, maniheismul, soluţiile extreme privind nimicirea totală a adversarilor şi, mai ales, tonul controverselor conturau tabloul unei lumi polarizate în opţiuni absolut ireconciliabile. „Victoria concepţiei corecte însemna pur şi simplu lichidarea, distrugerea celeilalte”, va scrie, ulterior, unul dintre junii aderenţi de atunci ai stângismului. (Mlynar: 1980, 2)

Falacioasele promisiuni ale Utopiei comuniste exercitaseră deja o irepresibilă fascinaţie asupra tinerilor intelectuali, dar, mai ales, asupra scriitorilor şi artiştilor. Convertiţii şi chiar neconvertiţii la comunism îşi declarau în toate chipurile admiraţia pentru sovietism, pentru glorioasa Armată Roşie, dar şi pentru reformele sociale ale URSS-ului care, de la un anume moment încoace, se vor dovedi amăgitoare şi – de altfel – inconsistente. În cele din urmă, era incontestabil că pentru o anume parte a intelectualităţii occidentale, dar mai ales pentru aceea franceză, comunismul căpăta un aspect tot mai pronunţat, care nu mai avea nimic în comun

cu acela al unei convingeri şi, tot mai evident, tindea să devină un soi de credinţă, dacă nu chiar o religie. Intelectualii francezi nu vor avea ezitări în a debita afirmaţii năucitoare, cum au fost cele emise de Paul Éluard în 1948, când se confesa în faţa bucureştenilor: „Vin dintr-o ţară în care nimeni nu mai râde, nimeni nu mai cântă. Franţa e în umbră. Voi, însă, aţi descoperit strălucirea Fericirii.” (Judt: 2011, 204) Aceasta, cu toate că Éluard avea deja neclarităţi asupra modului în care politica sovietică aborda fenomenul culturii, dar, specific inteligenţiei franceze, nu cuteza să critice tezele lui Jdanov, ceea ce ar fi însemnat, potrivit unui pretins progresist, abatele Boulier, *să faci jocul imperialiştilor.* (*Ibidem:* 205)

Deşi popoarele din răsăritul Europei (Cehia, Ungaria, Polonia, România şi toate celelalte ţări căzute sub ocupaţia sovietică) fuseseră practic evacuate cu totul în afara civilizaţiei europene, catastrofa pe care erau silite să o traverseze, cu abominabile consecinţe, avea să treacă aproape neobservată pentru inteligheţia occidentală. Dar – precum observa Tony Judt – *rusofilia intelectualităţii franceze* va atinge apogeul tocmai „în perioadele de maximă cruzime a regimului: 1935-1939 şi 1944-1956. Scriitorii, profesorii, artiştii, învăţătorii şi jurnaliştii îl admirau adesea pe Stalin, nu în ciuda greşelilor sale, ci din cauza lor. Persoana şi cultul său erau mai seducătoare când ucidea oameni la scară industrială sau când procesele-spectacol dezvăluiau faţeta teatral-macabră a comunismului sovietic. (…) Păcatul fatal al fascismului fusese legat de obiectivele sale specifice. Ţelurile comunismului, însă, erau impecabil de universale şi transcendente.” (*Ibidem:* 204, 205)

Cu evidentă premeditare, Occidentul se refugia într-o zonă de vizibilă opacitate şi refuz faţă de tot ceea ce putea să-l contrazică în neţărmurita lui sovietofilie. Aceasta, cu atât mai mult cu cât mărturiile şi acuzele deveneau tot mai numeroase şi tot mai dificil de ignorat. Elocvente, dintr-o asemenea perspectivă, sunt scrierile lui Pierre Rigoulot, apărute sub o foarte grăitoare titulatură: *Imaginea lagărelor sovietice în Franţa: un revelator al totalitarismului.* Era vorba în fond despre o mică şi limpede istorie care debuta, începând cu anul 1928, când apăruse cartea lui Raymond Duguet *O ocnă în Rusia roşie: Solovki, insulă a foamei, a supliciilor şi a morţii.* Era adus în atenţie unul dintre primele lagăre sovietice, situat în regiunea Mării Albe. În acelaşi an fuseseră publicate şi memoriile lui Iuri Bezsonov, sub un titlu şi el cât se poate de semnificativ pentru oricine ar fi fost interesat să cunoască adevărul: *Cele 26 de închisori ale mele şi evadarea mea de pe Solovki.* La cele de mai sus se mai puteau adăuga amănunţitele informaţii asupra lagărelor şi a represiunilor din URSS cuprinse în raportul redactat în 1932 de Rafael Abramovici, unul dintre principalii reprezentanţi ai menşevicilor pe lângă Internaţionala Socialistă. Cu neputinţă să treacă neobservate, pe lista mărturiilor despre adevărata faţă a totalitarismului comunist aveau să apară şi alte documente perfect edificatoare. Astfel, un bun prieten al lui Panait Istrati, Boris Suvarin, publica în 1935 cartea lui despre *Stalin* şi în 1936 – *Bilanţ al terorii.* Lui André Gide îi apare în 1936 celebra *Întoarcere din URSS,* precum şi o reluare a temei în *Retuşurile* publicate în anul următor, făcând cunoscute miile de deportări. Alături de toate acestea se vor adăuga scrierile unor Ivan Solonievici (cu *Sârma ghimpată roşie*), Anton Ciliga (cu *Ţara marii minciuni*), mărturii zguduitoare ce dau contururile sinistre şi convingătoare ale universului concentraţionar al Rusiei Sovietice. Relatările respective nu mai lăsau nicio îndoială asupra caracterul inuman al comunismului (deficienţele condiţiilor de muncă, de hrană şi igienă, represiunile criminale îndreptate împotriva unor întregi grupuri sociale şi etnice, a unor oameni nevinovaţi cărora li se nega dreptul la viaţă şi normalitate).

Nimic dintre toate acestea nu va fi în măsură să schimbe în Franţa refuzul de a asigura o percepţie a esenţei reale a comunismului sovietic, deşi cifrele avansate deveneau ameţitoare: 16 milioane de bărbaţi şi femei deţinuţi în lagăre. Comuniştii francezi vor continua cu obstinaţie să nege vehement aceste realităţi. J.P. Sartre va continua să susţină că URSS-ul reprezintă unica tabără a progresului şi a păcii. Cât despre sinistrele lagăre ale morţii din lumea sovietică, acestea, va spune el, „...nu sunt parte integrantă a esenţei sale. Ele sunt poate o necesitate, dar o necesitate provizorie.” (Rigoulot: 2008, 578)

Aserţiunile lui vor fi reluate *ad litteram* de comuniştii francezi chiar şi peste un deceniu, atunci când aveau să fie lansate răvăşitoarele mărturii ale lui Soljeniţîn cu celebra *O zi din viaţa lui Ivan Denisovici.* Devenise evidentă ideea că lagărele sovietice nu se deosebesc cu nimic de cele naziste şi că ele puneau în lumină natura totalitară, comună celor două sisteme. Similitudinile deveniseră incontestabile: „Asta era maşina de ucis. Ca să facem camere de gazare, nu aveam gaz”, scria Soljeniţîn. Acceptarea acestei identităţi, potrivit lui Pierre Rigoulot, „a avut nevoie de 50 de ani pentru a se impune şi, încă, nu în chip unanim.” (*Ibidem*: 579)

Într-un asemenea context, „naivitatea” intelectualilor români care tocmai evadaseră din raiul fericirii comuniste (astfel îl considerau intelectualii francezi) era imposibil să nu frapeze. „Europa nu-şi dă seama că i s-a amputat o parte din propriul trup?” – se întreba stupefiat exilatul Mircea Eliade în 1952. (Judt, *op. cit.*, 193)

Analizând situaţiile de mai sus, cu toate implicaţiile lor atât de complexe şi alambicate din punct de vedere al politicii occidentale în general şi al intelighenţiei din Franţa stângistă în special, istoricul Tony Judt reamintea, spre edificare, memorabilele şi ironicele consideraţii ale lui Arthur Koestler, potrivit căruia intelectualii francezi de după război, „fluturaşii din Saint Germain des Prés”, nu făceau decât să tragă cu ochiul „la destrăbălarea Istoriei”. De altfel, mai sublinia acelaşi Tony Judt, în Franţa există o adevărată tradiţie în a aproba şi exalta violenţa ca instrument politic – şi el chiar o redescoperise încă din pledoariile unei George Sand – acolo unde vorbea despre *o revoluţie proletară urgentă şi sângeroasă.* (Judt, *op. cit.*, 200) Susţinerea consideraţiilor de mai sus (apropo de violenţă ca latură în mentalul intelectualităţii franceze) este ilustrată şi cu citate din eseurile englezului Peter Quennell (v. „idolatrizarea cvasipatologică a violenţei ce îi domină pe atât de mulţi scriitori francezi”), dar şi din scrierile lui Emmanuel Mounier. Editor al revistei *Esprit,* figură marcantă a stângii creştine, acesta, în 1949, susţinea că e ipocrit să te împotriveşti violenţei sau luptei de clasă când *violenţa albă* capitalistă face victime în fiecare zi. Alături de el era menţionat şi bătrânul radical francez Édouard Herriot. Preşedinte al Adunării Naţionale până în 1957, acesta, imediat după război, nu ezitase să afirme că *o redobândire a normalităţii va fi posibilă în Franţa doar dacă ea va trece printr-o baie de sânge.*

Pentru a fi în măsură să deschidem o perspectivă de înţelegere a ceea ce a însemnat – şi cum a fost în sine resimţit (trăit) de către refugiaţii români – exilul în Parisul anilor ’50 (acolo unde intelectualii români îşi căutau un adăpost sustrăgându-se monstruoaselor rigori staliniste), deplin edificatoare apare poziţia lui J.P. Sartre, militant al stângii franceze la acea oră, scriitor (stipendiat de Moscova) pentru care *violenţa comunistă* nu reprezenta decât o formă de „umanism proletar”, ba chiar o „moaşă a istoriei”. În paginile revistei conduse de el (*Les Temps Modernes*), se scria textual că *nu e nimic rău în a-ţi ucide duşmanii politici* (Marcel Péju). (*Ibidem:* 201) Este perioada când, potrivit profesorului Mihai Zamfir, „...asupra inteligenţiei franceze trona Jean Paul Sartre, comunist din snobism şi din interes. Discret şi tăcut în timpul ocupaţiei germane, Sartre s-a transformat instantaneu, după război, în port-drapelul Moscovei la Paris, unde-şi îndeplinea zelos obligaţiile. Respingerea decisă de către Camus a totalitarismului sovietic, unită cu strălucirea unei proze la care prolixul şi confuzul Sartre n-ar fi avut acces niciodată, trebuie să fi ulcerat adânc şi continuu pe autorul nesăratei *Uşi închise*. Aşa că, îndeplinind cu delicii o obligaţie aproape de serviciu, adică de partid, l-a împroşcat cu noroi ideologic pe Camus, într-o suită de articole din 1951, suscitate de apariţia volumului de eseuri *L’homme revolté.* /.../ Individul care nu mişcase un deget în timpul ocupaţiei (naziste), burghezul de o laşitate exemplară numit Sartre, beneficiar al tuturor înlesnirilor posibile pentru a ajunge în vârful piramidei, s-a trezit să-l acuze pe Camus că ar fi un burghez naiv, din cauză că îndrăznise să atace Uniunea Sovietică. S-a apucat să-i dea lecţii de morală lui Camus, adică scriitorului ridicat de la cea mai umilă treaptă socială, care nu-şi putuse termina studiile, dar care se făcea vinovat – în ochii lui Sartre – de o vină colosală: aceea de a refuza să mintă. /.../ Ani de zile Camus a suportat ostracizarea sartriană ca pe o condamnare. /.../ După mărturisirile din *Carnete* (publicate postum), nici măcar consacrarea supremă, la neverosimila vârstă de 44 de ani, adică primirea Premiului Nobel pentru Literatură, n-a vindecat complet urmele rănilor primite începând cu 1951, când Franţa de stânga l-a acuzat de trădare.” A intereselor comunismului, desigur! (Zamfir: 2014, 3)

Este încă unul dintre aspectele ce aduc confirmarea (dacă mai era nevoie de una) faptului că Occidentul şi intelectualitatea căzuseră definitiv şi pentru multă vreme prizonieri ai unei admiraţii fără hotare faţă de totalitarismul sovietic. Câştigând războiul, acesta îşi arogase toate meritele posibile în ipostaza de salvator al civilizaţiei apusene. Nu se mai lua în consideraţie, nu-şi mai amintea nimeni că aviaţia lui Hitler, care în 1940 mutilase capitala Marii Britanii, fusese pusă în mişcare cu petrol sovietic. Sensibilităţile morale ale vesticilor nu mai erau ulcerate nici de ideologia care cerea distrugerea totală a capitalismului (din perspectivă marxistă, în concordanţă cu teza care o fundamentează, *capitalismul nu poate fi reformat, ci doar distrus!*), nici de teribilele crime ale comunismului. Iar

„sacrificiul fabulos (27 de milioane de vieţi, din care mult de jumătate vin de la popoarele înrobite de Stalin) părea să anuleze cu totul problema de fond a comunismului, ridicând totodată un ecran pe care toate acţiunile ulterioare ale Uniunii Sovietice aveau să apară cu deformările de rigoare. Probabil că şi din acest motiv, într-o manieră cu totul subconştientă, anexarea Europei de Est va fi considerată, în societăţile occidentale, ca trofeu natural şi extindere legitimă a sferei de influenţă sovietice, într-o zonă puţin cunoscută şi, oricum, doldora de regimuri deficitare la antifascism. /.../ Occidentul nu înţelege noua dramă a Estului sau o contestă strict propagandistic. Încercările de revizuire au puţine şanse de succes. Avertismentele se înteţesc, iar *mărturisitorii* scăpaţi sau expulzaţi din spatele cortinei de fier deschid o serie ilustră. Însă avertismentele lansate dramatic (în 1978) de Alexandr Soljeniţîn, receptat, la sosirea în Occident, ca fiară etică exotică şi mare preot slav, au fost uşor trecute cu vederea. Alte avertismente formulate, în Occident, de o parte a şcolii de studii istorice ruse, au fost clasate rapid în zona exagerărilor ostile, promovate de frustraţi şi adversari maniacali a tot ceea ce e sovietic.” (Ungureanu: 2006, 89, 90)

De altfel, amăgit de aparenţa – pentru moment – conciliantă a politicii sovietice (la cererea preşedintelui USA, Stalin, în chip de garanţie a unei viitoare cooperări sincere cu vesticii, îşi anunţa decizia, la 10 iunie 1943, privind autodizolvarea Kominternului), întregul Occident, alienat şi alienant, se arăta, din ce în ce mai dispus, nu doar să ignore, ci şi să înăbuşe în faşă orice încercare de a se mai vorbi despre soarta naţiunilor abandonate sub ocupaţia comunistă.

Identificarea sau amendarea acestor grave derapaje ale raţiunii nu apare doar în scrierile exilaţilor români. Jean Sévillia, autorul unui eseu (cât se poate de grăitor pe această temă) intitulat *Terorismul intelectual,* oferă o descriere exactă a situaţiei respective: „Partidul Comunist e aureolat de participarea sa la Rezistenţă. Nu e el oare *partidul celor 75.000 de împuşcaţi?* Cifra este umflată, dar nu mai contează. Un gol colectiv al memoriei înghite trecutul cel mai recent. În august 1939, comuniştii aprobaseră pactul germano-sovietic; în arsenalele franceze, ei sabotau materialul militar. /.../ Partidul şi ziarul *L’Humanité* fuseseră interzise de Guvernul Daladier, iar Maurice Thorez dezertase de la regimentul său pentru a ajunge în URSS; pe 20 iunie 1940, la şase zile după intrarea germanilor în Paris, comuniştii solicitaseră de la *Propagandastaffel* autorizaţia de a scoate din nou ziarul *L’Humanité;* intraseră în Rezistenţă în 1941 numai pentru că Hitler atacase URSS. La eliberare însă nimeni nu îndrăzneşte să reamintească aceste fapte. Thorez fiind amnistiat, Partidul se instalează în centrul scenei politice. /.../ Prestigiul URSS ajunge la apogeu. E ocultată înţelegerea dintre Hitler şi Stalin. Sunt uitaţi cei 4.500 de ofiţeri asasinaţi de ruşi la Katyn. /.../ Ruşii sunt poporul-frate care a învins duşmanul la Stalingrad.” (Sévillia: 2012,13)

La ordinea zilei din Franţa postbelică – o spune şi Stéphane Courtois – „până şi cei din afara cadrului comunist: oameni politici, intelectuali, muncitori militanţi şi/sau socialişti şi/sau anarhişti erau partizani ai regimului sovietic şi trăiau sub fascinaţia lui. /…/ Foarte curând, această solidaritate sentimentală s-a cristalizat într-o veritabilă solidaritate doctrinară.” (*op. cit.*, v. Rigoulot/Courtois: 2008, 168) Aşa se face că în editorialul primului număr al revistei *Les Temps Modernes,* din octombrie 1945, Jean Paul Sartre publica un veritabil program adresat intelectualilor care trebuiau să se „implice”, să „adere total”, pentru că ei, *de aici înainte, urmau să se afle „en situation”.* Deloc subtil, printre rândurile editorialului, devenea evidentă ameninţarea: „Fiecare vorbă are răsunet. Fiecare tăcere de asemenea.” (*Ibidem*: 12)

Pe cale de consecinţă, Jean Sévillia are un argument în plus să considere că prima pasiune a lui Sartre „este ura pentru cei pe care-i numeşte *salauds,* ticăloşii. În *La Nausée/Greaţa,* aceştia sunt pretutindeni: oameni de afaceri, notabilităţi, industriaşi, medici. Sartre n-o va rupe niciodată cu ura de sine: provenit din burghezie, el va fi mereu *le salaud* pentru cineva. Pentru a face uitat acest lucru, nu-i rămâne decât să acţioneze alături de comunişti.” (*Ibidem:* 12) Ceea ce ne ajută să identificăm „sursa” care a inspirat articolul din ziarul *L’Humanité* atunci când în 1947 decreta, nici mai mult nici mai puţin, că *Ura este o datorie naţională!*

Evident, intelectualitatea franceză, în raporturile ei cu comunismul sovietic, se vădea „încovoiată de respect şi paralizată de supunere”. Credinţa în comunism devenise aptă să justifice absolut orice mijloace, astfel că, aşa cum avea să spună Raymond Aron în *L’Opium des intellectuels,* ea se profilează aproape ca o veritabilă „psihologie de sectă, mai curând decât o Biserică Universală”, doctrina (aşa cum va fi fost caracterizată şi într-un discurs al lui Léon Blum) fiind *strict şi deschis dictatorială.* Prin ea este adusă până la ultima consecinţă condamnarea de către Marx a burgheziei, a capitalismului şi a democraţiei *burgheze*. Lenin reactivase încă din 1914 *condamnarea patriotismului* (pe care o vedem reluată în actualitatea noastră de tinerii – frumoşi şi liberi? – unui neomarxism *redivivus*), urmată, în 1916, de o la fel de drastică condamnare a imperialismului. Aşa se face că „...toate aceste *valori* – anticapitaliste, antiimperialiste etc. – se vor menţine (în mentalul inteligheţiei franceze) ca *valori ale comunismului* până în anii ’90.” (Courtois: *op. cit.*, 170)

Nu încape îndoială că în Franţa existau şi altfel de intelectuali. Îi amintim pe Jean Paulhan, fondatorul revistei *Letres françaises,* membru al Consiliului Naţional al Scriitorilor, pe Jules Monnerot (cel care analiza în 1949 ideologia comunistă în *Sociologie du communisme*), Thierry Maulnier (autorul eseului *La face de méduse du communisme,* 1951), Claude Mauriac, Jean Anouilh, Pierre Boutang şi pe cei care au făcut parte din *Rassemblement du peuple français* (fondată de generalul de Gaulle), pe Malraux, Claudel, Soustelle, Raymond Aron. Toţi aceştia, precum şi cei care vor spune că în URSS există lagăre de concentrare, aveau să fie categorisiţi drept fascişti. Jean Sévillia abordează această situaţie descriind-o cu o perfectă acurateţe, subliniind că împotriva tuturor acestora „microcosmosul parizian a pus în mişcare un mecanism, /.../ terorismul intelectual. /.../ Adică, nici mai mult, nici mai puţin decât un sistem totalitar. Dar un totalitarism mieros, ipocrit, insidios, ce vizează să-i ia cuvântul opozantului, devenit un ins periculos care trebuie eliminat. Eliminat, dar fără vărsare de sânge: numai prin cuvinte. Cuvintele conştiinţei liniştite. Cuvintele marilor conştiinţe. Cuvintele care ucid.” (Sévillia: 2012, 8)

→

Homo sapiens

Istoria, participând la prezent şi viitor (III)

Intelectuali şi valori după decembrie '89

Dragoş VAIDA, Constanţa VAIDA HALIŢĂ

Încercăm să ne apropiem mai mult de actualitate, deoarece o defilare de idei nu este îndeajuns de convingătoare fără referinţe semnificative la realităţile trăite. Nu ne gândim în acest decembrie numai la un fel de bilanţ, ci şi la o *înnoire.*

Dacă va putea, primul autor, rămas singur, va continua, acum şi ulterior, să exprime îndemnul/ chemarea la o regăsire a originilor din cultura noastră, la *regăsirea de noi înşine,* alternativa fiind o şi mai adâncă înecare într-o suferinţă morală, cu dezamăgiri, bâlbâieli, minciuni, compromisuri.

Goana spre viitor, cu nu mai ştim câte viteze, desigur, cu motivările ei, nu ne va conduce la soluţii dacă ieşim din *pământul roditor al valorile noastre constitutive.* Amintim, în trecere, că istoricii şi filosofii îl consideră pe monahul irlandez Colomban (540-615) apostol şi părinte al Europei, primul la care apare numele „Europa", domeniu pe care acest misionar fondator îl considera ca aparţinând Papei. Şi fiindcă istoria este cum vrea ea, mai amintim că aşa a fost să fie ca Papa Benedict a XVI-lea, fost Prefect erudit pentru Doctrina creştină, să-l proclame în noiembrie 2011 pe Colomban al nostru *sfânt patron al... motocicliştilor* din întreaga lume…

Analizele nu se pot dispensa de evaluări critice, căci atâta vreme cât nu apar înnoiri esenţiale clare, prea puţine lucruri se vor schimba spre bine. Nu putem realiza ceva doar aprobând totul, explicit sau numai prin absenţă, tăcere sau printr-o complezentă comoditate. Nu putem face mare lucru fără principii, atitudini noi şi oameni, doar prin regie de studio, tot vorbind, ocolind, schimbând teme şi manevrând acelaşi material, aceleaşi personaje. Avem nevoie de *atitudini.*

Continuăm să adoptăm în ceea ce scriem combinarea a două genuri, *evocarea* cu *eseul,* întrepătrunderea genurilor corespunzând cu ideea de *istorie din noi.* Mai vrem să spunem că nu se poate trata un subiect numai pe *orizontală,* că este necesară *verticala,* că nicio iniţiativă de substanţă în cultură nu se poate lipsi de invocarea unui *ceva deasupra* care va fi descoperit, dacă suntem pregătiţi să mergem cu cunoaşterea *până la capăt.* De fapt, chiar şi împrejurările obişnuite ale existenţei au întotdeauna o trimitere la ceva care depăşeşte concretul, evenimentul pur. Propunem deci mici eseuri de filosofia culturii relevând, după puteri, componenta morală, spirituală, încorporând totodată evocări, considerente personale şi reacţii de suflet.

Când a luat fiinţă „statul paralel"?

„Statul paralel" adică statul în stat al câtorva mii de privilegiaţi, *statul subversiv,* a luat fiinţă în 1990. Uzurpator, din punct de vedere moral, fără nicio intenţie de a promova aspiraţiile poporului trezit la viaţă în 1989, noua putere a avut nevoie să fie apărată. Prima mare diversiune, lansată ca să ne încurce minţile şi să ne deturneze voinţa, a fost reprezentată de întrebarea dacă a fost sau nu o revoluţie, cine a pregătit-o etc. Tot felul de discuţii şi interpretări au satisfăcut presa cu subiecte care stârneau pasiuni şi ofereau mult prea puţine adevăruri.

În ceea ce ne priveşte, pe cât putem înţelege, nu credem că există, ca să spunem aşa, revoluţii pur spontane, ridicarea dintr-odată a întregului popor, fără o pregătire mai puţin vizibilă. L-am citit fascinaţi, cu mare surprindere, pe istoricul şi sociologul francez Augustin Cochin (1876-1916) care a arătat cum a fost *organizată* Revoluţia Franceză. Ni se dezvăluiau procedeele a ceea ce autorul a denumit *maşina revoluţionară,* vezi cartea acestuia *Les sociétés de pensée et la Révolution en Bretagne* (1925), probabil prima lucrare care se ocupă de evenimentele revoluţiei din afara Parisului, culegerile de eseuri *Les sociétés de pensée et la démocratie moderne* şi *La Révolution et la libre pensée,* între 1921 şi 1925, şi *La Machine révolutionnaire. Œuvres* – Texte reunite, prezentate şi adnotate de Denis Sureau, prefaţa de Patrice Gueniffey, Editura Tallandier, 2018. S-a spus că Tocqueville (despre care am scris în această revistă) şi Cochin sunt singurii istorici care „au propus o conceptualizare riguroasă a Revoluţiei Franceze" (François Furet, Penser la Révolution française, 1978).

Nu trebuie să trecem totuşi cu vederea faptul că tot în Franţa exista şi o intelectualitate care se opunea comunismului. La conferinţa internaţională a Pen-Clubului din '47 se vorbise (Ignatio Silone) despre *La dignité de l'intelligence et l'indignité des intellectuels.* Astfel, Tony Judt relatează că într-un număr din octombrie 1949 al ziarului *Le Figaro,* Fraçois Mauriac le explica cititorilor că justificarea adusă de comuniştii francezi procesului-spectacol de la Budapesta, care se afla în plină desfăşurare, era „une obscénité de l'esprit". (Judt: *op. cit,* 206) În polemicile sale cu stânga politică, era evidentă şi exemplară luciditatea sa morală faţă de crimele comunismului. Tot el, Tony Judt, reaminteşte că Albert Camus, care în 1944 susţinuse că anticomunismul „este începutul dictaturii", după 1947 îşi pierduse total certitudinile politice de altădată şi, prin cuvintele unuia dintre personajele sale din romanul *Ciuma*, afirma decisiv: „Am decis să resping tot ceea ce, direct sau indirect, ucide oameni sau îi îndreptăţeşte pe alţii să ucidă." Camus, în carnetele personale mai nota: „Unul dintre regretele mele este că am cedat prea mult obiectivităţii. Obiectivitatea este uneori o simplă acomodare. Astăzi lucrurile sunt clare şi, dacă ceva e concentraţionar, trebuie să-i spunem pe nume, chiar dacă e vorba despre socialism. Într-un sens, nu voi mai fi niciodată politicos." (*Ibidem:* 207)

În perfectă continuitate cu cele de mai sus, se înţelege că, imediat după sfârşitul celui de Al Doilea Război Mondial, Partidul Comunist Francez (PCF) şi-a luat un avânt considerabil valorificând, în propriul interes politic, victoria sovietică împotriva nazismului. Antifascismul, conotând rezistenţă şi alianţă, părea să trimită în acelaşi timp la comunism. El devenea astfel temeiul comod prin care PCF se erija în purtător de stindard al comunismului stalinist. Pe un asemenea postament, rezumând relatările referitoare la PCF din *Dicţionarul Comunismului,* era perfect previzibilă *neadmiterea faptului că în Europa Centrală şi de Est ocuparea ţărilor respective configura o eliberare de nazism şi fascism. Ca atare, esticii, refuzând comunismul, opunându-i-se, automat deveneau fascişti. Deci ocupaţia sovietică era privită ca libertate. Fiind afiliat la Internaţionala Comunistă,* PCF, deci şi *membrii săi acceptaseră necondiţionat orientările ei direcţionare şi militau pentru* distrugerea societăţii „capitaliste" şi a democraţiei „burgheze", *prin pregătirea războiului civil. După anii '20, PCF, complet bolşevizat, îşi abandonase întreaga conducere pe mâna cadrelor formate la Şcoala leninistă internaţională de la Moscova, susţinând în totalitate, necondiţionat, acţiunile URSS-ului. Astfel, vor fi aprobate cu fervoare procesele de la Moscova, Marea Teroare, sovietizarea violentă a ţărilor din Est, zdrobirea revoltei din Berlinul de Est (1953), a revoluţiei maghiare din 1956, Primăvara de la Praga (1968), iar practica politică se va baza pe violenţă verbală, pe intimidări fizice mergând până la asasinat politic.* (*Dicţionarul Comunismului,* pp. 317, 321)

Incapabil să activeze altfel decât ca partid de opoziţie (deci în imposibilitatea de a instaura o ideologie obligatorie), Partidul Comunist Francez se integra perfect în acea structură supra-statală pe care Annie Kriegel avea să o identifice drept Sistemul comunist mondial. (v. Annie (Kriegel, *Le Système communiste mondial,* Paris, PUF) În interiorul acestuia, Moscova se va constitui drept unic centru de comandă prin Internaţionala Comunistă (Internaţionala a III-a), iniţiată în 1919 la Kremlin şi al cărui *Manifest* (redactat de Troţki) îşi propunea distrugerea lumii burgheze. În scurtă vreme, această structură s-a configurat ca un instrument prin care PCUS transforma celelalte partidele comuniste în simple anexe strict controlate de NKVD. (*Dicţionarul Comunismului,* pp. 317, 321)

Încă de la începuturile sale, PCF, datorită fascinaţiei pe care a resimţit-o faţă de regimul sovietic (François Furet a numit-o *atracţia universală a lui Octombrie*) avea să determine, în cele din urmă, previzibila coagulare a nucleului său dur, excesiv bolşevizat. Semnificativ însă, cu privire la atmosfera din interiorul partidului, avea să fie modul în care PCF, în frunte cu Maurice Thorez, transforma aniversarea lui Stalin într-o adevărată ceremonie de idolatrizare. În memoriile sale, Jeannette Thorez-Vermeersch avea să justifice (prin anii 1998) politica lui Stalin şi să nege dimensiunea ei criminală, ceea ce – va spune Stéphane Courtois – este fără îndoială comun întregii conduceri istorice a PCF. (*Ibidem:* 172,173) La acestea se vor mai adăuga susţinerea şi justificările criminalei şi abjectei terori în masă, negarea *foametei organizate de Stalin în Ucraina* şi vehemenţa cu care PCF avea să susţină *Procesele de la Moscova* din anii 1936-1938, ca şi intervenţia sovietică în Ungaria etc.

Deşi, paradoxal, Statele Unite aveau să deţină mai mult de o jumătate de deceniu supremaţia militară în lume (prin bomba atomică), aceasta nu a împiedicat ca influenţa politică şi militară a sovieticilor să crească într-un ritm şi pe întinderi halucinante. *Dar cecitatea politică, precum şi slăbiciunea democraţiilor occidentale,* argumentează istoricul Neagu Djuvara, *erau, la momentul acela, inerente în regimurile democratice unde existau şi se manifestau în mod real parlamentele şi opinia publică. Referitor la această situaţie – şi în special cu trimitere la Franţa – influenţa simpatiilor marxiste, datorate celei mai mari părţi a intelectualităţii se va dovedi a fi avut un efect devastator.* (Djuvara, 2008: 28)

Bibliografie

Stéphane Courtois, 2008: *O noapte atât de lungă,* Ed. Vremea, Bucureşti.

*** *Dicţionarul Comunismului,* 2008, Ed. Polirom, Bucureşti.

Neagu Djuvara, 2008: *Amintiri din pribegie,* Ed. Humanitas, Bucureşti.

François Furet, 1995: *Le passé d'une illusion, Essai sur l'idée communiste au XX-eme siècle,* Paris, Calmann-Lévy/Robert Laffont.

Tony Judt, 2011: *Epoca postbelică. O istorie a Europei de după 1948,* Ed. Polirom, Bucureşti.

Annie Kriegel, 1973: *Le Système communiste mondial,* Paris, PUF.

Zdenek Mlynar, 1980: *Night Frost in Prague,* Londra.

Pierre Rigoulot, 2008: *Apogeul regimurilor totalitare în Europa, 1935-1953,* în vol. *O noapte atât de lungă, op. cit.*

Jean Sévillia, 2012: *Terorismul intelectual,* Ed. Humanits, Bucureşti.

Traian Ungureanu, 2006: *Despre securitate. România ţara lui „ca şi cum",* Ed. Humanitas, Bucureşti.

Mihai Zamfir, 2014: Camus versus Sartre, România Literară, anul XLVI, 21 martie.

Homo sapiens

Cochin ne dezvăluie mecanismul, aparatul care aduce pe scenă actori fără niciun semn de distincţie, nişte *anonimi* care atunci când ajung în faţa unei judecăţi se declară *rotiţe,* fără vină personală, de fapt, simpli şi pasivi sforari, parte şi ei a unei realităţi create artificial.

În epoca studiată, a apărut tactica împărţirii aparatului, unii în prezidiu, care dădeau cuvântul potrivit aranjamentului din culise, şi alţii din sală, care veneau cu propunerile ticluite. Tot atunci, după dezbateri lungi, exasperante, se venea cu aprobarea prin aplauze. Marea Revoluţie Franceză este buna strămoaşă a Marii Revoluţii din Octombrie, sărbătorită în noiembrie, după buna regulă „una spunem şi alta gândim”. Într-un loc, Cochin îşi exprima speranţa că aceste metode nu se vor mai folosi. Era cu câţiva ani înainte de 1918!

Revenind la cazul României, a fost clar chiar din 1990, că în chestiune nu este aproape nimic ţinând de ideologia comunistă, nici de partid sau de Gorbaciov, ci de *un sistem de metode şi de relaţii* de cucerire şi de menţinere a puterii prin manipulare şi subversiune, sistem coerent, *aproape perfect,* de prefacere a realităţii în ceaţa artificial creată de întrebări, dezamăgiri, controverse, în care orbecăim şi astăzi. Pentru a se menţine, puterea instalată a cedat ori de câte ori se cerea ceva *din România,* dar niciodată când i se propunea o împărţire a puterii (primele exemple, despăgubirile acordate la jocurile piramidale sau organizarea devastării sistemelor de irigaţii). În 1990 s-a conturat atitudinea tuturor care au luat România de gât numai să îi ia ceva. În aceeaşi direcţie, cum am mai arătat în articolul precedent, a fost dată la o parte intelectualitatea existentă, câtă era, şi s-a cultivat o intelectualitate fabricată, cu diplome luate pe furiş, din instanţe obscure, şi s-a inventat o structură instituţională fără tradiţii de muncă şi competenţă, unele cu rădăcini adânci în vechile structuri ca Bancorex, cu conducători apăruţi de cine ştie unde, precum autorul formulei de privatizare cu cupoane, cu oameni de ştiinţă promovaţi din motive din afara culturii. Aşa au fost lăsaţi să apară prăduitorii, „...infractori economici care au luat în captivitate hălci întregi din ţară... Au avut treizeci de ani la dispoziţie să fure, să mintă, să se îmbogăţească...” (Ciprian Mihali, ziarecom).

Întrebări de decembrie: ce s-a petrecut cu civilizaţia noastră, după 1989?

În decembrie 1989, România avea o economie, resurse naturale şi resurse intelectuale şi de educaţie *semnificative.* Amintim exemple de care ştim din propria activitate: Platforma de informatică de la Pipera, Combinatul petrochimic de la Brazi, un studiu aprofundat de urbanizare privind capitala, la Proiect Bucureşti, sub direcţia arh. prof. Horia Maicu şi arh. prof. Traian Stănescu. Noi, cadrele didactice, desfăşuram examene de admitere corecte şi susţineri de doctorate în *condiţii de onorabilitate* neîndoielnice, corpul didactic asumându-şi întreaga responsabilitate, într-o autonomie universitară *avant la lettre.* Nu aveam datorii externe şi ocupam o poziţie luată în seamă în colaborarea internaţională pe diferite azimute. Acestea arată că românii făcuseră faţă eforturilor impuse de o dictatură cruntă.

Noua putere a dispus de toate cele arătate, ca şi de un imens entuziasm popular în favoarea schimbării din decembrie 1989 şi nu a împărţit cu nimeni răspunderea gestiunii. Astfel, azi nu avem nimănui altcuiva cui să-i punem întrebarea ce a făcut noul Guvern Iliescu-Roman, ca şi cârmuirile *derivate din el,* cu fiecare dintre cele moştenite în decembrie 1989.

Diferiţi autori, jurnalişti sau istorici, necunoscuţi mai înainte, elogiază în uvrajele lor patriotismul regimului trecut şi al urmaşilor surpriză ai aceluia. Credem că nu denotau patriotism întârzierile şi piedicile impuse în onorarea invitaţilor primite pentru participarea la colocvii sau congrese peste hotare, faptul că România nu a fost membră IFIP, ca Bulgaria de exemplu, că nu aveam abonamente la periodicele de specialitate (am găsit la Duke University, SUA, mai multe reviste de matematică româneşti decât la propria facultate din Bucureşti) sau că era necesară o aprobare pentru a publica în străinătate un articol etc. Trebuie să vedem mai îndeaproape ce s-a făcut cu cele găsite în 1989, cum au fost dezvoltate, cum au fost folosite *casa noastră, ţara*, şi cele *dinăuntru,*

bunurile, oamenii sau proprietăţile acestora. Ce s-a întâmplat cu tradiţiile şi, mai cu seamă, cu avuţia noastră culturală şi de suflet, ce s-a întâmplat cu competenţele existente, cu fondul de educaţie de acasă sau din şcoală, cu *valorile civilizaţiei româneşti?*

Nu avem competenţe în istorie sau sociologie şi ne scuzăm că ne oprim la identificarea unor întrebări postdecembriste. În definitiv, cineva trebuie să dea seamă pentru evoluţia în cultură şi ştiinţă, pentru rolul limitat acordat intelectualităţii în rosturile societăţii după ’89, în contrast cu rolul privilegiat şi exclusivist atribuit celor cu vocaţii de ultima oră – eventual, după o trecere prin jurnalism sau printr-un stagiu corporatist sau după obţinerea unor titluri academice neconfirmate ulterior prin lucrări publicate.

Liberalizare şi deculturalizare. Demobilizarea şi marginalizarea intelectualităţii

Ne dăm seama că ajuns în acest punct, cititorul are dreptul să ceară exemple. Nu ne este la îndemână să le dăm pentru că nu vrem să lăsăm impresia că suntem mânaţi de resentimente şi frustrări din care se ajunge uşor la consideraţii în care dispar principiile. Şi, la urma urmei, câtă importanţă ar putea avea aceste exemple inevitabil personale?

Urmând opţiunea părintelui şi unchiului, profesorul Solomon Haliţă, autoarea celor de faţă a făcut parte dintr-o comisie de numărare a voturilor, din partea PNL, la primele alegeri după ’89. Raportul întocmit, a cărui copie o păstrăm, nu a interesat pe nimeni. Am mai putea să vă povestim cum a decurs o întrevedere cu Radu Câmpeanu, cu prof. Gabriel Ţepelea şi apoi cu prof. Andrei Marga, la recomandarea ultimului anterior citat. Niciunul dintre cei trei nu a lăsat impresia că ar fi interesat să-şi identifice colaboratori, că ar exista o strategie de atragere a intelectualilor cu un statut profesional verificabil.

Pe drept cuvânt s-a spus că regimul comunist a distrus intelectualitatea. Ne întrebăm dacă, după decembrie 1989, nu cumva s-a petrecut ceva nu cu mult diferit. În viaţa socială şi publică nu a fost promovată aproape deloc intelectualitatea care exista şi se bucurase anterior de confirmări. Liderii de atunci ne preveneau de primejdia unui „vid de putere”, dar în fapte procedau la scoaterea din viaţa publică şi din conştiinţe a multor valori. Cei care în mediul lor profesional, inevitabil restrâns, câştigaseră o recunoaştere şi nu se compromiseră moral nu au primit un loc cuvenit. A fost „şocul tranziţiei” – *mai mult şoc decât tranziţie.* Ceea ce vedem acum şi am văzut cu mulţi ani în urmă s-a plămădit atunci, în primii ani după ’89.

În comunism (sau în ce-o fi fost înainte de ’89), paradoxal, au existat *elite,* exemplu oamenii de ştiinţă, unii profesori pe care i-am avut, „intelectualitatea ştiinţifico-tehnică”. Era o categorie care îşi asuma anumite responsabilităţi sociale rezultate din privilegiile relative acordate, din educaţia primită sau din cultură. Existenţa acestor elite a fost benefică, deoarece nicio societate nu poate progresa în devălmăşia promiscuă a contravalorilor. Elita globalizantă de azi tinde tot timpul să se disculpe, să ne spună *că nu răspunde.* Aşa şi este, de fapt, agentul corporatist fiind, în ultima analiză, un executant anonim. Când ne spune „this is my job”, aceasta înseamnă de fapt că „asta fac, pentru asta sunt plătit, şi dacă nu mai sunt plătit nu mai am nicio implicare”. Totul trebuie organizat astfel încât să excludă orice participare personală, orice trăire în ceea ce faci, orice viaţă lăuntrică. Oare nu este acesta *omul de tip nou* pe care comunismul l-a ratat?

În chip de încheiere, ca referinţă la actualitate, alegând fără o trecere în revistă sistematică, menţionăm articolul „A trăi mai bine înseamnă astăzi să scapi de dezvoltările progresului” („*Vivre mieux aujourd’hui consiste à échapper aux développements du progrès*”, Sylvain Tesson, Nicolas Truong).

Articolul ne vorbeşte de industrializarea, masificarea, accelerarea, hipertrofia, produse de mondializare şi de efectul acestora, uniformizarea modurilor de gândire, a comportamentelor, a urbanizării şi a modurilor de comunicare. Surprinzător, de întâmpinat cu umor după părerea noastră, articolul consideră că internetul este „Parusia globalizării” (*Parusia,* a doua venire a lui Iisus Hristos). În lipsa unei inspiraţii mai fericite, toate acestea sunt denumite *starbuckizarea* lumii.

Din partea noastră, am relua îndemnul/chemarea către *reveniri la valorile de temelie ale civilizaţiei româneşti, în limitele ei naturale, către redescoperirea şi actualizarea prin trăire a rădăcinilor şi a valorilor noastre autentice.* Dacă vom putea face aceşti paşi, vom avea o prezenţă notabilă în anevoioasa reconstrucţie europeană.

Celor care ne spun că acestea toate sunt numai speculaţii amăgitoare le răspundem: faceţi copii, nepoţi, strănepoţi, în această enigmatică, fascinantă, legătură bărbat-femeie, şi vedeţi cu ce vă vor veni ei, la sfârşitul anului. Veţi vedea, ca şi noi acum, că nu este deloc în zadar ceea ce se face cu bună-credinţă, că aceşti copii daţi la şcoală, fără pregătiri speciale, vă vor veni în casă cu viaţa de azi şi mai ales cu cea de mâine.

Lacrima Anei

Marin Sorescu **a mai fost prezent în această rubrică, în luna mai 2012. Poemul alăturat este reluat din volumul *Moartea ceasului,* Ed. Tineretului, Bucureşti, 1966.**

Meşterul Manole

Acum am putea să fim şi trişti,
Doar ne despărţim pentru totdeauna,
Dar să trecem peste asta.

Copaci, vă aşteaptă pădurile.
Duceţi-vă.
Ape, vă aşteaptă câmpiile, duceţi-vă.
Duceţi-vă şi voi,
Prea frumoase şi iubitoare Ane;
Mă iertaţi că nu v-am mai zidit de vii,
Am avut mai multă încredere
În cărămizi.
Obiecte, şi ceasuri, şi biblioteci,
Şi culori, şi meşteri iscusiţi
Care m-aţi ajutat, şi tu, soare, şi voi, munţi,
Scări
Pe care-am urcat până aici,
Fără să-mi pese de înălţime:
Voi vă veţi îndepărta de mine,
Lăsându-mă să mă prăbuşesc singur
De pe propria-mi zidire –
Aşa cere tradiţia.

Deci fugiţi cât mai repede,
Acum când eu mă fac că mă uit
În altă parte…

Homo sapiens

La plivit, în... lanul de cuvinte

Mihaela MALEA STROE

Stricătorii de limbă (sintagmă consacrată) se aleg, de cele mai multe ori, din rândurile politicienilor şi jurnaliştilor, s-a mai spus, s-a analizat, s-a consemnat. Astăzi, acestei tabere de torţionari i se aliază şi mercenarii făcători de reclame şi unii dintre traducătorii de filme. Las deoparte aspectele mult discutate (invazia de anglicisme, greşelile de tipul „care” în loc de „pe care”, „ca şi”-smele, celebrele „succesuri” şi „almanahe”, limba de lemn de ieri, limba de lemn de azi). Las la o parte şi cultul – că putem vorbi de un cult al – licenţiozităţii şi *sindromul Tourette,* despre care vorbea Magda Ursache într-un articol, înţepând cu vârful condeiului noianul de înjurături din stradă, filme, literatură...

Mă opresc la reclame, gândindu-mă ce impact au – prin repetitivitate – şi cât de uşor pot impune auzului public forme incorecte, anglicisme, barbarisme, cât de uşor pot răspândi tot felul de bălării lexicale. Oare câţi au citit articolul în care Rodica Zafiu atrăgea cândva atenţia asupra lui „într-un final” – structură „contagioasă”, impusă de jurnalişti, la care s-a ajuns „prin contaminarea între *în final* şi *într-un târziu*”? Şi câţi sunt cei care, captivi ai televizoarelor, de zeci de ori pe zi, în reclama la crema adezivă Corega, o aud pe protagonistă spunând *„într-un final,* la nunta fiicei mele, m-am hotărât...”? Vocea autorizată a Rodicăi Zafiu (prof. univ. dr.), ajunge doar la câţiva şi n-are niciun spor în faţa vocii soacrei mici din reclamă, auzită, repetat, zi de zi, de o majoritate. Cine pierde? Limba română. Pentru că două structuri corecte, cu nuanţe distincte odinioară (*în final* şi *într-un târziu*), au fost reduse la una singură, strâmbă şi găunoasă.

Tot prin reclame, dar şi prin traduceri/subtitrări incorecte, se contaminează cu sensuri improprii, din engleză, cuvinte care, în limba română, aveau înţelesuri clare, chiar specializate. De pildă, „epic” sau „dramatic”. Asta se întâmplă din pricina ignoranţei fudule a celor care concep/interpretează reclamele şi a traducătorilor. Iată câteva mostre: „Întotdeauna ajungem la *epica poveste* a căsniciei tale” (subtitrare), „Ai *reduceri epice* pentru sute de produse”, „prinde o *seară epică* la Procinema”, Van Damme „[...] va face *şpagatul lui epic*”, „Urmăreşte o *incursiune epică* în trecutul unei Românii fascinante” (film despre *Epoca de aur*), „micul lui dejun s-a schimbat [...] pentru că a creat *omleta epică”* (reclamă la caşcaval). Dacă „poveste epică” e pleonasm (în context n-ar prea merge nici al doilea sens al lui „epic”, mai rar utilizat în română, cel de „grandios”, „epopeic”), dacă „seară epică” şi „incursiune epică” sunt, la limită, acceptabile, „reducerile epice”, „şpagatul epic” şi „omleta epică” intră neîndoios în zona barbarismelor ridicole. Similar, „Lupul este un prădător *dramatic*” (subtitrare la un documentar), „crema X vă va schimba *dramatic* înfăţişarea” (reclamă la o cremă de faţă). Niciun vorbitor/receptor de limbă română teafără nu va cumpăra o cremă care să-i schimbe „dramatic” înfăţişarea, chiar ştiind că, în engleză, „dramatic” poate însemna şi „impresionant”, „neobişnuit”, poate „spectaculos”.

Tot de la maeştrii în traduceri/subtitrări cetire: „Am vrut să-ţi amintesc de o fată *netemută* care a plecat singură la L.A.” (*netemută* în loc de *neînfricată, netemătoare,* or, *ne-temută* e opusul: persoana de care nimeni nu se teme), „Am început să verificăm activitatea *lutistului”* (*lutist* în loc de *lutier,* personajul din film crea viori), „Era renumit pe toată *mapa* Indiei” (*mapa*, de la engl. *map*, în loc de *întinderea/cuprinsul/harta*).

Altă năzbâtie: „a face o aroganţă”. Sigur, verbul *a face* rabdă multe – poţi face o ciorbă, poţi face curte (la propriu şi la figurat), poţi face pe nebunul/pe prostul/pe deşteptul, poţi face în pantaloni (de frică), poţi face curat, poţi face gălăgie, poţi face mătănii, poţi face focul... Dar poţi face chiar orice?! Cum *să faci o aroganţă?* Dicţionarul spune: „Aroganţă s.f. – Purtare obraznică şi sfidătoare; atitudine de mândrie dispreţuitoare; înfumurare...” Să substituim şi să vedem ce iese: „am făcut o purtare obraznică şi sfidătoare”, „am făcut o atitudine de mândrie dispreţuitoare”, „am făcut o înfumurare”. Adică... te pui cu mass-media?! Dacă, în loc de „a face o aroganţă”, iniţiatorul sintagmei ar fi spus „a comite o aroganţă”, poate am negocia, dând aroganţei un nou înţeles, acela de *infracţiune.* Căci iniţiatorii şi consumatorii unor astfel de buruieni lexicale sunt un fel de infractori, de atentatori la sensurile fireşti ale cuvintelor în spaţiul privat al limbii române.

Repetiţia (şi ce e mai repetitiv decât reclama?) ne direcţionează creierul, susţin psihologii, iar R. Paraschivescu spunea într-un interviu că există o legătură între cum gândeşte şi cum vorbeşte cineva. Valabil şi pentru stricătorii de limbă! Cum limba pe care ei o vorbesc e un talmeş-balmeş, aşijderea şi gândirea lor. Necazul vine din faptul că indivizii în discuţie au tupeu, au acces la microfon, au priză la public şi, implicit, ocazia şi capacitatea (ei ar spune *capabilitatea!*) de a-i strica pe mulţi... în vorbire şi gândire.

Revenind la reclame, două concurează pentru titlul de „cea mai stupidă”. Una la iaurt: „Ai văzut noile ambalaje Danone? Pe cât de gustoase, pe atât de arătoase!”, cu varianta „[...] noile ambalaje [...] şi frumoase, şi gustoase”. Dacă ambalajele sunt gustoase, mare (sau *epică?*) va fi ispita de a le mânca! Cealaltă te îmbie cu o pizza hut şi te îndeamnă: „[...] savurează-o cu ambele mâini!” Până la coliziunea cu reclama asta, n-am ştiut că avem mâinile dotate cu papile gustative. Sigur, prima reacţie este să râzi copios, dar apoi dai în plâns, deoarece reclame de acest soi demonstrează înzestrarea intelectuală a celor care le concep.

Nu mi-a pierit simţul umorului, dar, dacă mă amuză o reclamă cu substrat, cum a fost aceea de promovare a unui produs antibalonare, reclamă care, într-o română cu puternic accent moscovit, asigura cumpărătorul că „tăiem gazele definitiv” (reclama a fost repede retrasă, o fi mâniat *politically* pe cineva!), sunt multe altele al căror pretins umor mă deprimă. Cât de mare este riscul ca pălămida semănată de mass-media în lanul de cuvinte să prindă rădăcini o arată mass-media însăşi. Un canal TV a lansat (într-un elan zărghit al dorinţei de epatare) mutantul lexical „poveştiri”. Prin contaminare cu mutantul repetat zilnic, o informaţie culturală, care se cuvenea transmisă în limba română literară, s-a surpat în ridicol: Editura Muzeelor „[...] a tradus în spaniolă trei dintre *poveştirile* lui Creangă”. Serios?!

Cu dezacorduri, anacoluturi, contorsionări ale topicii limbii române, iute poţi umple sacul menajer sau pe cel destinat deşeurilor toxice după ce urmăreşti câteva emisiuni împănate cu reclame şi transmise în intervale orare de maximă audienţă. Aşa, ca să se confirme rolul educativ al audio-vizualului!

Repetitiv este şi anunţul: „Acest program poate fi vizionat de copii în vârstă de până la 12 ani numai *cu acordul* sau *împreună cu părinţii ori familia”.* Mai logic şi mai pe româneşte: „Acest program poate fi vizionat de copii în vârstă de până la 12 ani numai *cu acordul părinţilor* sau *împreună cu familia”!*

Greu la deal cu boii mici! Vigilentul CNA are ace de multe cojoace, numai pentru cojocul stricătorilor de limbă n-a găsit nici măcar un bold bont. N-o fi, în componenţa CNA, nimeni apt să tresară când limba română cade pradă borfaşilor?

Harnică-foc este mass-media şi în strădania de a îmbogăţi vocabularul prin schimbarea categoriei gramaticale: în reclame, substantivele sunt silite să devină verbe. Cremvurşti – *a cremvurşteri,* frişcă – *a frişcui,* bomboană – *a bomboni,* Crăciun – *a crăciuniza* (se promit „premii crăciunizate la reîncărcare”), ştrumf – *a ştrumfi* („îl ştrumfeşti pe frigider”), majusculă – *a majuscula.* În fine, *a emojiona.* Cu *a emojiona* am avut puţin de furcă până să-i aflu taina. Am crezut că inventatorul o fi imitat limba spargă a Ninei Cassian, dar nu. Pe gmail poţi orna propoziţia virtuală cu *emoji* (*emojiconi? emojicoane? emojiconuri?* ce gen or fi?) şi de-acolo ne-am pricopsit cu noul verb. Mai extenuant va fi fost efortul celor care au inventat reversul – verb, şi încă la negativ, torturat să devină substantiv: amatorilor de seminţe Nutline li se promit „premii de *nuplecabilitate”.*

Desigur, toţi ne-am amuzat uneori, în cerc restrâns, „prostindu-ne” şi inventând sau stâlcind, în glumă, cuvinte. *Totuşi, când prosteala şi stâlceala se manifestă public, oficial, sistematic, repetitiv, când au impact mare şi sunt virulent contagioase, nu-i amuzant, ci maladiv.* Este, vorba lui Creangă, „cumplit meşteşug de tâmpenie”, generator de turbulenţe în gândire, cu repercusiuni asupra vorbirii/exprimării şi reciproc! Dacă la asta adăugăm ce susţin psihologii, anume că repetitivitatea direcţionează gândirea, avem (încă o dată!) confirmarea că televizorul funcţionează iremediabil ca „tembelizor”. Nu e (de) glumă, este realitate patologică.

„Prosteala” din reclame nu asigură o vânzare mai bună a produsului. Ea rămâne, fără nicio justificare, un mare deserviciu adus limbii române şi vorbitorilor ei. Azi-mâine o să ne pomenim, după ilustrul model oferit de mass-media, că *aspiratorăm, ciorbărim, cozonăcim, paharim, lingurim, naftalinăm, farfurizăm...* De *butonat,* deja *butonăm* de zor cu toţii, intrarea glorioasă a *butonării* în vocabularul activ deja s-a petrecut. Cine ştie? Poate se vor da premii şi pentru efortul de *nurespectabilitate* a normelor fireşti, dacă tot e în vogă nefirescul.

Oricum, plătim triplu pirul şi cucuta servite „pe sticlă” de agresorii limbii române! Întâi la figurat, prin scâlcirea limbii. Apoi la propriu: o dată direct, prin abonamentul TV. A doua oară indirect: cum pe producători îi costă din greu reclamele, îşi recuperează paguba umflând preţul produselor pe care le cumpărăm (adesea la sfatul cuiva din anturaj, nu pentru că ne-ar fi convins vreo reclamă).

O altă invazie parazitară, răspândită ca neghina în lanul de cuvinte – *diminutivita.*

Un articol scris de Radu Paraschivescu pe tema românei diminutivale m-a întors cu şase-şapte ani în urmă, când am asistat la cincisprezece lecţii demonstrative susţinute de tinere dăscăliţe aspirante la titularizare. Încă de-atunci mi-a dat frisoane abuzul de diminutive. Orele-model au mustit de „joculeţe”, „filmuleţe”, „pălăriuţe”, „ciupercuţe”, „articolaşe”, „bileţele” – în fine, tot arsenalul dobândit de absolvente cel mai probabil la „cursuleţele” de „pedagogicuţă” (modernă!) în facultate. A fost ilar, chiar şi pentru elevi. Liceeni fiind, i-a amuzat să fie trataţi ca la grădiniţă, dar, din politeţe, şi-au mascat zâmbetele când li s-a cerut să deschidă „caieţelele” (studenţeşti!) sau să participe la un „joculeţ”. Am încercat să le absolv pe tinere de vina contaminării cu morbul diminutivării. Dacă aşa au învăţat, aşa aplică învăţătura! Nu-i vina lor. Şi am socotit că o fi o maladie locală, trecătoare. Dar, câteva luni mai târziu, la Bucureşti, la „Gaudeamus”, între două lansări de carte, o tânără „capitalistă” – în sens caragialian – îşi exersa decibelii vorbind câtorva cunoscuţi despre cartea ei abia lansată. Studiase noile metode pedagogice, al căror succes e garantat prin „filmuleţe”, „joculeţe”... Şi a început să dea amănunte despre *„un joculeţ cu mici cubuleţe”* (sic!) de diferite culori”. M-a luat cu frig, deşi ziua era caldă. Aveam dovada că diminutivita este mai răspândită decât îmi păruse şi că unul dintre agenţii patogeni se pitea chiar acolo, în noua abordare psiho-pedagogică. Cine-o răspândeşte? Tinerii cărora în facultate urmaşii lui Chicoş Rostogan sau ai lui Makarenko – pedagogi aliniaţi la noile tendinţe şi direcţii, bune-rele, cum or fi, alinierea să triumfe! – le-au agăţat în vârful limbii piercinguri cu diminutive.

Atunci n-am reflectat şi la alţi posibili distribuitori ai neghinei, dar...

Eficient este şi internetul, pe uliţele căruia circulă masiv „filmuleţe cu animăluţe”. Lasă că „filmuleţul” e varianta lexicală siropoasă a videoclipului şi lasă că „animăluţele” nu-s mereu boboci aurii de raţă, simpatici pui de arici, veveriţe zglobii, căţei ori pisoi pufoşi... La categoria „animăluţe” intră de-a valma şi lei, tigri, hipopotami, elefanţi, urşi, în ipostaze duioase, când – surprinzător! – se lasă mângâiaţi de om, scărpinaţi în coamă, pe burtă sau după urechi, pupaţi pe bot sau pe trompă, în pofida ferocităţii lor sau a dimensiunilor uriaşe. Ce-ar simţi regele junglei dacă ar înţelege că este etichetat ca „animăluţ”?

→

Făuritori ai Marii Uniri, martiri în închisorile comuniste (VIII)

Ilie POPA

Aurel Vlad

Avocatul Aurel Vlad a fost unul dintre liderii proeminenţi ai Transilvaniei care a militat pentru Marea Unire de la 1 Decembrie 1918, fiind şi printre primii care au luat cuvântul în faţa Marii Adunări de la Alba Iulia.

S-a născut la 25 ianuarie 1875 în satul Turdaş de lângă Orăştie, judeţul Hunedoara. Doctor în drept, promotor al Unirii din 1918, membru în Consiliul Dirigent, membru al Partidului Naţional Român şi apoi fondator şi fruntaş al Partidului Naţional Ţărănesc. Prin mama sa, era nepot al lui Gheorghe Bariţiu.

Urmează şcoala primară şi apoi Liceul Reformat maghiar „Kún" din Orăştie, obţinând în toţi anii de studiu cele mai bune rezultate. Avea înclinaţie spre matematici şi limba latină. Printre dascălii săi s-a numărat şi Elie Cristea, viitorul Patriarh al României întregite. Continuă să studieze dreptul la Budapesta, după care profesează ca avocat în municipiul Deva şi Orăştie. Spre sfârşitul anului 1901, Aurel Vlad ia iniţiativa organizării la Orăştie a unei grupări pentru unire şi scoate ziarul *Libertatea*. (Lucia Hossu-Longin, *Oameni mari care au făcut România Mare*, Editura Hiperliteratura, Timişoara, 2018, p. 212) A fost al doilea director al Băncii „Ardeleana", director şi proprietar al ziarului *Solia Dreptăţii* din Orăştie. În 1903 participă la alegerile parlamentare din partea localităţii Dobra şi devine deputat în Parlamentul de la Budapesta, ca urmare a victoriei asupra candidatului oficial al guvernului. (http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/ Aurel_Vlad)

Aurel Vlad a jucat un rol deosebit în Revoluţia din toamna anului 1918, fiind ales preşedinte al Consiliului Naţional Român din Orăştie. În urma Marii Adunări Naţionale de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918, Aurel Vlad este ales membru în Consiliul Dirigent şi îi este repartizat resortul Finanţelor.

A făcut parte din Comitetul Executiv al P.N.Ţ. şi apoi a devenit vicepreşedinte al Delegaţiei Permanente, alături de Alexandru Vaida-Voevod, Nicolae Lupu, Nicolae Costescu şi Pantelimon Halippa. S-a aflat în fruntea Ligii Antirevizioniste Române.

A avut o ascensiune politică fulminantă. Astfel, la 9 decembrie 1919 este numit secretar de stat în Ministerul Finanţelor, apoi ministru ad-interim al Industriei şi Comerţului în Guvernul Vaida-Voevod. Ocupă funcţia de ministru al Cultelor şi Artelor între 10 noiembrie 1928 – 14 decembrie 1929, iar între 14 decembrie 1929 şi 7 iunie 1930, pe cea de ministru al Industriei şi Comerţului în Guvernul Iuliu Maniu.

Şi pe plan local a rămas la fel de activ, fiind ales preşedinte al organizaţiei judeţene a P.N.Ţ. în judeţul Hunedoara, apoi preşedinte al Camerei Agricole şi Comerţului din Hunedoara. Totodată, făcea parte din Sinoadele şi Congresele Bisericii Ortodoxe şi preşedinte al Consiliului Administrativ al Băncii Ardeleana.

În anii '40 a părăsit P.N.Ţ. şi l-a urmat pe Vaida-Voevod în nou-înfiinţatul partid Frontul Românesc, fiind şef al organizaţiilor judeţene Hunedoara şi Severin.

După ce Partidul Comunist ia întreaga putere în România, el refuză să colaboreze cu regimul comunist antinaţional şi, chiar dacă nu se afla printre liderii mişcării anticomuniste, în 14 ianuarie 1950, Securitatea emite Decretul nr. 6 de înfiinţare a unităţilor de muncă fără judecată (Lucia Hossu-Longin, *op cit.*, p. 216) şi în noaptea de 5/6 mai 1950 este arestat de Securitatea din Sibiu, fiind declarat „duşman al poporului". La 7 mai este încarcerat pentru 2 ani, fără forme legale, în una dintre cele mai groaznice închisori politice, Închisoarea Sighet. Avea vârsta de 75 ani. Aici, gardienii din temniţa comunistă îl supun unor bătăi şi umilinţe greu de imaginat şi, deşi murise deja în penitenciar la 2 iulie 1953, fiind înhumat în Cimitirul Săracilor din Sighet, conform Deciziei MAI nr. 559/6.08.1953, pedeapsa îi fusese majorată administrativ cu încă 60 de luni.

Comunitatea locală a cinstit memoria lui Aurel Vlad, fiind declarat, post-mortem, cetăţean de onoare al oraşului Orăştie, iar o şcoală generală din acelaşi oraş îi poartă numele. Dar, ceea ce poate fi imposibil de înţeles pentru o mare parte dintre români, el rămâne juridic, tot „duşman al poporului".

Eficiente sunt şi reclamele. De „n" ori pe zi, coana Chiva ne momeşte sucul gastric, dar şi centrii gândirii, cu *mărgeluţe de brânzicuţă* sau cu *biobulgăraşi de biobrânzică*, în timp ce o gospodină urbană pregăteşte aromata *Knorbiţă*. În altă reclamă, un angajat vrea să-şi strămute *sălăriuţul* la o bancă mai acătării. În alta, un nou şampon alungă *monstruleţii* cuibăriţi în podoaba capilară. Tot de nenumărate ori pe zi un *îngeraş de căţel* aşteaptă porţia de bucăţele savuroase din meniu, iar în lumea jucăriilor, „un *şoricel* învinge-un *elefănţel"*.

Şi încă: am avut ocazia să citesc înainte de publicare cartea unei tinere despre pelerinajul ei la Santiago de Compostela. Textul – înţesat cu diminutive. Aflată la sute de kilometri depărtare, tânăra tânjea după un *ceiuţ/ceiuleţ* sau un *nesulică* de acasă şi căuta *păpică* sau un *papa-bun*. Abuzul de diminutive a subminat până la prăbuşirea în derizoriu conţinutul unei cărţi vrednice să surprindă o experienţă spirituală. Un astfel de text, odată publicat, împrăştie şi el buruiana.

Primejdioasă este şi ispita de a-i imita ironic pe cei cărora li s-au lipit diminutivele de limbă ca unse cu superglue. Îi imiţi ca să le ridiculizezi năravul, să atragi atenţia asupra maladiei şi, imitând, te pomeneşti că-ţi intră „virusul" în reflex iar apoi, chiar conştientizându-l, greu scapi de el. Doamne, fereşte!

Prea lungă deja şi în alarmantă creştere este lista cuvintelor al căror înţeles se sminteşte la umbra nebunariţei anglofile. O fi nebunariţa buruiană de leac, dar numai ca tinctură administrată de specialişti, cu pipeta, nu – după cheful inşilor fără discernământ – cu hârdăul... Foarte toxică de felul ei, poate duce la vertij mental, buimăceală şi anemie semantică letală. Din păcate tot mai des, stricătorii de limbă folosesc anapoda cuvintele: *suspicios* în loc de *suspect/dubios* (subtitrare: „Nu are nimic *suspicios* la maxilar"), *umanitate* în loc de *omenie* („Minţind, şi-a pierdut *umanitatea*"), *caracter* în loc de *personaj* („A creat un *caracter* lipsit de caracter"), a *argumenta* în loc de a (se) *certa*, *patetic* în loc de *jalnic/ridicol/caraghios*, *locaţie* pentru *loc/spaţiu, expertiză* în loc de *experienţă, admirativ* în loc de *admirabil, realistic* în loc de *real/realist, instant* în loc de *instantaneu/subit/brusc/dintr-odată* („Iulia a devenit *instant* geloasă."), *tehnic* în loc de *practic/de fapt/în principiu, a suporta* în loc de *a sprijini/a susţine* („Familia m-a *suportat* financiar în timpul facultăţii"), *determinat* în loc de *hotărât* („E o persoană foarte *determinată*") etc.

Această neosinonimie zăludă prejudiciază limba prin ambiguizare semantică, înceţoşează sau chiar deturnează mesajul. *Determinat,* în limba română citovă, nu-i totuna cu *hotărât. A fi determinat* este consecinţa unei presiuni exterioare care ştirbeşte liberul-arbitru: „În aceste condiţii, sunt *determinat*/constrâns/forţat/obligat să plec". *A fi hotărât* vine din interior, implică liberul-arbitru şi acceptă reflexivul: „În aceste condiţii, *sunt hotărât/am hotărât/m-am hotărât*/am decis să plec". Determinarea poate fi şi urmare a unui discurs convingător, dar tot exterioară rămâne: „Prin ce mi-ai spus, *m-ai determinat*/m-ai convins să-mi schimb programul". La fel, una este „o persoană *suspicioasă*" şi cu totul altceva „o persoană *suspectă*", una este să spui cuiva „Nu te mai *sprijin!"* şi altceva să-i spui „Nu te mai *suport!"* etc.

Discuţia poate fi mult extinsă, întrucât vizează nuanţe şi subtilităţi proprii limbii române, maltratate în prezent de lenea minţii, de snobismul şi de superficialitatea vorbitorilor/traducătorilor „după ureche". S-ar putea turna un foarte lung serial cu titlul „Analfabetism funcţional pe micile ecrane".

S-a spus adesea că limba este ca un organism viu, că se poate apăra singură, asimilând ce-i prieşte şi lepădând, cu timpul, ce-i dăunător ori străin fiinţei sale. Trecutul adevereşte că nu e prima oară când ea se confruntă cu buruieni semănate de snobi şi arivişti autohtoni supus-fascinaţi de „fraţii" (vitregi şi vremelnici), veniţi – care dincotro – cu tăvălugul istoriei şi că, după o vreme, mătrăgunele dispar. Aşa au dispărut „i pak" şi „za" din *Scrisoarea lui Neacşu*, „anteriul de şamalagea" şi „imineii de saftian" ai lui Dinu Păturică, „furculisioanele" Chiriţei paşoptiste, „muzica de pisici" şi excesul de germanisme ale jurnaliştilor ardeleni admonestaţi odinioară de Titu Maiorescu.

Totuşi, niciodată până acum, clanul semănătorilor de buruieni n-a fost atât de numeros, de ignorant, de agresiv şi de perseverent în stricăciuni (pe tiparul *perseverare diabolicum*) şi niciodată înainte n-a avut la dispoziţie atâtea facilităţi tehnice prin care să sporească pagubele. Păturică n-a pierit, doar a dat *imineii* pe *şuzi cul, se focusează să managerieze* un mare *bisnis* şi face *timbilfing în uic-end*. Chiriţa de azi o *schini,* fuge la *şoping*, să-şi ia un *mast hev*, face *selfiuri*, apoi *şeruieşte* şi dă *laicuri* pe *feisbuc.* Jurnaliştii, (prea)plini de *self-istim*, se cred *big-boşi trendi/fensi* ai cuvintelor. *Nău coment...*

De aceea, acum, o mână de ajutor din partea iubitorilor limbii române ar fi binevenită. Bună ideea Magdei Ursache privind „Serviciul Securităţii Limbii Române" pentru cei „din ce în ce mai nepăsători de stricarea limbii". Pe când un departament (CNA?) care, cu amenzi serioase, ca la francezi, să plivească buruienile semănate de mass-media în lanul de cuvinte? Şi asta înainte ca lanul să devină pârloagă prielnică invazivei ambrozii, cu polenul ei alergen...

(Colocviul „Cultura limbii române", 31 aug. 2019, Braşov, Academia Forţelor Aeriene „Henri Coandă")

Istoria de lângă noi

România şi Europa – un discurs-lecţie

A fost rostit de Principesa Margareta, Custodele Coroanei Regale a României, pe 9 octombrie 2019, la Institutul Olandez de Relaţii Internaţionale de la Haga, Clingendael Institute. O lecţie de patriotism şi luciditate pentru orice politician român, cu atât mai mult pentru cei care ne reprezintă în Europa.

Reluăm acest discurs de la adresa https://www.cotidianul.ro/, din finalul articolului *Vocea românească a Pricipesei Margareta,* de Cornel Nistorescu.

Originalul în limba engleză al discursului poate fi găsit la https://familiaregala.ro.

Excelenţele Voastre, doamnelor şi domnilor,

Sunt onorată să fiu alături de voi astăzi, nu numai pentru că recunosc Institutul Olandez de Relaţii Internaţionale ca fiind unul dintre principalele *think-tank*-uri ale Europei, ci şi pentru că admir dubla sa misiune de a informa publicul şi de a contribui la dezbaterea privind întrebările de securitate, dar şi a formatorilor de politici, militarilor şi oamenilor de afaceri din întreaga regiune a continentului, ca parte a activităţilor Academiei diplomatice. Acest dublu rol face ca institutul să fie unic în rândul *think-tank*-urilor din Europa.

Trebuie să încep prin a aminti ospitalitatea pe care i-aţi oferit-o tatălui meu, Regele Mihai, când a venit să vă vorbească în urmă cu 17 ani. Merită să ne amintim unde era România atunci: încă nu era membru al NATO şi al Uniunii Europene, deşi era candidat pentru ambele. România de atunci încă se confrunta cu probleme majore de integrare în Europa şi cu întrebări serioase cu privire la vocaţia sa europeană. Tatăl meu s-a străduit din răsputeri să răspundă acestor întrebări şi să elimine concepţiile greşite, iar tribuna pe care i-aţi oferit-o atunci a fost foarte importantă. La câteva luni după ce a vorbit în faţa voastră în anul 2002, România a fost invitată să se alăture NATO şi, exact doi ani după aceea, am devenit membri cu drepturi depline.

Deşi aderarea la NATO nu a fost direct legată de aderarea la Uniunea Europeană, tatăl meu a prezis în urmă cu 17 ani că extinderea NATO însemna şi o extindere accelerată a Uniunii Europene. Într-adevăr, acest lucru s-a întâmplat în anul 2007. Faptul că aţi fost gata să ascultaţi argumentele noastre atunci a fost important. Deci, încă o dată, îmi exprim recunoştinţa pentru acest lucru.

Doamnelor şi domnilor,

Nu cred că m-aţi invitat aici să „lustruiesc" sau „să întorc din condei" dificultăţile cu care se confruntă ţara mea, nici să încerc să diminuez dificultăţile pe care le întâmpinăm. Oamenii din ţara voastră, inclusiv mulţi dintre politicieni, au avut fără îndoială dreptate când au susţinut la începutul anilor 2000 că o integrare europeană adevărată şi completă va dura mult şi că simplul act de aderare la Uniune va trebui să fie urmat de multe decenii de muncă grea.

Cu toate acestea, aş dori să argumentez că, în loc să fie pe jumătate gol, paharul este de fapt pe jumătate plin şi că, atât România în sine, cât şi Uniunea Europeană cu România în centrul său, progresează.

Să ne amintim că, timp de zeci de ani, am auzit că cea mai mare forţă a Uniunii Europene a fost stimulentul pe care l-a oferit ţărilor solicitante să pună în aplicare reforme serioase înainte de a li se permite să se alăture ca membri deplini ai UE, că *acquis*-ul comunitar a reprezentat unul dintre cele mai puternice mecanisme de reformă a Europei. Această perspectivă optimistă a predominat atunci când zece ţări din Europa Centrală s-au alăturat în 2004.

Totuşi, când România s-a alăturat Bulgariei la trei ani de la valul iniţial, s-a adoptat poziţia opusă; şi anume, faptul că ţării mele şi Bulgariei le-a fost îngăduit să intre în UE fără să fi fost obligate să întreprindă reformele necesare, că li s-a permis să se alăture Uniunii din motive politice, şi nu din motive practice. Şi argumentul a fost repetat şi după aceea. S-a spus că, în timp ce în trecut întrebarea cu care s-au confruntat guvernele europene era dacă o anumită ţară era pregătită pentru Uniunea Europeană, în zilele noastre s-a inversat argumentul, iar adevărata întrebare este dacă Uniunea Europeană este pregătită pentru ţările partenere. Ei bine, cred că acest argument nu este doar greşit, ci şi riscant.

Pentru început, merită să ne amintim că presiunea asupra României şi procedurile de reformă care au fost puse în aplicare înainte de aderarea ţării la UE au fost destul de serioase şi susţinute. Vă pot asigura, ca persoană care s-a aflat în miezul acestei acţiuni, că s-a întreprins un efort uriaş. Nimeni dintre cei care au lucrat la proiect nu a crezut atunci că României i se oferea un „bilet de intrare" uşor în UE. De fapt, a fost exact invers: mulţi dintre oficialii şi administratorii ţării au simţit că România a fost solicitată să facă ceea ce de la alte ţări foste comuniste nu s-a aşteptat să realizeze.

Desigur, poate fi adus un argument logic, anume că ar fi trebuit să petrecem mai mult timp pregătind România înainte de aderarea la Uniune. Dar acest argument este greu de susţinut. Nu cred că este necesar să spun în faţa acestui public expert că ideea de a menţine România sau Bulgaria în afara UE pentru a le stimula să întreprindă mai multe reforme este greşită.

În realitate, Europa a trebuit să găsească un echilibru între a face promisiunea de aderare suficient de credibilă pentru a încuraja ţările să se reformeze, dar, de asemenea, suficient de dură pentru a convinge ţările candidate că reformele pe care trebuiau să le implementeze ar trebui să fie serioase. Cred că incontestabil Uniunea a ales calea corectă, în sensul că a făcut promisiunea de aderare reală şi posibilă, dar că a făcut şi insistenţa asupra reformelor la fel de reală şi imediată.

Trebuie doar să privim exemplul Turciei pentru a realiza ce se întâmplă atunci când cele două procese – respectiv procesul de stimulare versus procesul de insistenţă asupra reformelor structurale profunde – iese din sincronizare; rezultatul este că nici un proces, nici celălalt nu devin realizabile. Deci, da, primirea României în UE a fost, cel puţin parţial, un act de curaj de a crede în ceva dincolo de posibil (*leap of faith*). Dar la fel a fost şi pentru Grecia când a intrat în Uniunea Europeană, iar Spania şi Portugalia au simţit la fel. Toate acestea au fost „salturi de încredere" care s-au transformat într-un parteneriat loial. Şi nu există niciun motiv să nu se întâmple la fel şi în România.

Vă puteţi întreba de ce reiau argumente auzite cu mai mult de un deceniu în urmă. O fac pentru că modul în care conturăm trecutul influenţează foarte mult modul în care interpretăm prezentul. Dacă veţi crede că a fost o greşeală să includeţi România în Uniunea Europeană la acea vreme, atunci este foarte probabil că veţi crede că astăzi, orice am face, nu vom putea să ţinem pasul cu restul continentului. În schimb, dacă vedeţi integrarea României ca parte a unui proces continuu, atunci problemele pe care le întâmpinăm astăzi devin dificultăţi care trebuie depăşite, nu presupuse greşeli ale vremurilor trecute.

Excelenţele Voastre, doamnelor şi domnilor,

Cred că, în efortul nostru de a îmbunătăţi funcţionarea Uniunii noastre, am devenit poate prea obsedaţi de proces, mai degrabă decât de viziune, aşa că de multe ori uităm cât de mare este realizarea noastră. Un continent împărţit timp de două generaţii de Războiul Rece este acum din nou unit. Am făcut aceasta cu sacrificii reciproce, nu pentru că am vrut să reducem costurile la roşii sau la automobilele din ţările noastre, ci pentru că am împărtăşit aceeaşi viziune şi aceleaşi valori. Şi împărtăşim şi astăzi aceleaşi valori şi opinii.

Da, avem probleme. Dar avem o creştere economică incredibilă în fosta jumătate comunistă a continentului, iar ţara mea este una dintre economiile cu cea mai rapidă creştere din Europa. Acest fapt nu a şters însă diferenţele semnificative de bogăţie între jumătăţile estice şi vestice ale continentului. Au trecut trei decenii de la sfârşitul comunismului, dar probabil avem nevoie de alte trei decenii pentru a şterge pe deplin efectele nocive ale dictaturii comuniste şi ale proastei administrări a ţării. Pe scurt, o întreagă generaţie va trece înainte de a fi cu adevărat şi pe deplin uniţi şi aproape nimeni dintre cei care erau oameni maturi când evenimentele din 1989 în ţara mea l-au înlăturat pe dictatorul comunist nu va fi în viaţă în ziua în care diviziunea economică a estului şi vestului Europei va dispărea complet. Subliniez faptul că nu încerc să găsesc scuze sau să „repartizez" vina cuiva, ci doar să explic sentimentul de frustrare resimţit în multe noi state membre.

De asemenea, în Estul Europei avem perspective diferite asupra vieţii sociale şi a obiceiurilor. Suntem mai religioşi, mai patrioţi şi mai suspicioşi în privinţa nivelului ridicat de imigrare. S-ar putea ca unora din Occident să nu le placă aceasta. Dar a respinge sentimentele noastre doar ca „rasism şi xenofobie" sau a împărţi totul între „progresist" – prin care ne referim la occidentali – şi „reacţionar" este în mod clar contraproductiv. De asemenea, este greşit să argumentăm că valorile noastre nu sunt valori europene; s-ar putea să nu fie la modă în unele părţi ale Europei, dar sunt valori care aparţin continentului. Când criza de imigraţie din 2015 a lovit continentul nostru, România a fost una dintre ţările care a acceptat ca sarcina de primire a acestor imigranţi să fie împărţită.

Repet: nimic din toate acestea nu sugerează faptul că noile state membre ar trebui să fie scutite de responsabilităţi şi obligaţii, indiferent de ce se întâmplă în ţările lor. Lupta împotriva corupţiei, de exemplu, ar trebui să continue fără încetare. Şi nu există niciun dubiu că unele dintre evoluţiile politice din ţara mea au trezit suspiciune în rândul partenerilor noştri europeni.

Dar punctul-cheie pentru toate activităţile noastre este încetarea atitudinii de superioritate faţă de noile state membre şi evitarea ameninţării acestora prin clauze de condiţionalitate extinse artificial. Diverse propuneri de utilizare a condiţionalităţii politice în acordarea fondurilor din bugetul următor de şapte ani al Uniunii, în schimbul anumitor concesii politice, sunt nu numai ilegale în cadrul tratatelor UE existente, ci sunt, de asemenea, o garanţie că vor diviza mai degrabă decât să unească Europa.

Încă din 2011, Comisia Europeană a apreciat că România a îndeplinit toate condiţiile tehnice necesare pentru aderarea la Schengen. Cu toate acestea, una după alta, au fost adăugate condiţii. Acum ni se spune în privat – de către oficiali dintr-o serie de ţări, inclusiv, sunt tristă să spun, propria voastră ţară – că există în ţările occidentale considerente politice interne care îngreunează includerea României în Schengen. Pot înţelege acest argument. Dar sper că şi voi puteţi înţelege că presiuni interne similare revin oamenilor noştri politici din partea conaţionalilor mei, care nu pot accepta că trebuie să fie într-o poziţie inferioară celorlalţi cetăţeni europeni.

Totuşi, cred că toţi merităm să ne felicităm pentru ceea ce am obţinut în ultimele două decenii şi cât de mult s-a schimbat continentul în bine, de când tatăl meu a fost aici în anul 2002. Românii sunt astăzi de aproape trei ori mai bogaţi decât erau când s-au eliberat de comunism. Există un consens naţional în ţara mea că nu există niciun alt loc în care România să poată fi, decât în mijlocul NATO şi UE. De fapt – aşa cum am amintit adesea fraţilor noştri europeni – adevăraţii idealişti întru Europa se află în partea de est a continentului; adevăraţii cinici sunt adesea în Occident.

Pe scurt, vocaţia europeană a României rămâne neclintită. Şi la fel, sunt încrezătoare, este şi prietenia şi sprijinul vostru pentru Naţiunea noastră.

Mulţumesc foarte mult!

Despre familie în romanul *Sacrificiul*

Aurel V. DAVID

Un aspect revelator şi important al dimensiunii sociologice a romanului-capodoperă *Sacrificiul* este modul cum Mihail Diaconescu a evocat epic unele familii româneşti înainte, în timpul şi după Primul Război Mondial.

Romulus Brad, unul dintre personajele principale ale romanului, student în Drept la Viena, Onuţ Brad, tatăl său, şi Floarea Brad, mama sa, ţărani cu neamuri în Munţii Apuseni, cu frică de Dumnezeu şi ruşine de oameni, sunt portretizaţi în primul capitol al romanului, în peisajul magnific de la Cărpinet, satul lor de la izvoarele Crişului Negru.

Tot în primul capitol este înfăţişată familia avocatului dr. Ioan Ciurdariu-Ciordaş de la Beiuş, devenit la finele romanului martir al cauzei româneşti. Soţia sa, Viora Ciordaş, este poetă, animatoare a unui cenaclu literar la care vin intelectualii oraşului. Cenaclul său a fost elogiat, între alţii, de Nicolae Iorga. Copiii soţilor Ciordaş, Ovidiu şi Scumpa, sunt bine educaţi şi sensibili, urmaşi autentici ai părinţilor care îi iubesc şi îi cresc.

La Bucureşti, Romulus Brad este acceptat în familia bogătaşilor Morărescu. Felicia Morărescu este logodnica lui Brad. Fratele ei, Barbu, este implicat în lupta contra invadatorilor militari veniţi în România din Reichul German şi Imperiul Austro-Ungar. Familia Morărescu este fericit împlinită prin legăturile dragostei, devotamentului şi puterii de sacrificiu.

În roman este portretizată şi frumoasa şi inteligenta Erzsebét dr. Lányi, amanta ispititoare a cinicului conte István Tisza, prim-ministru al aşa-numitului Regat milenar maghiar. Simţul afacerilor, lăcomia de bani şi de averi nemuncite, câştigul fără scrupule o caracterizează pe această frumoasă doamnă, cinică în cele mai neînsemnate manifestări. Convingerile ei despre familie sunt foarte lejere, ca, de altfel, şi ale unor politicieni corupţi de la Viena, devotaţi „drăguţului de împărat”.

Prezentarea unor familii româneşti sau non-româneşti în cuprinsul romanului *Sacrificiul* atestă forţa analizei psihologice şi sociologice practicate de Mihail Diaconescu.

Avem convingerea că modul cum autorul prezintă familiile puse în relaţie şi în acţiune în *Sacrificiul* are nu numai o importantă funcţie artistică, ci şi una morală şi simbolică. Pentru acest motiv, credem că este necesar ca în cuprinsul analizelor pe care le dedicăm acestui roman să amintim de relaţia pe care sociologia naţiunii, obiectul principal al preocupărilor noastre, o are cu sociologia familiei.

Familia, o realitate despre care se discută mult şi în variate moduri în romanul *Sacrificiul*, este nucleul etno-spiritual şi modelul organizaţional şi funcţional al naţiunilor.

Fiecare naţiune se defineşte ca *unitate socială* în interiorul căreia se produc modificări succesive ale funcţiilor în modalităţi dependente de capacitatea de procesare socială a informaţiilor. „Naţiunea – afirma sociologul Dimitrie Gusti – este singura unitate socială care îşi ajunge sieşi, în înţelesul că nu cere pentru deplina ei realizare o unitate mai cuprinzătoare, fiind în stare să-şi creeze o lume proprie de valori, să-şi stabilească un scop în sine şi să-şi afle mijloacele de înfăptuire, adică forţa de organizare şi propăşire în propria sa alcătuire. Nicio altă unitate socială nu ocupă un loc asemănător în domeniul vieţii sociale.”

Nucleul etno-spiritual şi modelul organizaţional/funcţional al naţiunilor este *familia.* Aceasta este definită, de regulă, ca *formă socială de bază,* realizată prin căsătorie sau concubinaj neformal, care-i uneşte pe soţi (părinţi) şi pe descendenţii acestora (copiii necăsătoriţi). Această formă socială de bază e *veche de când lumea.* Ea a evoluat însă odată cu integrarea sa în fundamentele naţiunilor, adică ale organizărilor sociale perene.

Gestionarea familiei a fost preluată de organizări sociopolitice sau confesionale diverse, în speţă de statele şi de entităţile religioase, care i-au croit un făgaş sinuos şi instabil, flancat de ideologii şi cutume generate de ideologii. De aceea, vreme de milenii neştiute, familia a fost considerată ca proprietate a bărbatului, recunoscut *de facto* ca „tatăl familiei” (*pater familias*) şi de drept ca „genitor”, adică „persoană care procreează, în raport cu cel procreat”.

Ideologii au identificat din interes partizan *funcţiile familiei,* alăturând, tot din interes de partid sau bazându-se pe anumite dogme religioase, funcţia socială şi funcţia biologică. De regulă, cele mai aprinse dezbateri şi cele mai extravagante percepţii privind familia se poartă şi astăzi în jurul funcţiei de „reproducţie umană”, respectiv capacitatea familiei de a produce urmaşi pentru asigurarea generaţiei următoare. Prin această funcţie se asigură reproducerea biologică a unei naţiuni. De aceea, participanţii la aceste dezbateri, indiferent de culori politice sau dogme religioase, sunt convinşi, pe fond, că familia, ca bază biologică a oricărei societăţi, depinde

de fecunditatea soţiei şi a bărbatului.

Despre starea actuală a familiei în societăţile aşa-zis democratice, dar şi în societăţile sugrumate de regimuri totalitare, se vorbeşte fără încetare, iar mijloacele de informare nu contenesc să vorbească despre această „celulă de bază” a societăţii. Însă, în prezent, adopţiile tot mai frecvente de copii, înmulţirea cuplurilor de homosexuali şi lesbiene, precum şi însămânţarea artificială a mamelor au creat o mare breşă şi o rană sângerândă în esenţa familiei.

Importanţa familiei în orice societate rezultă, în primul rând, din funcţiile sociale ale acesteia. Asupra lor au căzut de acord ideologii şi sociologii.

În cazul familiei, sesizăm funcţia *economică* (asigurarea materială şi protejarea faţă de lipsuri şi de boli); funcţia *juridică* (protejarea juridică a membrilor familiei în societate); funcţia *politică* (asigurarea unei poziţii legitime în societate); funcţia *religioasă* (practicarea şi transmiterea la generaţia următoare a tradiţiilor religioase); funcţia de *socializare* (formarea capacităţii de adaptare şi motivare în convieţuirea socială).

Pentru eroii principali ai romanului *Sacrificiul,* familia este o realitate firească şi sacră. Aşa cum acţionează pentru protejarea familiei, ei luptă şi pentru drepturile naţiunii române. În convingerile lor, naţiunea este, de fapt, tot o familie, dar mai mare şi mai complexă.

Raportându-ne la modul cum Mihail Diaconescu prezintă familia ca nucleu etno-spiritual şi model organizaţional şi funcţional al naţiunii române, ne amintim, fără să vrem, că în prezent se duce o aprigă bătălie generată de ideologi împinşi din spate de cercuri oculte pentru a explica beneficiile şi riscurile modelelor familiale. În acest vârtej ideatic pervers, în prezent sunt prinse cinci modele familiale, respectiv: *modelul bazat pe drepturi, modelul bazat pe drepturi şi responsabilităţi relaţionale, modelul comunitar, modelul contractualist şi modelul tradiţional.*

– *modelul bazat pe drepturi:* familia trebuie abordată din perspectiva legislaţiei familiale, care recunoaşte natura politică şi caracterul negociabil al normelor şi valorilor sociale; drepturile articulează relaţiile dintre oameni: fiecare libertate de acţiune a unui individ impune constrângerea de a fi respectată de ceilalţi; drepturile trebuie să ţină cont de dependenţele şi inegalităţile din cadrul familiei; drepturile specifice relaţiilor de familie sunt drepturile la custodie, dreptul la divorţ, drepturile maternale şi paternale, vizitele şi întreţinerea oferită copiilor; acestea se circumscriu dimensiunilor normative ale relaţiilor familiale.

– *modelul bazat pe drepturi şi responsabilităţi relaţionale:* familiile sunt asociaţii cu caracter privat şi entităţi modelate de ordinea politică, iar vieţile oamenilor sunt concordante modelelor culturale; individul este entitate distinct individuală şi persoană implicată în relaţii de dependenţă şi responsabilitate; drepturile nu mai sunt private, deci nu mai aparţin indivizilor ca rezultat al autoconservării, ci mai degrabă decurg din relaţiile interumane; relaţiile din cadrul familiei se înscriu în contextul relaţiilor de vecinătate, religioase, etnice etc.;

– *modelul comunitar:* familia este expresia relaţionărilor personale şi sociale mai ample decât cele individuale şi nu se sprijină în primul rând pe înţelegeri contractuale şi acorduri; „comunitarii” susţin că nicio persoană nu devine autonomă fără a parcurge mai întâi o perioadă îndelungată de dependenţă; indivizii sunt „modelaţi” de apartenenţa la anumite comunităţi etnice, regionale şi religioase ale căror valori pot fi diferite de cele ale societăţii predominante;

– *modelul contractualist* are ca punct de pornire individul autonom, stăpân pe sine şi legat de ceilalţi doar prin acorduri, iar căsătoria este un parteneriat încheiat conform voinţei părţilor; soţii pot decide între ei modul de administrare a relaţiilor personale şi financiare în timpul căsătoriei şi în eventualitatea unui divorţ; statul nu se amestecă în încheierea contractelor;

– *„modelul tradiţional”:* familia este o asociere, are *caracter privat,* fiind alcătuită dintr-un bărbat, o femeie şi copiii lor naturali; în această familie, soţul îşi exercită rolul asupra soţiei şi copiilor, este responsabil pentru asigurarea mijloacelor economice necesare gospodăriei sale şi reprezintă familia la nivelul sferei publice; la rândul ei, mama (soţia) răspunde de organizarea vieţii domestice, conduce gospodăria, îi îngrijeşte şi îi educă pe copii.

Dezbateri aprinse, adesea aproape de conflict deschis, sunt în statele Europei democratice în privinţa *formelor de familie,* pornind de la prima formă de familie cunoscută în istorie: *familia matriarhală* (capul familiei fiind mama) sau, mai târziu, *patriarhală* (capul familiei fiind tatăl). În decursul istoriei, în Europa s-au născut şi dezvoltat *familia mare,* unde pot trăi împreună mai multe generaţii, şi *familia mică,* cu un număr de membri de familie mai restrâns. În paralel, s-au dezvoltat aşa-numita *familie nucleară* (*familia simplă*), compusă din soţ, soţie, împreună cu copiii minori care locuiesc şi se gospodăresc împreună, şi *familia extinsă* (*familia lărgită* sau *familia compusă*), care cuprinde, pe lângă nucleul familial, şi alte rude sau alte generaţii.

Familia simplă încă mai este considerată în Europa unitatea minimală de organizare socială şi nucleul celorlalte forme de structuri familiale, iar familia extinsă, tot mai rară în Europa răsăriteană, ca urmare a migrării masive în Occidentul Europei, încă mai adună sub acelaşi acoperiş trei generaţii: copiii, părinţi şi bunici.

În societatea europeană actuală, familia cu copii încă este acceptată ca modelul ideal al unei familii. Însă unii arhitecţi ai Uniunii Europene lucrează de zor pentru a impune o altă clasificare a familiei, precum şi alte modele de familie decât cel tradiţional. Aceştia îşi motivează demersul prin faptul că în Europa democratică sunt acceptate aşa-numitele „forme moderne de familie”, în care includ şi perechile necăsătorite – „parteneri” cu sau fără copii, proprii sau adoptaţi.

În unele cercuri comunitariste se eludează *familia monogamă* – în care doar două persoane sunt căsătorite –, propunând aberaţii, respectiv asigurarea libertăţii de fiinţare chiar pentru *familia poligamă* (îndeosebi un singur bărbat căsătorit cu mai multe femei).

→

Centenarul Marii Uniri

Mari personalităţi pe frontul Conferinţei de Pace de la Paris

Eufrosina OTLĂCAN

România Mare s-a creat prin jertfa de sânge a soldaţilor români şi s-a realizat politic prin inteligenţa, dârzenia şi demnitatea unor proeminente personalităţi ale culturii din Ţara reîntregită.

Despre desfăşurarea evenimentelor din timpul Conferinţei de Pace de la Paris (1919-1920) şi despre atitudinea celor care conduceau tratativele, au scris istoricii noştri şi găsim date şi opinii atât în cărţi mai vechi, precum *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri,* autori Constantin C. Giurescu şi Dinu C. Giurescu (Ed. Albatros), cât şi în cărţi mai de curând publicate, precum *O istorie sinceră a poporului român*, autor Florin Constantiniu (Ed. Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2002), sau în cartea *Istoria României în anii 1918-1940,* autor Ioan Scurtu (Ed. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1996).

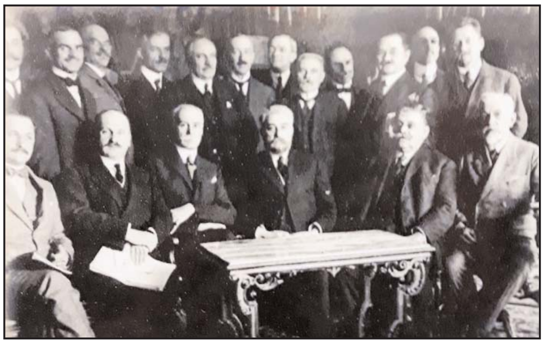
Cât de dificilă a fost lupta diplomatică, ne spune istoricul Nicolae Iorga în *Memoriile* sale: „De la început, Conferinţa, apoi cei patru, au fost intratabili. Nicio jignire nu a fost cruţată celor mici.” Din aceeaşi sursă internet (https://intelligence. sri.ro/ conferinta-de-pace-de-la-paris-o-batalie-castigata/), preluăm şi afirmaţiile istoricului Gheorghe I. Brătianu, care „descria caracterul imprevizibil şi chiar nesincer într-o anumită măsură a mai-marilor Conferinţei”. De asemenea, Alexandru Vaida-Voevod, într-o scrisoare către Iuliu Maniu, îşi exprima îngrijorările privind rezultatele Conferinţei: „Ce vor hotărî cei patru, […] nu poate să ştie înainte suflet de om”.

În cele ce urmează, voi urmări, în special, evocarea unor personalităţi curajoase şi demne, intelectuali de marcă, printre care şi renumiţi oameni de ştiinţă, care au contribuit la recunoaşterea diplomatică şi consfinţirea internaţională a Marii Uniri, participând la tratative şi semnând în numele României; în plus, îi voi aminti şi pe acei cărturari care, la Paris şi Bucureşti, cu talent, ştiinţă şi dăruire, au susţinut drepturile românilor, scriind şi editând revista *La Roumanie*.

Mai întâi, este necesară prezentarea principalelor etape ale desfăşurării Conferinţei, din 18 ianuarie 1919 până în 21 ianuarie 1920, şi în special pe cele care au vizat ţara noastră.

De la început, statele participante au fost împărţite în două categorii: prima cuprindea aşa-numitele „state cu interese nelimitate”, acestea formând *Consiliul celor patru,* Marea Britanie, Franţa, Italia şi SUA, cu participare la dezbaterea tuturor problemelor, şi o a doua categorie, a „statelor cu interese limitate”, dintre care făcea parte şi România, cu dreptul de a participa doar la dezbaterea chestiunilor care le priveau nemijlocit. Această împărţire contravenea principiului drepturilor egale pentru toate statele care intraseră în război alături de cele ale Antantei, înscris şi în tratatul din 4/17 august 1916 cu România. Mai mult, Consiliul hotărâse ca României să i se acorde doar două locuri la şedinţele Conferinţei de Pace. Faţă de această situaţie, şeful delegaţiei României, prim-ministrul Ion I.C. Brătianu, a protestat la 20 ianuarie 1919. Nu a fost singurul său protest, după cum nu a fost singurul membru al delegaţiei României care a depus proteste bine întemeiate organizatorilor Conferinţei.

În fotografie îi avem pe cei care au făcut parte

din delegaţia României.

Şeful delegaţiei române a fost prim-ministrul Ion I.C. Brătianu (până la demisia sa din fruntea delegaţiei, la 12 septembrie 1919). Enumerăm pe ceilalţi membri prezenţi în delegaţie: Arthur Văitoianu, Victor Antonescu, general Constantin Coandă, Nicolae Titulescu, dr. Ioan Cantacuzino, Constantin Diamandy, Mircea Djuvara, Ermil Pangrati, Alexandru Lapedatu, Traian Vuia, Eftimie Antonescu, Nicolae Flondor, Nicolae Ştefănescu, G.G. Danielopol, Eugen Neculcea, Gheorghe Caracostea, Ludovic Mrazec, Constantin Antoniade, Ion Tînişescu, Alexandru Vitenco, Ion Gh. Pelivan, G. Popescu, V. Iosiv. (https://www.mvu.ro/index.php/product/delegatia-romaniei-la-conferinta-de-pace-de-la-paris-1919)

Tratatele de pace care au privit România, au fost următoarele:

***Tratat între principalele puteri** Aliate şi Asociate şi România privind minorităţile şi libertatea comerţului şi a tranzitului.* Acesta, fiind şi cel a cărui formulare nu era în concordanţă cu dorinţele ţării noastre, a produs nemulţumirea prim-ministrului Ion I.C. Brătianu, care şi-a dat demisia, ceea ce a dus la căderea guvernului său. Fiind numit un nou guvern, cel al lui Alexandru Vaida-Voevod, acest tratat este semnat la Paris, la 9 decembrie 1919, de către doi membri ai guvernului, generalul Constantin Coandă şi Ion G. Pelivan. Voi reveni mai jos cu date asupra acestor oameni de stat, dar şi asupra altor membri ai delegaţiei României la conferinţă.

Tratatul de pace cu Austria, încheiat la Saint-Germain la 10 septembrie 1919 şi semnat de România la 9 decembrie 1919, prin generalul C. Coandă şi I.G. Pelivan.

Tratatul de pace cu Bulgaria, încheiat la Neuilly sur Seine, la 27 noiembrie 1919, semnat din partea României la 9 decembrie 1919, tot de C. Coandă şi I.G. Pelivan.

Tratatul de pace cu Ungaria, încheiat la Trianon, în 4 iunie 1920, a fost semnat în numele României de dr. Ioan Cantacuzino şi Nicolae Titulescu.

Tratatul privitor la Unirea Basarabiei, încheiat între România, pe de o parte, şi Anglia, Franţa, Italia şi Japonia, pe de altă parte, a fost semnat în numele României de Take Ionescu şi Dimitrie Ghica, la Paris, în 28 octombrie 1920, publicat în *Monitorul Oficial* numărul 100 din 8 august 1922.

→

Multă propagandă se face din cauza unor cercuri oculte sau organizaţii civice nedefinite aşa-numitei „familii monoparentale”, în care copiii locuiesc doar cu unul dintre părinţi. Precum se ştie, fenomenul se poate petrece ca urmare a deciziei unei femei de a da naştere unui copil fără a fi căsătorită sau fără a locui cu un bărbat, a divorţului, a decesului unuia dintre părinţi, a înfierii de către un adult a unui minor sau a separării părinţilor.

Înfăţişând într-o acaparantă manieră epică şi simbolică o parte din infinita dramă a relaţiilor umane, dar mai ales o succesiune de evenimente văzute în contextul lor social, istoric şi moral, romanul *Sacrificiul* ilustrează convingerea autorului că, prin capacitatea perenă de îngemănare organică a *genezei* cu *patria, familia* exprimă şi întreţine microuniversul generator de relaţii sociale de comunicare, bazate pe încredere, sinceritate, susţinere şi afectivitate pozitivă între oamenii *conştienţi de sine,* precum şi toate trăsăturile fizice şi spirituale ale unei naţiuni, începând cu *vârsta socială* şi terminând cu *identitatea.*

Familia defineşte, în corpul naţiunii române, în mod fundamental, raporturile dintre generaţii (gr. *genos*). Ea constituie, din vremuri imemoriale, tipul nuclear de comunitate umană alcătuită din oamenii legaţi între ei prin relaţii de consangvinitate şi înrudire, care trăiesc împreună, cooperează şi asigură continuitatea de generaţii în timp, spaţiu şi spirit. Mai ales în spirit.

În corpul naţiunii române, familia îndeplineşte funcţiile de gestionare a necesităţilor sociale, de producere de resurse energetice şi informaţionale, de socializare (prin instruire, educaţie şi afectivitate) şi de reproducere a resurselor umane (în cadrul cărora relevante sunt elitele sociale). Aceste funcţii (atribute) sunt preluate de naţiunea română prin oameni cu competenţe profesionale şi socializante, prin comunităţile încorporate şi prin organizaţii cu funcţii explicite.

Fără să ne raportăm la mediile familiale în care s-au născut, au crescut şi s-au format sufleteşte, civic şi moral, personajele principale ale romanului *Sacrificiul,* respectiv Romulus Brad, dr. Nicolae Bolcaş şi dr. Ioan Ciurdariu-Ciordaş, nu pot fi înţelese. De aceea, credem că nu întâmplător Mihail Diaconescu a insistat în mod special asupra contextelor familiale în care ele evoluează.

Pentru acest motiv, *Sacrificiul* este nu numai un roman istoric, un roman psihologic, un roman social şi un roman-parabolă, ci şi un *roman al familiei,* aşa cum în cultura şi literatura română au mai realizat Duiliu Zamfirescu în ciclul Comăneştenilor, Hortensia Papadat-Bengescu în ciclul Halippilor, G. Călinescu în *Bietul Ioanide* şi *Scrinul negru,* Petru Dumitriu în *Cronică de familie.* Acest fapt îi conferă romanului *Sacrificiul* atribute artistice, respectiv compoziţionale, specifice.

Romanul *Sacrificiul* confirmă teoria potrivit căreia *fiecare naţiune are un anumit tip de organizare familială,* adică de reglementare a relaţiilor dintre bărbaţi şi femeile de vârstă matură şi dintre aceştia şi copii (urmaşi). Indiferent de modalităţile de organizare, familia este definitorie pentru naţiunea română. Mai precis, este definitorie pentru *modul şi arta de a trăi* ale naţiunii române.

În acele vremuri de sacrificiu pentru neam şi ţară, de la începutul secolului al XX-lea, partea naţiunii române prinsă în corsetul de fier al Imperiului Austro-Ungar s-a diferenţiat de celelalte naţiuni aflate în aceeaşi situaţie, respectiv cehi, slovaci, sârbi, sloveni, croaţi, polonezi, ucraineni, după gradul de cuprindere a grupului familial, după forma de transmitere a moştenirii, după modul de stabilire a rezidenţei noilor cupluri, după modul de exercitare a autorităţii în cadrul familiei.

Românii ardeleni, bănăţeni, bucovineni, crişeni, bihoreni, sălăjeni, maramureşeni etc. trăiau în acele vremuri, de regulă, în două tipuri de familii nucleare: *familia părinţilor* sau *familia de origine*, în care deţineau rolul de copii, şi *familia pe care o construiau,* în care aveau rol de soţ sau soţie şi care constituia un alt nucleu comunitar-organizaţional.

Romancierul a sesizat faptul că viabilitatea naţiunii române în acele momente era dependentă în mod fundamental de *dinamica familiei,* întrucât ea a fost cea care a asigurat succesiunea de generaţii şi a menţinut capacitatea oamenilor de a se raporta peren la geneză şi la patrie.

Romanul *Sacrificiul* oferă şi o nouă perspectivă de evaluare a destinului naţiunii române: naţiunea română va exista atât timp cât va exista familia, ca nucleu şi model de organizare a *fiinţei sociale.*

„Caii troieni” care vor să distrugă naţiunea română vor trebui să distrugă mai întâi familia română, începând chiar cu propria lor familie. Ei vor trebui să renunţe la ideea de a fi născuţi (*natio*), să accepte că sunt incapabili să se raporteze la geneză prin succesiune de generaţii, dar şi la ideea de a avea o patrie.

Comunităţile de români aflate pe tot cuprinsul Imperiului Austro-Ungar au constituit *grupuri sociale* (comunităţi) după modelul familiei. Acestea au fost rezultatul socializării, al nevoii de resurse, de comunitate şi de protecţie. Comunităţile respective au generat şi afirmat *solidaritatea organică* a românilor, de la vlădică la opincă, şi au întreţinut relaţiile de conlucrare pentru satisfacerea nevoilor sociale.

Romancierul Mihail Diaconescu a surprins în chip magistral momentul în care românii eliberaţi de sub asuprirea austro-ungară au construit, după modelul familiei româneşti, organizaţii gestionare, cunoscute generic prin sintagma „autorităţi publice”.

Prima misiune a acestora a fost apărarea *familiei,* adică a nucleului etno-spiritual al naţiunii române.

Centenarul Marii Uniri

Mă voi restrânge la a prezenta, cât mai succint, calitatea de oameni de cultură şi ştiinţă a unor semnatari de tratate sau membri ai delegaţiei României, despre care, în general, se ştiu puţine lucruri, chiar dacă în Bucureşti şi în alte oraşe ale ţării întâlnim străzi care le poartă numele. În ideea că există şi o ştiinţă a războiului, nu-i voi ocoli pe generalii români care au luat parte la tratativele de pace şi au semnat în numele Ţării. De asemenea, există o ştiinţă a diplomaţiei, iar diplomaţii români au avut un cuvânt decisiv la Paris.

Generalul Constantin Coandă (1857-1932): în anul 1883, tânărul căpitan Coandă îşi lua licenţa şi doctoratul în matematică, sub cupola Sorbonei. Căpitanul Constantin Coandă a fost apoi profesor de matematici la Şcoala de Poduri şi Şosele din Bucureşti. A participat şi a fost rănit în Războiul de Independenţă. S-a refăcut cu ajutorul doctorului Carol Davila, organizatorul şi comandantul serviciului sanitar al Armatei. Marele inventator român Henri Coandă, fiul generalului, a spus într-un interviu în SUA, răspunzând întrebării despre cum şi-a finanţat primul avion cu reacţie: „Dacă n-ar fi fost el [tatăl] şi familia mea, care s-a ruinat bineînţeles, nu aş fi putut face acest avion cu reacţie".

Arthur Văitoianu (1864-1956), unul dintre generalii Armatei României din Primul Război Mondial, a condus acţiunile armate pe timpul Bătăliei de la Mărăşti. Prim-ministru într-o perioadă grea, când se exercitau presiuni uriaşe asupra elitei noastre politice, mai ales în ceea ce privea Tratatul de Pace de la Saint Germain, Arthur Văitoianu refuză să semneze acel tratat şi, la fel ca predecesorul său la şefia Consiliului de Miniştri al României, Ion I.C. Brătianu, va tergiversa procedurile. În motivarea sa, generalul afirma drepturile românilor la unitate naţională, subliniind că modalitatea în care este tratată România „nu corespunde nici spiritului în care s-a făcut alianţa, nici declaraţiilor solemne ale tuturor aliaţilor de a fi luptat pentru libertate în lume, pentru libertatea şi egalitatea tuturor naţionalităţilor mari şi mici". Arthur Văitoianu rămâne în istorie şi ca primul organizator al alegerilor pe baza votului universal în România, alegeri ce vizau Adunarea Deputaţilor şi Senatul, în 1919.

Constantin Diamandy (1868-1931) a fost diplomat, ministru plenipotenţiar al României, la începutul secolului al XX-lea. A făcut studiile universitare la Bucureşti şi Paris. A contribuit esenţial la realizarea acordului ruso-român (Convenţia Sazonov-Diamandy) care a făcut posibilă alianţa României cu Antanta, în anul 1916. S-a remarcat prin stăruinţa cu care a insistat pe lângă aliaţi, pentru ca aceştia să recunoască României rolul important jucat în Marele Război, pentru restabilirea păcii în Europa şi pentru opoziţia făcută de România bolşevismului din Rusia şi Ungaria. Între 1924-1930 a fost ministru plenipotenţiar al României la Paris. În această calitate a semnat, în anul 1926, Tratatul de Alianţă cu Franţa.

Mircea Djuvara (1886-1945), filosof şi jurist român, membru corespondent al Academiei Române din 1936, licenţiat al Facultăţii de Drept şi al celei de Litere şi Filosofie din Universitatea din Bucureşti, cu doctoratul în Drept la Sorbona, are o operă concretizată în peste 144 de titluri, între care Teoria generală a dreptului. A fost recunoscut ca unul dintre cei mai mari gânditori contemporani în domeniul filosofiei juridice. A avut calitatea de consilier juridic pe lângă delegaţia permanentă a României la Conferinţa de Pace de la Paris, unde a pledat cauza României. La moartea sa, preşedintele Academiei Române, Dimitrie Gusti, spunea: *Mircea Djuvara nu a fost numai un filosof şi un scriitor, ci un apostol al ideii naţionale.*

Alexandru I. Lapedatu (1876-1950) a fost ministrul Cultelor şi Artelor în şase guverne şi ministru de stat al României în patru guverne, preşedinte al Senatului României, membru titular al Academiei Române, preşedintele acesteia şi secretarul său general; doctor al Universităţii din Bruxelles, poet, prozator şi jurnalist român transilvănean şi profesor de limbi clasice. Membru al delegaţiei române la Conferinţa de Pace de la Paris, a participat la negocieri în trei rânduri: decembrie 1918 – iunie 1919, întorcându-se în ţară după ce asistase la ceremonia semnării Tratatului de la Versailles; în iulie – august 1919 ia parte la faza incipientă a negocierilor privind Basarabia, apoi participă la negocierile cu Ungaria, încheiate prin Tratatul de la Trianon. Pe 31 martie 1922, a fost numit consilier în delegaţia română la Conferinţa Economică şi Financiară de la Genova (10 aprilie – 19 mai 1922), la care reprezentanţi din 34 de naţiuni au discutat restaurarea Europei după Primul Război Mondial.

Dr Ioan Cantacuzino (1863-1934), nume proeminent al ştiinţei din România, este cel care a semnat, alături de **Nicolae Titulescu** (1882-1941), personalitatea cea mai impresionantă a diplomaţiei româneşti din acea epocă, Tratatul de pace de la Trianon cu Ungaria. Vom găsi o prezentare scrisă cu competenţă de Ana Carata şi Maria Soporean, intitulată „Profesor Doctor Ioan Cantacuzino (1863-1934) – personalitate ilustră a ştiinţei şi culturii româneşti în perioada interbelică", în revista *Studii şi Comunicări DIS/CRIFST* (2019) a Diviziei de Istoria Ştiinţei a Comitetului Român pentru Istoria şi Filosofia Ştiinţei şi Tehnicii, CRIFST, al Academiei Române.

Ermil A. Pangrati (1864-1931) a fost inginer, matematician, profesor universitar român, ministru al lucrărilor publice în Guvernul Titu Maiorescu (1912). A urmat cursurile universitare la Universitatea din Iaşi, obţinând apoi diploma de inginer la Şcoala naţională de drumuri şi poduri din Paris. Revenit în ţară, a fost angajat inginer la Direcţia Generală

a Căilor Ferate. Din 1894, în urma unui concurs, a funcţionat ca profesor de geometrie descriptivă la Universitatea din Bucureşti. Cu sprijinul lui Spiru Haret, s-a implicat în înfiinţarea şi funcţionarea Şcolii de Arhitectură, unde va fi decan al Facultăţii de Arhitectură; între 1911-1912 şi 1923-1929 a fost rector al Universităţii din Bucureşti.

Eugen Neculcea (1877-1954), matematician, fizician, chimist, diplomat român, cu studii universitare la Iaşi si Paris, doctor în ştiinţe fizico-matematice la Paris, profesor universitar la Iaşi şi Bucureşti; membru al delegaţiei române la Conferinţa de Pace de la Paris, a făcut parte din comisia de reparaţii de război, împreună cu G.G. Danielopol, dar şi din comisia de chestiuni economice, împreună cu E. Pangratti. A reprezentat România în diferite organisme internaţionale din sistemul Societăţii Naţiunilor şi la tratativele economico-financiare privind drepturile şi obligaţiile decurgând din tratatele şi reglementările încheiate în urma Primului Război Mondial. A luat parte la alte multe conferinţe internaţionale, în calitate de delegat sau consilier tehnic, la toate sesiunile Adunării Societăţii Naţiunilor (1920-1937). A fost membru al Academiei Diplomatice Internaţionale şi membru titular al Academiei de Ştiinţe din România.

Constantin Antoniade (1880-1954), născut la Bucureşti, mort la Madrid, Spania, a fost un jurist, scriitor, istoric, filosof şi diplomat român de origine etnică greacă. În calitate de istoric, el a fost preocupat în principal de perioada Renaşterii. De asemenea, a tradus lucrări ale lui John Ruskin şi Thomas Carlyle în limba română. A participat la Conferinţa de Pace de la Paris din 1919 ca expert juridic. A desfăşurat apoi activitate diplomatică în calitate de reprezentant al României la Liga Naţiunilor din 1928 până în 1936.

Ludovic Mrazec (1867-1944) a fost om de ştiinţă român, specialist în geologie şi în exploatarea petrolului, membru titular al Academiei Române şi preşedinte al acesteia în 1932-1935. Ludovic Mrazec este personalitatea care şi-a pus amprenta asupra dezvoltării extraordinare înregistrate de geologia românească la începutul secolului al XX-lea. El este primul specialist român care a susţinut originea organică a petrolului. De numele său este legată şi înfiinţarea Institutului Geologic al României. În anul 1907, este ales preşedinte al Congresului Internaţional al Petrolului.

Traian Vuia (1872-1950), membru de onoare al Academiei Române, inventator român, pionier al aviaţiei mondiale, cel care a realizat unul dintre primele zboruri cu un aparat mai greu decât aerul, a fost doctor în drept al Universităţii din Viena. S-a implicat şi în activitatea politică, prin înfiinţarea, la 30 aprilie 1918, a Comitetului Naţional al Românilor din Transilvania şi Bucovina, fiind numit preşedintele acestuia. Cunoscător în profunzime al situaţiei din Banat şi Transilvania, în afara de editarea, la Paris, a revistei *La Transylvanie,* a publicat şi o broşură, *Le Banat,* cu argumente solide privind dreptul românilor la autodeterminare, document care a fost pus pe masa Conferinţei de Pace de la Paris. A avut calitatea de consilier în cadrul delegaţiei române.

Ion Gh. Pelivan (1876-1954) s-a născut la Răzeni în Basarabia şi a murit în închisoarea de la Sighet. A fost un militant de vază al mişcării de eliberare naţională din Basarabia, om politic, publicist, apărător şi promotor al limbii române, animator al vieţii culturale. A absolvit Seminarul Teologic din Chişinău şi Facultatea de Drept a Universităţii din Dorpat (Tartu în estoniană, cea mai mare universitate a Estoniei). A fost locţiitor de judecător al oraşului Bălţi şi creatorul primei grupări naţionale din acest oraş, membru în Sfatul Ţării din Basarabia, iar în România Mare, ministru de Justiţie în Guvernul Vaida-Voevod. Membru al delegaţiei României la Conferinţa de Pace de la Paris, a semnat, împreună cu gral C. Coandă Tratatele de Pace cu Austria şi pe cel cu Bulgaria. Un articol îi este dedicat în revista *Curtea de la Argeş*, nr. 9 (106), pp. 11-12.

Nicolae Flondor (1872-1948), născut la Storojineţ în Bucovina, decedat la Braşov, a fost politician, jurist şi economist român pe timpul Imperiului Austro-Ungar şi după aceea în România; primar al oraşului Cernăuţi în trei rânduri. Membru în delegaţia României la Conferinţa de Pace de la Paris, a fost expert pentru Bucovina pe probleme economice şi financiare. Pe lista delegaţiei române figura şi **Alexandru Vitenco,** specialist în chestiuni de ordin etnic şi geografic.

Eftimie Antonescu, născut pe 15 decembrie 1876, la Piteşti, licenţiat în drept al Universităţii din Bucureşti, doctor în drept al Universităţii din Iaşi, a fost secretar general al delegaţiei României la Conferinţa de Pace de la Paris, 1919; a remis memorii Conferinţei de Pace de la Paris, privind clauzele reparaţiilor, clauzele economice (lichidarea bunurilor inamice, lichidarea contractelor), clauzele referitoare la prizonierii de război şi clauzele politice din tratatele de la Versailles, St. Germain, Trianon şi Neuill.

Presa scrisă, în Ţară şi în afara ei, şi-a adus aportul la recunoaşterea drepturilor românilor la încheierea istoricei Conferinţe de Pace de la Paris. Aminteam de revista *La Transylvanie* a lui Traian Vuia. Un alt exemplu ilustrativ este cel al revistei *La Roumanie,* săptămânal apărut la Bucureşti şi Paris încă din 1898, dar întrerupt în timpul războiului, reapare la Paris între 17 ianuarie 1918 şi 12 iunie 1919, ca *organ hebdomadar al revendicărilor şi interesele românilor,* cu subtitlul modificat chiar din 17 octombrie 1918, devenind *organ hebdomadar al Unităţii Naţionale Române*. În *La Roumanie* au publicat articole Constantin Xeni, Traian Lalescu, George Murnu, dr. N. Lupu, Octavian Goga, Take Ionescu şi alţii.

Dintre cei numiţi mai sus, mă opresc la **Traian Lalescu,** nu doar pentru calitatea sa de mare matematician, unul dintre creatorii şcolii româneşti de matematică, ci, în acest context, pentru modul în care a demonstrat drepturile românilor în Conferinţa de Pace de la Paris. Cele 48 de pagini ale lucrării sale *Le problème ethnographique du Banat,* în care aduce argumente imbatabile, de ordin istoric şi statistic, al românităţii acestei părţi de Ţară, au fost puse pe masa Conferinţei şi au avut efectul cunoscut la trasarea frontierei cu Serbia. Această lucrare a lui Traian Lalescu este publicată integral în limba franceză, aşa cum fusese prezentată la Paris, în cartea *Traian Lalescu. Opere*, apărută în Editura Academiei Române, 2009, editori acad. Solomon Marcus, Smaranda Lalescu, Traian Alexandru Popa.

Conferinţa de Pace de la Paris, 1919-1920, a consfinţit politic, juridic, administrativ, drepturile pentru care românii duseseră cu înverşunare, până la sacrificiul suprem, lupta pentru a le obţine. Reuşita a fost rezultatul unităţii şi convergenţei ideilor şi convingerilor celor care au reprezentat Ţara, înţelepciunea şi patriotismul acestora. Atunci aşa a fost la Paris. Astăzi, la Bruxelles, doar o atitudine similară din partea reprezentanţilor noştri, eurodeputaţii, de data aceasta aleşi prin vot democratic, ar putea aduce beneficiile pe care România le merită.

Remember

Paul H. Stahl, antropolog de prestigiu european

Filofteia PALLY

Paul H. Stahl este nu doar un demn urmaş al bunicului şi al tatălui său, ci şi unul dintre cei mai reprezentativi cercetători ai ştiinţelor sociale din România.

Născut în 1925, până în anul 1969, când s-a stabilit la Paris, Paul Stahl publicase deja 19 cărţi, argument hotărâtor în faţa marelui istoric francez Fernand Braudel, care i-a încredinţat imediat cursul de antropologie europeană comparată, propus de el, şi pe care l-a predat, cu deosebit succes, la Écoles des Hautes Études en Sciences Sociales (EHESS).

Prestigiul lui academic a crescut vertiginos, astfel încât a fost invitat să predea şi la Universitatea René Descartes (Sorbona), activitatea sa ştiinţifică şi didactică incluzând şi coordonarea a peste 300 de teze doctorale, axate pe tematica atractivă a aspectelor sociale din comunităţile situate în sud-estul Europei.

Dobândirea acelui „ochi interior", de cercetător care pătrunde imediat miezul aspectelor de viaţă tradiţională, s-a produs în cadrul a numeroase cercetări de teren, realizate în mai multe regiuni rurale româneşti. Despre o anume cercetare de teren din Gorj avea să-şi amintească mereu, considerând-o o etapă semnificativă de iniţiere în mentalul rural. Aici, a aflat despre gestul ritualic de ştergere a pereţilor în casa unei bătrâne, în care fusese privegheat un mort. Aceasta i-a explicat că este necesară curăţarea, pereţii fiind stropiţi cu sângele ţâşnit în momentul tăierii capului de către arhanghelul venit să recupereze sufletul decedatului. Dacă, iniţial, Paul Stahl a considerat acest moment ca fiind expresia unei adânci ignoranţe, ulterior, cercetările în comunităţile tradiţionale creştine, dar şi musulmane, i-au relevat existenţa şi persistenţa acestui ritual obligatoriu de înmormântare, pretutindeni întâlnind credinţa că sufletul este recuperat prin retezarea capului, ca gest violent, sacrificial, cu vărsare de sânge.

Printre preocupările lui predilecte, anterioare plecării, menţionăm cercetarea artei populare româneşti care, aparent, este o temă minoră din perspectivă sociologică şi antropologică, dar, printr-o abordare analitică, a adus în prim-plan geografia umană şi antropologia socială ca tip de cercetare interdisciplinară a datelor de teren.

În 1960, când s-a înfiinţat Institutul de Studii Sud-Est Europene, în calitate de conducător de departament dorea extinderea spre analiză comparativă, multidisciplinară, la nivelul de cercetare a comunităţilor tradiţionale din sud-estul Europei, deziderat rămas, din păcate, la nivel de idee.

Plecarea din ţară şi afirmarea acestei teorii în mediul universitar francez îl consacră drept ultimul reprezentant al cercetării comparative europene în domeniul social. Era convins, de asemenea, că Europa occidentală încă mai păstrează zone culturale tradiţionale, aşa cum sunt sudul Italiei, Franţei sau Spaniei, una dintre lucrările sale (*La Méditerranée. Propriété et structure sociale, XIX-XX siècle,* EDISUD, 1997) abordând proprietatea şi structura socială a bazinului mediteraneean.

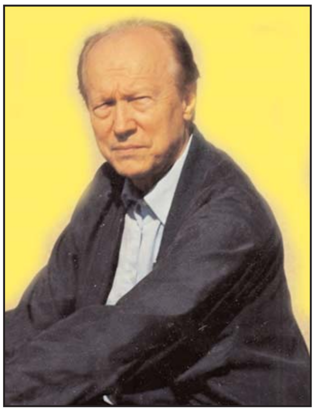
Studiile lui Paul Stahl, publicate în reviste internaţionale de mare prestigiu, în care nu mai publicase niciun român până la el, au ca temă principală cercetările din Balcani, o zonă foarte puţin decopertată şi cunoscută, pe care el a adâncit-o cu o exemplară competenţă ştiinţifică. Toate scrierile sale ilustrează o personalitate complexă, doctă, profundă, de autentic cercetător şi fin observator al realităţilor rurale din Balcani. Prodigioasa lui operă şi modelul analizei comparate, folosit în numeroasele lui cercetări (din Europa: Albania, Germania, Austria, Bulgaria, Cehoslovacia, Danemarca, Elveţia, Grecia, Finlanda, Italia, Iugoslavia, Norvegia, Polonia, Suedia, România, Turcia, Uniunea Sovietică, Ungaria, dar şi din afara Europei: Brazilia, Nepal), din păcate, nu au creat o şcoală de gândire în România, nici înainte de plecare şi nici după 1991, anul revenirii sale acasă, până în 2008, când s-a stins.

Urmărind cariera lui ştiinţifică, observăm cum se configurează în etape de continuă ascensiune, ca o recunoaştere implicită a valorii sale:

1948 – Absolvent al Facultăţii de Filosofie din Bucureşti, specializare în sociologie, avându-i profesori pe Dimitrie Gusti şi Henri H. Stahl. În acest an, sociologia va fi interzisă, ceea ce îl plasează pe Paul Henri Stahl ca descendent de valoare al ultimei generaţii de sociologi a şcolii sociologice de la Bucureşti.

Regăsim, în scrierile sale, trei concepţii de fond ale şcolii gustiene: păstrarea contactului cu realitatea de teren, abordarea interdisciplinară a cercetării, conexiunea ştiinţelor sociale cu istoria.

În acelaşi an, s-a făcut remarcat cu comunicarea *Monografia sociologică şi metoda statistică reprezentativă,* prezentată la Institutul Social Român, prin care propunea o perspectivă nouă în folosirea tehnicilor statistice în cercetare, şi s-a bucurat de aprecierea profesorului D. Gusti, care l-a recomandat pentru bursa acordată de specialistul francez în metode statistice Jacques Stoetzel. Din păcate, nu a beneficiat de ea, neprimind permisiunea de a pleca din ţară. Au urmat momente dramatice în viaţa societăţii româneşti: interzicerea sociologiei şi desfiinţarea Institutului Social Român.

Plecarea sa în Franţa, în 1969, îi va deschide orizontul de a integra societatea românească în context european, aplicând metoda comparativă în analiza complexă a tuturor sferelor economice, sociale, culturale, ceea ce i-a permis identificarea cu uşurinţă, atât a asemănărilor, cât şi a particularităţilor naţionale.

1949 – Cercetător ştiinţific, Centrul de Cercetări Psiho-Medico-Pedagogice al Ministerului Învăţământului. Aici, a iniţiat cercetări privind mediul social al elevilor din şcolile primare, ale căror rezultate vor fi publicate doar în 2001 (Paul Stahl, *Familia şi şcoala,* Editura Paideia, Bucureşti). În aceeaşi perioadă, simultan cu cercetarea mediului şcolar, Paul H. Stahl va derula anchete de sociologie medicală în comuna Militari, studiind contextul social de viaţă al bolnavilor de tuberculoză.

1951 – Director adjunct al aceleiaşi instituţii.

1953 – Cercetător ştiinţific la Institutul de Istoria Artei al Academiei Române.

Trebuie subliniat rolul major al academicianului George Oprescu, cel care, în momentele dificile ale anului 1953, l-a sprijinit pe Paul H. Stahl să fie angajat la noul Institut de Istoria Artelor, unde era director. O altă personalitate, Mihai Berza, îl va aduce, în 1963, la Institutul de Studii Sud-Est Europene, care abia fusese înfiinţat.

1963 – Şeful Secţiei de etnologie, folclor şi istoria artei al Institutului de Studii Sud-Est Europene, al Academiei Române.

Vor urma alţi ani dificili, în care interzicerea participării la marile reuniuni internaţionale de profil, precum şi neputinţa de a-şi publica rezultatele cercetării vor fi decisive pentru luarea hotărârii de a părăsi ţara.

1968 – Doctorat în filosofie, Univ. Bucureşti.

Sosirea în Franţa nu va reprezenta, automat, rezolvarea aspiraţiilor sale, el trăind un an foarte greu, 1969, an de mari dificultăţi materiale.

Prin intermediul unui bun prieten român, va fi primit de Fernand Braudel (24 august 1902 – 27 noiembrie 1985), apreciat istoric francez, aparţinând curentului *Şcoala Analelor.* Considerat moştenitorul lui Lucien Febvre, Braudel a valorificat patrimoniul intelectual şi instituţional al *Annales,* dându-le o dimensiune internaţională şi a evoluat dinamic într-o carieră strălucitoare: în 1938, profesor la École Pratique des Hautes Études, la Paris; din 1947, co-director, alături de Febvre, la revista *Annales*; în 1949, profesor la cea mai prestigioasă instituţie a Franţei, Collège de France; între 1956-1972, director la École Pratique des Hautes Études, director la École des Hautes Études en Sciences Sociales; în 1984, membru al Academiei franceze. „Fernand Braudel a creat un imperiu prin temperamentul său, prin spiritul de organizare, prin gustul pentru putere. A avut un fler extraordinar în a alege colaboratorii, de cele mai multe ori cercetători talentaţi, din cele patru colţuri ale lumii. Astăzi, funcţionează în întreaga lume centre de cercetare ce îi poartă numele, ca omagiu adus strălucitului istoric şi metodelor de lucru propuse la şcoala pe care a reprezentat-o." (https://ro.wikipedia.org/wiki/Fernand_Braudel).

Proiectul propus de Paul Stahl îl va convinge pe istoricul francez să îi încredinţeze, spre aplicare, un program complex, cu profil istoric şi sociologic, vizând legăturile dintre cultura ţărănească şi cea boierească şi domnească, pe parcursul ultimelor trei secole, în Europa de sud-est.

În 1970, a fost numit director de studii, cea mai înaltă titulatură universitară, la aceeaşi prestigioasă instituţie de învăţământ din Paris, EHESS, la care predase şi Mircea Eliade, cu aproape două decenii înainte. Dintre colegii şi colaboratorii lui Paul Stahl din acea vreme îi regăsim pe Claude Lévi-Strauss, Nicole Belmont, Isac Chiva, Françoise Zonabend.

Ca director de studii, profesorul Paul H. Stahl a fost titularul cursurilor *Etnologia Europei de Sud-Est* (titlu sugerat de Fernand Braudel) şi *Antropologia juridică a societăţilor tradiţionale europene*.

În paralel, între anii 1970 şi 1993, a fost responsabilul Secţiei de sociologie şi etnologie europeană şi profesor titular la Universitatea René Descartes, de la Sorbona, unde a predat cursul *Introducere în sociologia şi etnologia europeană*.

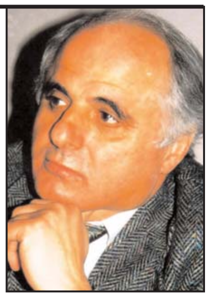
Din 1970, a devenit membru al Laboratoire d'Anthropologie Sociale, înfiinţat de Claude-Levi Strauss şi românul Isac Chiva. În anul 1986, i-a fost acordat prestigiosul Premiu Palmes Académiques.

În anul 1993, a fost ales membru de onoare al Academiei Române, prilej cu care ţine o conferinţă cu titlul *Muntenia – ţara munţilor,* abordând, într-o riguroasă analiză comparativă, formaţiunile statale feudale europene timpurii, constituite în jurul masivelor muntoase, obiectivul principal fiind prezentarea apariţiei statului transilvănean şi muntenesc, din jurul Carpaţilor Meridionali.

Revenit în ţară, în 1999, până în 2007 a ocupat funcţia de director al Institutului de Studii Sud-Est Europene, perioadă în care a format o nouă generaţie de cercetători, editând şi ridicând prestigiul ştiinţific al *Revue des Études Sud-Est Européennes,* prin colaborarea cu numeroşi cercetători străini care au publicat în paginile acestei reviste. De asemenea, din anul 2000, a predat cursul de etnologie la Facultatea de Ştiinţe Socio-Umane a Universităţii din Oradea, instituţie de învăţământ care, în 2006, îi va acorda titlul de „doctor honoris causa".

Paul H. Stahl se afirmă printr-o operă novatoare, care aşază ştiinţele sociale româneşti printre cele mai noi direcţii ale occidentului european. Continuator al tradiţiei sociologice interbelice gustiene, apreciate, pe plan extern, prin dimensiunea interdisciplinarităţii şi prin corelarea sociologiei cu istoria, el plasează nivelul de abordare ştiinţifică românească la standardele franceze ale lui Jacques le Goff (recunoscut din anii '60) şi celor spaniole, ale lui Julio Caro Baroja (afirmat în anii '50), şcoala lui Gusti, la rândul ei, ilustrând aceste preocupări de sociologie (antropologie) istorică, încă de la sfârşitul anilor '20, prin apariţia primelor studii asupra Ţării Vrancei, aparţinând lui H.H. Stahl. Aceste studii au reprezentat fundamentul impresionantei lucrări colective, apărute şi coordonate de tatăl său, H.H. Stahl, în 1939 – *Nerej, un village d'une region archaique,* lucrare din păcate încă netradusă în limba română şi care reprezenta contribuţia României la Congresul Mondial de Sociologie, reuniune ce urma să se organizeze, în acelaşi an, la Bucureşti, dar declanşarea Primului Război Mondial a determinat anularea evenimentului. (Va urma)

Un savant discret - Dan Simonescu

Tudor NEDELCEA

Dan Simonescu este unul dintre cei mai competenţi şi discreţi specialişti români din domeniul istoriei literaturii române vechi, folcloristicii, istoriei cărţii şi al editării. Provine dintr-o altă generaţie, formată în perioada interbelică, în care s-au remarcat Iorga, N. Cartojan, I. Bianu, Caracostea, P.P. Panaitescu, G. Călinescu etc.

S-a născut la 11 decembrie 1902, la Câmpulung-Muscel, într-o familie cu 17 copii. Începe şcoala primară şi gimnazială în oraşul natal, susţine bacalaureatul la Piteşti (1921), absolvă Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti (1921-1925) cu teza *Viaţa literară şi culturală a Mănăstirii Câmpulung-Muscel,* după care lucrează paleograf la Arhivele Statului din Bucureşti (1924-1925), profesor la Liceul de fete din oraşul natal (1926-1927) şi la Liceul „M. Eminescu" din Bucureşti (1927-1931). Din 1927 ocupă postul de asistent-bibliotecar la Facultatea bucureşteană de Litere şi Filosofie. Adevărata vocaţie o descoperă odată cu activitatea de bibliotecar la secţia de manuscrise şi cărţi vechi a Bibliotecii Academiei Române (1931-1943), impunându-se pe plan naţional prin participarea la vol. 3 al monumentalei *Biografii Româneşti Vechi* (1936), alături de I. Bianu şi Nerva Hodoş. Volumul 4 (1944) l-a elaborat singur, dar din modestie şi respect pentru cei doi colaboratori, pe copertă au apărut toţi trei.

În 1938 îşi susţine doctoratul cu teza *Literatura română de ceremonial. Condica lui Gheorgachi, 1762.* În 1941 ocupă prin concurs postul de profesor suplinitor la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Iaşi; titular la aceeaşi catedră în 1942, îndepărtat din învăţământul superior în 1952. Din 1953 până în 1968 este cercetător ştiinţific la Institutul de Istorie „N. Iorga" al Academiei Române; în 1963 este confirmat ca doctor docent, membru al Asociaţiei slaviştilor din România, an în care concepe şi conduce Secţia de biblioteconomie a Institutului Pedagogic din Bucureşti, în care, pe lângă specialităţile filosofice şi biblioteconomice, introduce şi cursuri de istoria ştiinţei şi tehnicii, istoria universală. Scos la pensie în 1968, este reintegrat, graţie decanului Dim. Păcurariu, în învăţământul universitar bucureştean, conducând doctorate în ştiinţe bibliologice.

A fost membru al Uniunii Scriitorilor (1965), al unor mari societăţi ştiinţifice internaţionale, preşedinte de onoare al Societăţii Române de Bibliofilie, al Societăţii „Neagoe Basarab", membru fondator al Asociaţiei „România", colaborează la numeroase publicaţii din ţară şi străinătate. Asupra operei şi personalităţii sale s-au pronunţat nume ilustre ale culturii române: I.C. Chiţimia, I.D. Lăudat, Gh. Mihăilă, Al. Zub, Romulus Vulcănescu, Gabriel Ştrempel, Dan Zamfirescu, Gh. Bulgăr, D. Păcurariu, Virgil Cândea etc.

Chiar din ziua naşterii sale, la 11 decembrie 1992, devine membru de onoare al Academiei Române; ştirea i-o transmite telefonic Dim. Păcurariu, distinsul profesor aflându-se acasă, cu prietenii.

Se stinge din viaţă la 11 martie 1993, în modesta şi tradiţionala sa casă din str. Icoanei, la venerabila şi onorabila vârstă de 91 de ani.

Dan Simonescu are merite incontestabile în domeniul literaturii române vechi, fiind un continuator al lui N. Cartojan, dar şi în domeniul atât de îngustat azi al editării de texte, elaborând ediţii ştiinţifice necesare studiului culturii române, precum *Istoria Ţării Româneşti de C. Cantacuzino (1944), Scrieri Sociale, Scrieri alese,* I-II, *Scrisori de M. Kogălniceanu*, *Alexandria* (1956), *Letopiseţul Cantacuzinesc* (1960), *Cărţile populare în literatura română*, vol. 1-2 (1963), *Cronici şi povestiri româneşti versificate (sec. XVI-XVIII)* (1967), *Codex Aureus* (1972), *Cronica anonimă a Moldovei* (1975), *Istoria literaturii române vechi de N. Cartojan* (1980), *Scrieri alese de C.D. Aricescu* (1982) etc.

Deşi n-a activat ştiinţific într-un domeniu spectaculos, Dan Simonescu s-a impus în cultura română prin seriozitatea documentării şi editării, prin acribia ştiinţifică, demnă de urmat (mai ales azi).

În cele ce urmează este reprodus un scurt interviu cu profesorul Dan Simonescu, despre Dimitrie Cantemir, realizat în noiembrie 1978.

Tudor Nedelcea: *Sunteţi unul dintre exegeţii recunoscuţi ai istoriei literaturii române vechi. Este ştiut faptul că Dimitrie Cantemir se constituie, în perioada imediat următoare, în ctitorul culturii moderne româneşti. Vă rugăm să relevaţi originalitatea gândirii sale?*

Dan Simonescu: Într-adevăr, în istoriografia literară străină s-a emis asemenea părere. În cea românească, nimeni n-a putut susţine asemenea idei. Toate operele lui Dimitrie Cantemir, afară de două, *Istoria imperiului Otoman* şi *Sistemul religiei mahomedane,* sunt asociate, inspirate numai de realităţi naţionale româneşti. Chiar *Historia incrementarum atque decrementarum Aulae Othomanicae* are două părţi deosebite: una este traducerea istoriei turceşti a lui Saadi Efendi, a doua reprezintă notele de referinţă, subsolul, exprimă sentimente şi dorinţe patriotice, naţional-româneşti. Părerile de propagandă şovină ale unora dintre străini – foarte puţini – cad chiar fără a fi combătute, în faţa adevărului ştiinţific.

Gândirea filosofică, interpretarea evenimentelor au un conţinut european şi progresist. El a depăşit felul feudal de a judeca evenimentele, apropiindu-se, cum a scris Engels, de filosofie şi practică: conceptul biologic al evoluţiei şi politica antiturcă.

T.N.: *Faţă de cronicarii anteriori, ce aduce nou în literatura română?*

D.S.: Nou este în tematică: tendinţele istorice îndreptate împotriva putregaiului social, care cuprinsese clasa feudală (domnia şi boierimea). Creatorul monografiei istorico-geografico-etnografice (*Descriptio Moldaviae*). Mai este nou şi creator al biografiei literare (*Vita Constantini Cantemyrii*). Mai este nou şi în receptarea unei filosofii, în parte, raţionalistă (*Divanul sau Gâlceava Înţeleptului cu Lumea,* folosind traducerea lui Andrea Wissowatius, *Stimuli vintumtum,* transpunând latinescul *virtus* în *înţelepciune*). Este creatorul romanului românesc. Adoptarea unui stil literar propriu literaturii înalte a Europei contemporane, barocul şi retorismul, în ce priveşte sintaxa frazei, dar lexicul este popular, pur românesc. El, însă, a conceput şi o îmbogăţire a limbii scrise (literare), prin neologisme de origine occidentală.

Înaintea lui o făcea Giovanni Candido Romano, la curtea lui Brâncoveanu, traducând *Foletul novel* (1693 şi urm.).

→

Elogiu comandorului Balotă

Marian MOŞNEAGU

Vineri, 1 noiembrie 2019, Asociaţia „Clubul Amiralilor" a organizat la Constanţa o nouă ediţie de premiere a celor mai reprezentative lucrări apărute în ultimii doi ani în domeniul literaturii cu tematică de marină.

La actuala ediţie – a XIII-a în suita acestei motivante manifestări – au fost depuse pentru jurizare peste 50 de lucrări, autorii fiind cadre didactice universitare, ofiţeri de marină activi sau în rezervă din Forţele Navale şi din Marina civilă, membri ai Uniunii Scriitorilor – Filiala Dobrogea, ziarişti şi publicişti profesionişti, dar şi cadeţi din instituţiile militare de învăţământ.

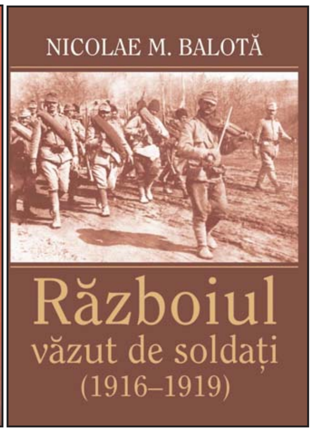
Ca şi în anii trecuţi, „Clubul Amiralilor" a oferit premii, constând în plachete şi diplome, participanţilor înscrişi la cele şapte secţiuni: Teorie şi artă militară navală, Legislaţie maritimă şi fluvială, Ştiinţă şi tehnică de marină, Istorie navală, geografie maritimă şi fluvială, Publicistică de marină, Navigaţie, transport maritim şi activităţi portuare, Literatură memorialistică, umoristică şi miscellanea. De asemenea, la ultimele ediţii a acordat şi Premiul „Aspiranţii condeiului", rezervat cadeţilor condeieri.

Sub efectul satisfacţiei de a împărtăşi, alături de acad. Gheorghe Păun şi de membrii familiei autorului, bucuria lansării, vineri, 18 octombrie 2019, la cea de-a XV-a ediţie a Salonului anual de carte „Polemos", organizat la Cercul Militar Naţional din Bucureşti de prestigioasa Editură Militară, a jurnalului de front *Războiul văzut de soldaţi (1916-1918),* apărut în 2019 la Editura Tiparg, Piteşti, volum aparţinând talentatului comandant de cursă lungă Nicolae M. Balotă (1894–1984), am depus un exemplar la sediul Clubului Amiralităţii.

Bucuria mea a fost pe măsura aşteptărilor, întrucât am fost plăcut surprins să am privilegiul să ridic placheta şi diploma aferente Premiului special „Contraamiral Aurel Negulescu", la Secţiunea Memorialistică, conferit post-mortem autorului, pentru această originală şi preţioasă cronică de război, publicată postum, la Centenarul Marii Uniri, prin grija nurorii sale, doamna Coca Balotă.

O recunoaştere la vârful ierarhiei Marinei Române a personalităţii, talentului şi operei unuia dintre cei mai eruditi comandanţi de cursă lungă este pentru noi, marinarii, ca şi pentru urmaşii lui Nea Nae, un onorant elogiu şi o binecuvântare.

CLUBUL AMIRALILOR
acordă
Premiul special
CONTRAAMIRAL Aurel NEGULESCU
în domeniul
LITERATURĂ MEMORIALISTICĂ, UMORISTICĂ ŞI MISCELLANEA
Postmortem
Nicolae M. BALOTĂ
pentru lucrarea
Războiul văzut de soldaţi (1916-1919)
Preşedinte
Amiral (r)
Dr. Aurel POPA
Octombrie 2019
CONSTANŢA

De-a lungul celor 13 ediţii, „Clubul Amiralilor" a premiat peste 600 de lucrări care alcătuiesc o adevărată bibliotecă de profil, reprezentativă pentru talentul şi perseverenţa autorilor, dar şi pentru spiritualitatea marinărească, în ansamblu.

Remember

Ştiri despre traci, geţi şi daci în cronicile româneşti ale secolului al XVII-lea

Dan SIMONESCU

Cronicile, privite numai ca opere literare, nu pot fi preţuite plenar. Privite însă şi ca gen informativ şi documentar, ele adaugă un spor de prestigiu, de valoare, ca lucrări ştiinţifice istorice, ca surse asupra civilizaţiei şi culturii comunităţii etnice de pe teritoriul naţional care le-a generat. Cea mai veche comunitate etnică despre care scriu cronicile româneşti este aceea a popoarelor trac, get şi dac, înrudite între ele, având sediu stabil, cu civilizaţie înaintată şi continuă în spaţiul carpato-dunărean.

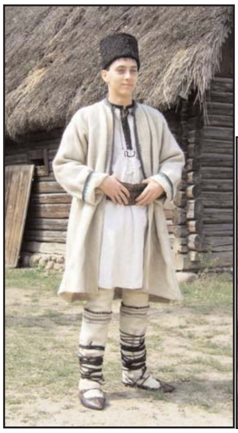
Începând cu Tracia (Trachiia – Traţia), aceasta este arătată ca cea mai veche aşezare, în sudul Dunării, fiind udată de apele râurilor Tungea, Mariţa şi Arta (Miron Costin, *De neamul moldovenilor,* 40). S-a întins ţinutul Trachiei şi în nordul Dunării, aproape de fluviul Nistru (Tiras) (N. Costin, *Letopiseţul Ţării Moldovei,* 84-85). Trachia sud-dunăreană a împrumutat numele ei şi mării de „la Ţarigrad la Galata şi Halchidon", adică Mării numite azi „de Marmara". Stolnicul Const. Cantacuzino aminteşte de un „Macrin voievodul" Trachiei, pus de romani, luptător viteaz împotriva hunilor invadatori în Dalmaţia, Trachia, Machidonia şi Panonia. Deci, Cantacuzino intuieşte un teritoriu mult mai întins al Trachiei, până pe coastele Adriaticii şi Europa Centrală (Const. Cantacuzino, *Istoria,* 75).

Priviţi demografic, Nicolae Costin (*Letopiseţul,* 84) consideră pe tracii din spaţiul carpato-dunărean-balcanic a şaptea generaţie după Noe, când urmaşii Bibliei „au înmulţit neamul trachilor", care au numărat peste o sută de triburi, dintre care cei mai înaintaţi ca nivel de civilizaţie au fost geţii, iar cei mai viteji în războaie, pentru apărarea ţării lor, au fost dacii. (Vasile Pârvan, *Dacia. Civilizaţiile străvechi din regiunile carpato-dunărene.* Traducere după manuscrisul original francez inedit de Radu Vulpe. Ediţia a treia, revizuită şi adnotată. Bucureşti, 1958, nota lui Radu Vulpe.)

Cea mai veche ştire despre geţi (gheţi), totodată şi foarte exactă, ne-a dat-o dintre cronicari stolnicul Constantin Cantacuzino (*Istoria Ţării Rumâneşti,* 10): „…gheţi, de geţi îi ţinem, din trachi rodul (neamul, D.S.) lor trăgându-se".

Cei trei cronicari (Const. Cantacuzino, Miron şi Nicolae Costin) sunt de acord punând pe geţi alături de daci, vieţuind simultan, unii şi alţii. Ţara lor de origine este „Sciţia Răsăritului" sau „Schiţia asiatică" (C. Cantacuzino, *Istoria,* 33). Istoricii – continuă cronicarul – spun „că şi dachii şi gheţii dentr-o fântână cu goţii sunt". Goţii au „descălecat" la Crâm (Crimeea, D.S.), în timp ce dacii s-au stabilit „mai spre Dunăre" (N. Costin, *Letopiseţul,* 91), adică spre vest. Geţii erau războinici. Din Crâm treceau „scursurile Dunării în Dobrogea, făceau mari prăzi, şi în Trachia, şi în Ţara Grecească" (N. Costin, *Letopiseţul,* 91). Ţara geţilor cuprinde Ţara Românească, „cuprinsă fiind cu Ardealul şi cu Moldova, îi zicea Dachia şi Ghetia" (Const. Cantacuzino, *Istoria,* 9). Aceeaşi opinie are şi Nicolae Costin: „Gheţii sau dacii tot locul au stăpânit, care închide astăzi Ardealul, Ţara Muntenească şi Ţara Moldovei" (N. Costin, *Letopiseţul,* 95, după istoricul Ieronim Canin). Când afirmau această unitate teritorială cu veacuri înaintea erei noastre corespunzătoare teritoriului României de azi, cronicarii se bazau pe operele lui Herodot, Strabon, Iordanes pe care-i citează de obicei din lectura lucrării lui Laurenţiu Toppeltin, *Origines et occasus Transsylvanorum* (Lugduni – Lyon, 1667).

Geţii sunt amintiţi, după cum se ştie (Ovidiu Drâmba, *L'ambiente traco-getico di Tomi ei tempi di Ovidio*, în *Omagiu lui Iosif Constantin Drăgan*, Roma, 1977, I, p. 215-226), ca popor dârz, rezistent la clima aspră a ţării lor (ierni geroase, ape îngheţate, vânturi puternice) de poetul latin Publius Ovidius Naso, care a trăit în mijlocul lor de la anii 8 până la 17, când a murit la Tomis. Vitejia geţilor îi înspăimânta pe romani. Quintus Horatius Flaccus (65–8 î.e.n) confirmă (*Satire*, II, 6, Ode, III, 24) această spaimă, povestind următoarele: în plimbările lui meditative era oprit adesea în drum de trecători care-l întrebau: „Hei! Bunule, tu trebuie să ştii, că eşti în relaţii mai strânse cu zeii, ce-ai mai auzit despre Daci" (= geţi), aluzie la o eventuală invazie geto-dacică în Italia (*Izvoarele istoriei României,* Bucureşti, 1964, I, p. 208-213).

Geţii au avut o civilizaţie etnică foarte înaintată. Vestigiile culturii materiale a geţilor au fost aşa de pregnante în epocă şi, în continuare, cele din Dacia lui Decebal şi din Dacia romană, încât studiul lor a format obiectul mai multor sute de pagini ale monumentalei opere a lui Vasile Pârvan (*Getica: o protoistorie a Daciei,* Bucureşti, 1926).

Cum era şi firesc, al treilea trib trac, dacii, prezintă în cronicile noastre o tratare mai amplă, aceasta datorită surselor şi mai multe, dar şi cunoscute din lectură directă.

Nicolae Costin, în opera sa *Letopiseţul*…, se ocupă de daci în capitolul VI, p. 90-97, şi în capitolul XIII, p. 155-162, în acesta din urmă, despre Dacia Romană (ceea ce nu intră în tema noastră). Cronicarul stăruie asupra teritoriului întins al Daciei „până în Buh şi peste Dunăre Misiile amândouă, unde zicem acum Dobrogea, şi o parte din Iliric", „despre apus, Panoniia, unde-i acum Buda… despre miazănoapte, Morava şi Podoliia, în Crăiia Leşască, unde iaste şi Cameniţa" (p. 927). Este o delimitare geografică exactă, confirmată de toate izvoarele antice. În ce priveşte existenţa lor în aceste locuri, cronicarii (inclusiv stolnicul Constantin Cantacuzino) pun anii 400 î.e.n., „curund după potop". După „socotiala tuturor scriitorilor, Daţii sunt mai vechi decât Ungurii, veniţi în Ardial şi în locurile acestea unde suntem noi; că, în vremea ce vinisă Daţii pe aicea, nu era în Ţara Ungurească nice un ungur" (*Letopiseţul,* p. 94). Sigiliul („pecetea") dacilor prezenta „doi lei cu gurile căscate unul spre altul şi diasupra lor era coroane" (p. 97).

Stolnicul Constantin Cantacuzino, mai bine informat decât Nicolae Costin, arată că dacii şi geţii „trecând Dunărea, biruinţele romanii Împărăţii foarte greu şi rău, cu foc şi fier şi cu robia le-au stricat, atunce craiu lor fiind Birebista" (*Istoria,* 13). În războaiele cu oştile romane conduse de Ulpiu Traian, deşi victorioase, totuşi dacii au provocat mari pierderi romanilor, „cât nemaiavând cârpe bărbiiarii (pe atunci, bărbierii făceau servicii de sanitari, D.S.) de a lega ranele, şi auzind împăratul, însuşi ale lui haine nu şi-au cruţat, ci le-au dat de-i lega" (p. 17). Traian nu se lasă ruşinat de vitejii daci, ci „cu toată puterea-i şi în mai înlăuntrurile ţării intrând, o dată şi altă dată (cele două campanii, 102 şi 105, D.S.), mare şi tare război cu Decheval având" (p. 20), regele dac a fost prins şi ucis; deşi „alţii zic cum el însuşi să-şi fie făcut moarte, dupe atâtea nenorociri ce i să întâmpla" (p. 20). Cronicarul înregistrează şi legenda că Decebal avea „multă sumă (de bani, de argint şi aur, D.S.) şi mare bogăţie în cămările palatelor lui", pe care le-a ascuns sub apa unui râu curgător, dar după ce abătuse apa râului pe altă albie (p. 20). Spun doi cronicari, „Zambuc şi Lazie", citaţi de N. Costin (*Letopiseţul,* 122) că mai târziu „cum toată averea lui Decheval o au aflat (Traian) într-acel loc, săpând şi abătând apa pe alte locuri, până au dat de avere".

Trecând peste multe alte amănunte din cronicile noastre referitoare la traci şi triburile lor geţii şi dacii, este necesar să tragem câteva concluzii în legătură cu materialul extras. Stolnicul Cantacuzino şi Nicolae Costin s-au ocupat în mod ştiinţific şi conştienţi că tema trebuie tratată cu seriozitate, pe baza unei bibliografii străine de mare reputaţie, nu numai în vremea când le-au cercetat ei, dar au rămas izvoare de mâna întâi până azi: Herodot (c. 480 – c. 435 î.e.n.), Strabon (63 î.e.n. – 18 e.n.), istoricul get Iordanes, *De origine actibusque Getarum sive Gotrorum* (operă scrisă la anul c. 551), Ovidius, *Tristia* şi *Epistolae ex Ponto* (43 î.e.n – 8 e.n.), Dionisie „poiaticul" (din Halicarnos, sec. I î.e.n.), Philip Cluverius (1580–1623), Ioan Sleidamus (1506–1556), Ioan Nauclerus (1425–1510), Ioannes Sambucus (1531–1584), napolitanul Michele Reti (Retius) ş.a.

Paginile folosite de cronicari cuprind idei esenţiale; întâi, întinderea teritorială şi situaţia geografică. Cu mândrie constată că Tracia, Geţia, Dacia ocupau cele patru provincii istorice româneşti, Ardealul, Muntenia, Moldova şi Dobrogea, subliniind unitatea teritorială a poporului român. În continuare, cronicarii se opresc la trăsăturile psiho-etnice comune acestor triburi străvechi, care constituie nota lor distinctivă în raport cu alte popoare vecine: vitejia şi patriotismul. Acestea ieşeau în evidenţă când triburile erau atacate de duşmanii cotropitori. În vremuri de primejdie ei sunt conduşi de lideri neînfricaţi, luptători pentru libertatea popoarelor respective, Burebista în perioada geto-tracă, Decebal în cea dacică şi Macrin în perioada invaziilor goţilor (sec. III).

→

T.N.: *Pe ce căi credeţi că s-a apropiat marele gânditor de folclor?*

D.S.: Aceste relaţii cu folclorul românesc, ca timp, au durat puţin. Dar, le-a trăit intens. Este de presupus că a făcut un studiu intensiv al lor, cu note de amănunt, altfel nu se poate explica prezenţa organică a atâtor obiceiuri populare în vasta lui operă, pretutindeni. Le-a şi iubit, le-a admirat, pentru că ele sunt arătate cu simpatie, cu interes, ca particularităţi originale ale poporului român, care-l deosebesc de alte popoare.

T.N.: *În cadrul simpozionului de la Craiova* Biblioteca şi societatea *(1978), aţi adus dovezi incontestabile privind patriotismul lui D. Cantemir, în ciuda faptului că, datorită vremurilor vitrege, marele savant a petrecut o parte din viaţă în străinătate.*

D.S.: A trăit, fizic, mai mult în străinătate decât în ţară. Ţine de personalitatea lui intelectuală şi de patriotismul lui faptul că, totuşi, şi-a cunoscut aşa de bine ţara (harta), poporul (toate operele) şi trecutul patriei. O altă explicaţie este originea lui răzeşească, populară. În opera lui simpatizează cu poporul, cu ţărănimea.

Cantemir a fost un vajnic cetăţean al romanităţii, al romanităţii din Răsăritul Europei. Era mândru de romanitatea poporului nostru, pe care-l găsea superior popoarelor vecine.

T.N.: *Aţi conferenţiat la Craiova, aţi condus teze de doctorat, aţi fost invitat de nenumărate ori la Biblioteca judeţeană „Aman". Cum apreciaţi viaţa culturală şi ştiinţifică a urbei?*

D.S.: De la an la an constat progrese evidente în organizarea muncii ştiinţifice, şi realizări concrete (*Analele Universităţii*, publicaţiile Centrului de Cercetare al Academiei, cele două Societăţi, istorică şi filologică). Nou, îmbucurător, crearea Casei corpului didactic, cu sarcini noi de colaborare largă.

Craiova mai are mult de lucru în domeniul creaţiei literare originale.

Ştiinţa, parte a culturii

Memoria pietrelor

Acad. Nicolae ANASTASIU

Pe 25 septembrie 2019, academicianul Nicolae Anastasiu şi-a susţinut, în Aula Academiei Române, Discursul de recepţie, în cadrul unei festivităţi conduse de acad. Nicolae Panin, preşedintele Secţiei de ştiinţe geonomice a Academiei. Răspunsul la discurs a fost susţinut de acad. Dan Rădulescu. Începând cu acest număr al revistei, într-un scurt serial, reluăm, cu mici omisiuni, mai ales ale ilustraţiilor, acest discurs – a cărui versiune completă poate fi găsită la https://acad.ro/com2019/doc/d0925-AnastasiuNicolae-discursAR.pdf şi care va fi tipărit în broşură şi la Editura Academiei. (Gh. Păun)

Am aşteptat cu emoţie momentul acesta, în care am ocazia să arunc o punte între domeniul Ştiinţelor Pământului, al Geologiei, în care am activat mai bine de 50 de ani, şi domeniul numeroaselor secţiuni cu profil umanist-cultural şi ştiinţific, ce formează împreună Academia Română. Mai buna noastră cunoaştere reciprocă, directa comunicare, unitatea dintre noi rămân câteva dintre condiţiile prin care instituţia noastră, de elită şi de elite, îşi impune locul în societate.

Pentru mine, este desigur un moment festiv în care, conform tradiţiei, *Discursul de recepţie* ar trebui să includă atât momente *retrospective,* cât şi *deschideri* spre cerinţele pe care societatea le aşteaptă de la Geologie.

M-am gândit mult la o temă care să capteze interesul colegilor şi invitaţilor mei prezenţi în această aulă, conştient fiind de standardele impuse de cei care ne-au impresionat cu spusele lor de la acest pupitru.

Gândindu-mă adesea la numeroasele ipostaze în care poate fi privită o *piatră* – temelia de credinţă a geologului – şi la mesajele pe care le transmite ea în timp şi spaţiu, m-am hotărât să vă vorbesc despre *Memoria pietrelor – O incursiune în geodiversitate,* pentru valorile pe care le au pietrele: ştiinţifice, estetice, economice, culturale, educative, ecologice.

Vă invit să mă însoţiţi într-o călătorie în care vom trece de la rocile lunare la pietrele care ne-au unit şi la cele care ne-au dezbinat, vom străbate pietrele pentru eternitate şi vom ajunge, cu trecerea timpului, la schimbările climatice. Vom continua să mergem pe drumul pietrelor cu oamenii din spatele lor, cu pietrele de la Universitate şi cu cele ale viitorului, aruncând, în final, o ultimă privire spre valorile instituţiei noastre.

Începuturile

Geologii au o vorbă – pietrele ţin minte. (Neil Armstrong)

Eram în vara anului 1969, acum 50 de ani, pe 20 iulie, când Televiziunea Română transmitea, în alb-negru, aselenizarea primilor oameni şi dorinţa lor de a recolta pietre lunare, de a le aduce pe Pământ şi de a le supune unor analize, care să ne confirme gradul de rudenie dintre Pământ şi Lună. O aventură umană fantastică ce avea să deschidă o cercetare aprofundată, pe termen lung, a spaţiului cosmic, cu scopul de a desluşi şi originea Terrei.

Tânăr asistent fiind, am simţit o mare emoţie când am văzut urmele paşilor lui Neil Armstrong pe detritusul lunar şi când am ştiut că parte din pietrele din jur vor ajunge pe Pământ.

O mulţime de cercetători ataşaţi Ştiinţelor Pământului, mineralogi, petrografi, paleontologi, chimişti şi geochimişti, fizicieni, biologi etc. s-au aplecat asupra pietrelor lunare şi au încercat să le descifreze tainele.

După ce NASA a publicat imaginea microscopică a bazaltului lunar, eu am trecut la secţionarea unor bazalte terestre pentru a urmări, de asemenea, imagini microscopice şi a face comparaţii.

Prima concluzie a conturat numitorul comun dintre bazaltele lunare şi bazaltele terestre. Amprenta lor mineralogică era aceeaşi: feldspaţi plagioclazi, piroxeni, olivină, rutil, ilmenit. Elementele lor chimice erau identice: Al, Si, Fe, Mg, Ti. Unitatea de origine a putut fi, astfel, demonstrată. Termenii de comparaţie rămân mereu necesari.

Studiul optic al rocilor – cu microscopul polarizant – a devenit o primă condiţie în analizele comparative şi în emiterea unor ipoteze petrogenetice.

Acest episod din trecut este un punct de plecare pentru o trecere în revistă a importanţei istorice, culturale şi utilitare pe care o au pietrele, mult dincolo de un interes pur geologic.

Calităţile fizice, chimice, mecanice, ornamentale, decorative ale rocilor au fost sesizate începând cu *Homo sapiens* şi continuând secole de-a rândul până astăzi, trecând prin epoca primitivă (a pietrei), epoca bronzului, a fierului, prin Antichitate şi Renaştere, prin perioada revoluţiilor industriale, ajungând, în prezent, la societatea cunoaşterii.

Am acum în minte vorbele diplomatului Gheorghe Crutzescu (în 1943, referitor la Podul Mogoşoaiei): *Vom merge încet, plecând urechea la poveştile de ieri sau de demult, pe care zidurile vechi şi locurile bătătorite de veacuri le mai şoptesc, încă, celor ce vor să asculte.*

Iar eu vă propun: *Ce-şi pot aduce aminte pietrele? Ce ne şoptesc ele?*

Să începem prin a privi în urmă.

1

Pietrele care ne-au unit, pietrele care ne-au divizat

Trecutul nu poate pieri, căci viitorul se va naşte din el. (Anatole France)

Obiectele din silex – piatră silicioasă cu o mare duritate – descoperite de arheologi în multe locuri din lume au fost prima dovadă palpabilă a legăturii dintre om şi natură, a ştiinţei lui de a găsi şi utiliza materiile şi materialele necesare existenţei şi dezvoltării lui. Vechii greci le-au denumit *keraunia*, iar romanii, *ceraunia* sau *pietrele-tunet* (în *Liber Lapidum,* autor Marbodius din Rennes, 1035-1123). Ne-au apărut, astfel, primele semne ale globalizării: acelaşi obiect, aceeaşi calitate şi aceeaşi utilitate pe diverse continente. *Silexurile au devenit pietrele care ne-au unit.*

După descoperirea focului şi a primelor metale – Cu, Sn, Fe – găsite în pietre, numite şi minereuri, triburile au început să se diferenţieze, să fie mai bogate, pentru că au învăţat mai repede să prelucreze metalul, să vâneze mai mult, să fie mai puternice. Arheologii au început să se întrebe de unde au fost procurate metalele şi să descopere căi de migrare a omului spre centrele metalifere. A apărut concurenţa şi lupta pentru materiile prime. Au avut loc primele războaie. A început să se scrie istorie.

Febra aurului din mileniul trecut, cu toate consecinţele obţinerii şi valorificării lui, a generat noi conflicte. *Minereurile au devenit pietrele care ne-au dezbinat.*

Pietre pentru eternitate. Cultura pietrei în istoria omenirii

Pietrele sunt arhiva ce conţine istoria planetei. (D. Boia, 2018)

Când omul nu a mai putut sta în peşteri pentru că apa l-a dat afară, a fost nevoit să-şi construiască prima colibă, iar mai apoi, primul palat. Când a învăţat să topească metalele, au apărut primele arme şi, odată cu ele, primele războaie. O altfel de globalizare. Unde să-şi îngroape morţii? Şi aşa au apărut *pietrele pentru eternitate:* primele necropole, piramidele.

Cât a stat în peşteri, omul şi-a folosit talentul artistic, înnăscut, pentru a transpune pe pereţii sau pe tavanul lor scene cu animalele pe care le folosea sau alături de care ieşea la vânătoare. Fondul pietros le-a putut conserva şi ne poate spune, acum, istoria lor.

Cele mai vechi desene rupestre din lume se află în peştera Coliboaia din Munţii Bihor – România (vechi de peste 30.000 de ani), în peştera Tadrart Acacus din Libia (14.000 de ani vechime) şi în peştera Cueva de las Manos din Patagonia – Argentina (13.000 – 9.000 de ani vechime) şi în multe altele, de pe toate continentele.

Când mă gândesc la toate acestea, de pe poziţia geologului, întrezăresc rolul pe care l-ar putea avea şi ar trebui să-l aibă *cultura pietrei în istoria omenirii.*

Cei ce au construit edificii, care formează în prezent un patrimoniu universal, au ştiut de unde şi-au procurat materia primă, dar noi, astăzi, emitem ipoteze, scriem mitologii, încropim legende sau spunem poveşti frumoase. Geologul deţine toate metodele şi tehnicile prin care să compare piatra din vechile edificii cu cea din deschiderile naturale din care ar fi putut proveni. Vechile societăţi s-au dezvoltat în apropierea zonelor bogate în piatră şi şi-au însuşit tehnicile de prelucrare a ei. Ştim ce a rămas din vechile palate, temple, amfiteatre, necropole etc., dar vrem să nuanţăm şi să înţelegem mai bine unde s-au aflat locurile din care a fost extrasă piatra ce le-a înălţat, cum a fost ea deplasată şi ridicată, cum s-a dezvoltat comerţul, care au fost furnizorii şi care au fost beneficiarii.

→

Al treilea rând de informaţii formează datele referitoare la obiceiurile lor, „dumnezeii” lor („Zalmoxis”), strategia în războaie, cetăţile de apărare, bogăţia de podoabe scumpe (comorile lui Decebal), tot ceea ce, într-un concept etnologic şi arheologic modern, se numeşte *cultura materială.* Aceasta este transmisă de traci geţilor, geţii o transmit dacilor, iar romanii îmbogăţesc moştenirea culturii spirituale traco-geto-dace, în noi forme superioare, care durează până în zilele noastre. Continuitatea spirituală din zona carpato-dunăreană-pontică este pusă şi ea în evidenţă cu mândrie de cronicari, care stăruie mai mult asupra contribuţiei romanilor, despre care aveau izvoare mai numeroase şi mai ştiinţifice. Istoriografii români din secolul al XVII-lea au inaugurat cu succes istoria triburilor trace, ca „protoistorie” a poporului român. La datele lor exacte şi valoroase, numai Dimitrie Cantemir în *Hronicul vechimei romano-moldo-vlahilor* a adus un spor de informaţii şi interpretare.

Notă bibliografică

Textele citate sub forme abreviate sunt următoarele: Stolnicul Constantin Cantacuzino, *Istoria Ţării Româneşti*…, ediţia *Cronicari munteni*, îngrijită de Mihail Gregorian, Bucureşti, 1961, vol. I. Pentru identificarea izvoarelor consultate de stolnic a se vedea comentariile din ediţia aceleiaşi cronici, îngrijită de N. Cartojan şi Dan Simonescu, *Istoria Ţării Româneşti*, Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 1944, p. 109-132. Corneliu Dima Drăgan, *Biblioteca unui umanist român, Constantin Cantacuzin stolnicul,* Ed. Minerva, Bucureşti, 1973 (colecţia „Universitas”). Miron Costin, *Opere*, ed. P.P. Panaitescu, Bucureşti, 1965, vol. II. N. Costin, *Letopiseţul Ţării Moldovei de la zidirea lumii până la 1601,* ed. îngrijită de Ioan Şt. Petre, Bucureşti, 1942.

Fondul autohton transmis de vechile triburi trace, gete, dace este o problemă în acelaşi timp istorică, arheologică şi folclorică. Cercetătorii români de mult o tatonează, începând cu Nicolae Densuşianu (*Dacia preistorică,* Bucureşti, 1913, dar scrisă mult înainte de tipărirea ei de către dr. C.I. Istrati). Interpretarea savantă, cu adâncirea planului folcloric, în legătură cu vechile credinţe autohtone, a dat-o de curând Mircea Eliade, *De la Zalmoxis la Genghis-Han. Studii comparative despre religiile şi folclorul Daciei,* tradusă de Maria Ivănescu şi Cezar Ivănescu, Bucureşti, 1980, p. 21-86, capitolele I şi II, după ediţia franceză, Paris, 1970.

Articol apărut în 1981 în *Studii şi comunicări,* publicaţie a Muzeului de Istorie din Câmpulung Muscel.

Ştiinţa, parte a culturii

Dacă ştim cum să le întrebăm, pietrele ştiu să ne răspundă. Câteva exemple:

– Inscripţii despre aceste lucruri găsim pe multe rune, în diferite locuri din lume, din diferite timpuri; memoria pietrelor lor ne luminează. Pentru că omul a simţit nevoia să transmită mesaje generaţiilor care i-au urmat. Ca şi astăzi, de altfel.

– Printre cele mai tulburătoare artefacte lăsate de civilizaţii preistorice se înscriu cele peste 10.000 de petroglife de la Ica – Peru şi, odată cu ele, cele 300 de geoglife din Platoul Nazca – Peru, înscrise astăzi în Patrimoniul UNESCO (Fig. 1). La origine, pietrele gravate sunt galeţi, acumulaţi în albii de râu şi proveniţi din obsidiane, porfire, andezite mezozoice.

Marea diversitate a simbolurilor, măiestria artistică, legătura neexplicată, încă, între petroglifele decimetrice cu vârste preistorice (C14), descoperite de Javier Cabrera (1970) şi geoglifele metrice şi kilometrice (650-400 î.Hr.) descoperite de Toribio Mejia Xesspe, în 1927, stau mărturie a unor performanţe tehnice şi artistice greu de imaginat. Interpretări de tip SF nu s-au lăsat mult aşteptate.

– O vizită în Egipt, la Ghiza, oferă ochiului unui geolog posibilitatea să admire numuliţii din blocurile de calcar din care a fost ridicată piramida lui Khafre/ Chephren (2.500 î.Hr.) şi să recunoască plăcile de granite roşii provenite din mega-carierele de la Assuan (la 700 km în amonte pe Nil). Este singura dintre cele trei piramide care conservă în vârf câteva resturi de astfel de plăci. Cele de pe flancuri s-au prăbuşit în timp şi se află la baza piramidei.

Calcarele cu numuliţi din care au fost construite piramidele au avut surse apropiate. Într-o imensă carieră se păstrează un relict, un martor de eroziune asimetric, în care a fost tăiat şi placat Sfinxul. Stratificaţia sedimentară ce-l însoţeşte este argumentul poziţiei sale în loc.

– Tot în Egipt, la Luxor şi Edfu, găsim martori fideli ai oscilaţiilor de nivel ale Nilului şi urmele inundaţiilor produse de acesta. În albia Nilului, la Cataracte, memoria granitelor dezvelite deasupra nivelului apei în perioadele de uscăciune conservă oscilaţiile de nivel prin dâre paralele, vizibile pe suprafaţa corpurilor de roci.

Privind cu atenţie coloanele de granit şi diorit de la Karnak (Luxor), vom găsi, în baza lor, exfolieri specifice alterării feldspaţilor în perioadele de revărsare a apelor Nilului. Ele sunt îngrămădite undeva lângă coloana *văduvă* rămasă pe piedestalul din faţa Templului lui Amun după campania în Egipt a lui Napoleon Bonaparte (1798-1801). Cel de al doilea obelisc poate fi admirat, astăzi, la Paris, în Place de la Concorde.

Coloanele de calcar din acelaşi templu au fost afectate şi ele de aceleaşi procese.

La Edfu, în apropierea Templului lui Horus, putem identifica ruine inundate şi colmatate cu aluviuni (debrite stratificate).

Ne întrebăm, de multe ori, cum au putut oamenii care au trăit cu 3.000–4.000 de ani în urmă să ridice edificii megalitice de o astfel de amploare (piramidele, Machu Picchu…) în lipsa tehnicilor de astăzi. Iar întrebarea nu are, încă, un răspuns clar.

– Am vizitat în India minunile Patrimoniului Universal UNESCO de la Ellora (630–700 d.Hr.) şi Ajanta (230 î.Hr., 460 d.Hr.) şi m-am aflat în faţa unor excavaţii de mare amploare şi rafinament, care au lăsat temple budiste, hinduiste şi jainiste, capele, animale, locuri de rugăciune, încăperi ornate, toate săpate în curgerile de bazalte din Platoul Deccan, groase de zeci de metri (Fig. 2).

Un ochi atent observă fisurile şi *joint*-urile cu zeoliţi albi (alumosilicaţi de Na), care trec nederanjate de pe un perete pe altul, din corpul unui elefant într-o coloană de sprijin sau într-o nişă de rugăciune. Realizezi repede că edificiile nu au fost înălţate prin procedurile clasice, cărămidă cu cărămidă. Formele care aveau să devină se găseau doar în mintea constructorului, a artistului (precum spunea Michelangelo: „În fiecare bloc de marmură se află o statuie şi e treaba sculptorului să o descopere”, cel care a scos *Pieta* şi pe *Moise* din blocurile marmurei de Carrara). Complexele indiene se întind pe sute de metri lungime şi intră în structura bazaltelor pe zeci de metri adâncime. O cantitate imensă de piatră neagră a fost dăltuită (1 mil. mc numai în spaţiul Templului Kailasa) centimetru cu centimetru, pentru a rămâne în urmă minunea pe care am explorat-o. Aici, doar credinţa, răbdarea, perseverenţa şi talentul au dus la crearea lor.

– Dezbateri prelungite au avut şi au loc în legătură cu originea megaliţilor din complexul de pietre de la Stonehenge, Anglia (cca 3.000 î.Hr.), ridicat pe o suprafaţă plană a Câmpiei Salisbury şi alcătuit

2

3

4

din blocuri de dimensiuni impresionante (4 m înălţime şi 2,1 m lăţime), cu feţele uşor şlefuite, tăiate în dolerite (*bluestones*), ce nu se găsesc în vecinătatea monumentului (Fig. 3).

De unde provin pietrele, menţionate încă de la începutul secolului al XII-lea (în 1130 de către Henry Huntingdon), cum au fost ele deplasate, cum au fost ridicate? Răspunsurile au fost diferite şi fiecare răspuns a avut propriile sale argumente.

În vara anului 2015, descoperirea lui Michael Parker Pearson, de la Institute of Archaeology, London University (P.M. Pearson, Pollard Josh, „Materializing Stonehenge – The Stonehenge Riverside Project and New Discoveries”, *Journal of Material Culture,* 11 (1–2), 2006, pp. 227–261) se pare că a desluşit enigma. Analize cu radiocarbon precizează vârsta osemintelor descoperite în siturile arheologice din vecinătate, iar studii petrografice determină astfel de roci în Preseli Hills, Ţara Galilor (Wales), la 220 km vest de Stonehenge. În carierele de aici s-au descoperit şi blocuri cu morfologii, compoziţii şi structuri geologice asemănătoare celor din monumentul de la Stonehenge.

– În România, o descoperire recentă în comuna Titeşti (Gruiul Plăcintei, Ţara Loviştei, jud. Vâlcea) scoate la lumină o piatră – un şist cristalin – care vorbeşte despre eroul de la Posada (1330), Basarab I, şi despre tatăl său, Tihomir. Câteva ideograme şi pictograme au fost descifrate, iar textul *…viteazul Tihomir…* are alături un coif roman (Fig. 4).

În istoria milenară a omenirii, pietrele apar şi ca spaţii de reculegere în marile catedrale, le regăsim, mereu, în zidurile de apărare, în mari redute şi vechi cetăţi. De sub cenuşa de la poalele Vezuviului, Pompeiul avea străzile pavate cu dale mari de piatră calcaroasă. Primele abecedare au fost găsite pe tăbliţe făcute din ardezie.

Ce alte mesaje ne trimit pietrele, succesiunile de pietre (secvenţele) pe care le putem observa, dezbrăcate de cuvertura lor de sol şi vegetaţie, aşa cum se găsesc în aflorimente sau în cariere? Pe baza lor, rememorăm trecerea timpului în geologie şi reconstituim evoluţia climei.

Pietrele, trecerea timpului şi schimbările climatice

Ştiinţa e formată numai din afirmaţii şi negaţii, dar trăirea unei ştiinţe e formată din întrebări şi răspunsuri, din bănuieli şi îndoieli.
(Grigore Moisil)

Când structuri geologice stratificate se succed pe zeci sau sute de metri, ele formează o secvenţă temporală – un ceas al timpului geologic, o lunetă a timpului, cum ne spunea, mai zilele trecute, academicianul Nicolae Breban, care s-a scurs din momentul depunerii termenului litologic aflat în baza secvenţei până în momentul acumulării termenului final, care încheie secvenţa. Întreaga succesiune de pietre, în coloana pe care o studiem, înregistrează, pas cu pas, condiţiile procesului de sedimentare: în ape calde sau în ape reci, în ape dulci sau ape sărate, în ape adânci sau puţin adânci etc. Tehnicile de astăzi ne permit, cu exactitate, să construim curbele sau ciclurile de temperatură şi salinitate, de variaţie a oxigenului şi CO_2 pe întreaga coloană de apă în care sedimentele s-au depus. Coloana de roci devine, astfel, un calendar al evenimentelor geologice care s-au succedat în milioane de ani.

Pe baza unor astfel de studii, am aflat de glaciaţiunile din Precambrian (800 mil. ani) (tillitele morenice au memorat astfel de evenimente), din Oligocen (30 mil. ani) şi din Cuaternar prin varvele aferente perioadelor Güntz, Mindel, Riss şi Würm, sau de criza messiniană, când apele Mării Tethys, ale Mediteranei de astăzi, şi-au redus nivelul cu peste 1.000 m şi au devenit un lac sărat.

Dacă urmăreşti scara timpului geologic din Paleozoic până în Cuaternar şi evenimentele care l-au acoperit, vei observa schimbări majore în evoluţia vieţii pe Pământ, precum şi ale climei, oscilaţiile de nivel al mărilor şi oceanelor. Cauzele au putut fi multiple, dar mulţi specialişti leagă aceste schimbări şi de un hazard cosmic.

La Gubbio, în Italia, formaţiunile argiloase de la sfârşitul Cretacicului (65 mil. ani) sunt foarte bogate în iridium (de 1.000 de ori mai mult decât clarkul acestui element în scoarţa terestră) şi, de asemenea, în carbon vegetal. Or, iridiumul este unul din elementele prezente în compoziţia pietrelor meteoritice. După ce au apărut aceste rezultate, conexiunea dintre anomalia iridiumului de la Gubbio (şi nu numai), reducerea vegetaţiei prin incendiere, modificarea reliefului prin schimbarea raportului uscat/apă şi dispariţia dinozaurilor, a ceratiţilor, a numeroase specii animale şi vegetale de uscat şi de apă au putut fi puse pe seama unui impact meteoritic (de ex. asteroidul Chicxulub, cu 14 km în diametru, menţionat de Antonio Camargo, 1970, 2016). Identificarea, în paralel, pe suprafaţa reliefului actual a unor cratere (nu de natură vulcanică) la nivelul formaţiunilor cretacice a constituit un argument suplimentar care să susţină rolul hazardului cosmic în extincţiile organismelor animale şi vegetale.

Pietrele şi oamenii din spatele lor

Dacă găseşti un drum fără obstacole, probabil că drumul acela nu duce nicăieri. (J.F. Kennedy)

Aş începe cu *treptele devenirii* pe care le-am străbătut, nu fără obstacole, dar alături de oameni care au contribuit la formarea mea profesională. Primul contact cu terenul – locul din care un geolog îşi culege datele şi-şi alege probele – rămâne şi prima provocare în încercarea sa de a descifra evoluţia proceselor care au aşezat rocile într-o ordine subtilă. Este locul în care-ţi pui numeroase întrebări şi în care răspunsul la ele poate veni mult mai târziu. Eşti conştient că munca ce urmează te va ţine treaz în laboratoarele în care vei descifra imaginile microscopice, vei interpreta rezultatele analizelor chimice, vei descifra semnificaţiile pikurilor generate de bombardamentul cu raze X al probelor din sistem sau vei rămâne nedumerit când va trebui să citeşti curbele analizelor termice diferenţiale (ATD). Şi, mai nou, să înţelegi mesajele izotopilor.

Acest lucru s-a întâmplat la poalele culmilor de la Greci, în Munţii Măcinului din Dobrogea de Nord, unde aflorează granitoide bogate în xenolite (enclave) de diorite şi gabbrouri şi unde poţi surprinde uşor aureola lor de contact în argilele de Carapelit, alături de filoane de aplite şi pegmatite. Impresionantă deschidere şi multe semne de întrebare care şi-au aşteptat răspunsul.

→

Ştiinţa, parte a culturii

Geometrii, geometrii...

Olimpia POPESCU

Aproape orice absolvent de liceu ştie că există o geometrie euclidiană şi altele neeuclidiene şi cam care ar fi deosebirea dintre ele. De asemenea, cine face studii superioare de matematică ştie că există geometrie diferenţială, geometrie proiectivă, geometrie analitică, geometrie descriptivă, ca şi alte subîmpărţiri ale ştiinţei denumite cu un singur termen *geometrie*.

Cu uimire am aflat însă că, spre exemplu, Lucian Blaga (*Experimentul şi spiritul matematic*. Editura Humanitas, 1998, pag. 148) comenta, foarte corect, rolul geometriei neeuclidiene, ca şi a altor „născociri matematice" care păreau extrem de abstracte, în crearea teoriei relativităţii, afirmând: *Într-adevăr, în grandioasa dezvoltare a teoriei relativităţii, pe care Einstein avea să o dea, îşi găsea neaşteptata, nesperata aplicare o născocire ce părea doar un apanaj al imaginaţiei: ne referim la geometria neeuclidiană a lui Riemann.* Pe lângă aceste feluri de geometrii, se mai foloseşte şi termenul de *geometrie absolută*, numind acea geometrie în care se renunţă complet la conceptele figurale. Conceptele figurale sunt acele concepte prin care, printr-un proces de abstractizare, ca urmare a receptării unor obiecte din realitate, ne formăm pe plan mintal imagini care nu au niciun atribut material. Spre exemplu, punctul geometric nu are întindere, nu are culoare, nu are greutate, nu are niciun atribut material, el este o entitate mintală. La fel dreapta, deşi o asemănăm cu un fir de aţă bine întins, nu are grosime, nu are culoare, ceea ce este posibil numai în mintea noastră.

Recent, academicianul Eugen Simion, într-un foarte interesant articol (*Însemnări rapide despre spaţiul imaginar al literaturii române,* Rev. *Atitudini,* august 2019, Ploieşti), a descris o adevărată geometrie a spaţiilor literare imaginate de scriitori şi care pot fi spaţii nemărginite, infinite sau reduse la spaţiul unei camere, cutie de bloc, sau aşa-numitele spaţii de securitate, sau spaţiul extrem de redus (poate o *gaură neagră*) pentru unul dintre eroii lui Tolstoi. Pe lângă atâtea feluri de geometrii, pe care le vedem în tot ce ne înconjoară, am întâlnit şi termenul de *geometrie bahică*, iar pentru a-i explicita înţelesul voi reda numai o strofă din poezia cu acest nume scrisă de Păstorel Teodoreanu (circulă pe internet fără alte precizări): *Iar când în loc de lapte bei „Maderă",/ Această socoteală te conturbă/ Căci tu nu uiţi că ai băut pe-o sferă/ Pe care dreapta lui devine curbă.* Lăsând la o parte zâmbetul produs de aceste versuri, trebuie să recunoaştem că autorul ei foloseşte corect noţiunea de geodezică într-un spaţiu neeuclidian (drumul cel mai scurt între două puncte pe o sferă este pe un arc de cerc mare al ei).

În literatura religioasă, în arhitectură, în artă, dar mai ales în sculptură se foloseşte şi termenul de *geometrie sacră,* desemnând acea geometrie care redă esenţa materiei care ne înconjoară sau care, după unii autori, ar fi *măsura misterelor lumii din jurul nostru.* Nu degeaba Platon a scris pe frontispiciul Academiei sale: Aici nu se intră fără geometrie. Artiştii recunosc că anumite figuri geometrice sunt pentru ei semne fundamentale. În acest sens, iată ce spunea pictorul Silviu Oravitzan, într-un interviu publicat de revista *Curtea de la Argeş* (august 2019): *Da, vorbeam atunci – şi nu numai atunci – despre aceste simboluri fundamentale, cele patru simboluri ale geometriei sacre, ale artei în general; despre cerc, pătrat, centru şi cruce.*

Această idee, că esenţa materiei şi misterele ei se exprimă prin geometrie, a fost formulată încă din 1908 de Hermann Minkowski, când a spus că între matematică şi fizică există o armonie prestabilită, rămânând doar ca prin cercetare să se releve părţi ale acestei armonii. Cine bănuia că spaţiile de configuraţie concepute pe plan pur matematic, ca simple născociri mintale, îşi vor găsi, după mulţi ani, aplicaţii în mecanica ondulatorie?

Cum sculptura operează cu corpuri care au formă, întindere, culoare, în general, atribute materiale, percepute prin simţurile noastre, artistul abstrage unele trăsături esenţiale, astfel încât, prin cât mai puţine însuşiri, să redea trăsăturile esenţiale ale unei fiinţe. Aşa se explică aforismul formulat de Constantin Brâncuşi: *Este cu totul imposibil ca să exprimi astăzi ceva real doar prin imitarea suprafeţei exterioare. Ceea ce este real este numai esenţa. Iar dacă te apropii de esenţa reală a lucrurilor, ajungi la simplitate.* (Constantin Zărnescu, *Aforismele lui Brâncuşi,* Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2008) Sau: *Naturalitatea în sculptură constă în gândirea alegorică, simbol şi sacralitate sau în conturarea esenţelor ascunse în material, iar nu în reproducerea fotografică a aparenţelor exterioare. Sculptorul este un gânditor, iar nu un fotograf al unor aparenţe derizorii, multiforme şi contradictorii.* (*Idem*) Să luăm spre exemplu *Cocoşul.* Cine a văzut vreodată un cocoş cum îşi zvâcneşte brusc în sus întregul corp, când vrea să cânte, va înţelege că sculptura lui Brâncuşi, printr-o geometrie simplă, redă esenţa existenţei acestei fiinţe pe pământ sau, cum spune Barbu Brezianu (*Constantin Brâncuşi, 100 ani de la naştere,* Bucureşti, 1976): *În ciuda faptului că nu este împodobit cu pene, cu pinteni, cu cresta lui caracteristică, vedem cocoşul cum chipeş şi triumfător se ridică pe picioarele sale, avem chiar senzaţia că-i auzim cucurigul strident înălţându-se spre cer.*

După ce am enumerat atâtea feluri de geometrii, să ne oprim mai mult asupra a ceea ce se numeşte *geometrie sacră* şi să remarcăm faptul că nu numai simbolurile enumerate mai sus sunt folosite în artă. De exemplu, Constantin Brâncuşi a preluat din arta ancestrală a poporului român rombul, pe care l-a descoperit pe uşile, pe porţile şi pe stâlpii caselor olteneşti.

Dacă privim întreaga operă a lui Brâncuşi, putem spune că evoluţia lui a parcurs un drum asemănător celui de formare a conceptelor geometrice, unde, printr-un proces de abstractizare şi esenţializare, se renunţă la toate detaliile nesemnificative, militând pentru redarea echilibrul dintre materie şi spirit. În această idee, el mărturiseşte că nu vrea să sculpteze acordând atenţie detaliilor sau, cum se exprimă el, *biftecului.* Totuşi, sculpturile realizate în perioada 1898-1908, cum ar fi *Laocoon* (1898), *Davila* (1903), *Orgoliu* (1905), *Dărăscu* (1907), *Cuminţenia pământului* (1908), au, toate, suficiente detalii, inclusiv „biftec".

După ce pleacă de la Rodin, spune: *L-am supărat, însă trebuia să-mi caut calea mea. Şi am ajuns astfel la pace, simplitate şi bucurie.* Această primă etapă şi-o recunoaşte el însuşi, spunând: *Am cioplit cândva în tinereţe şi eu astfel de sculpturi. Însă mi-am dat seama deîndată de zădărnicia lor... fiindcă ajunsesem la concluzia că mă depărtez de drumul meu. Şi, iată, în secunda aceea am luat ciocanul şi le-am spart! Le-am distrus pe toate.* (C. Zărnescu, *Op. cit.*) Concepţia sa artistică după această dată este, în mare parte, schimbată.

În această nouă etapă, începând cu anii 1908, 1910, când el spune că şi-a găsit *drumul său,* se reliefează rolul geometriei sacre, cea care avea să releve spiritul materiei văzut de Constantin Brâncuşi. În sculpturile realizate după această dată, orice geometru va recunoaşte că volumele, suprafeţele şi curbele ce le delimitează redau proporţiile şi spiritul fiinţei pe care o reprezintă. De fapt, opera realizată după 1908, începând cu *Sărutul,* avea să fie cea care să-l consacre. Despre rolul acestei opere, piatră de hotar al carierei sale, mărturisea: *În* Sărutul *nu a fost vorba de o copie fidelă a două modele, bărbat şi femeie, care se drăgostesc, ci despre o viziune a iubirii fără de moarte pe care „am văzut-o" cu ochii minţii.* (*Idem*) Orice ochi de geometru, şi poate nu numai, va recunoaşte că volumele, suprafeţele, curbele şi unghiurile au fost astfel plasate încât să redea spiritul fiinţei sculptate.

Aşa, spre exemplu, la *Prinţesa X* recunoaştem o ingenioasă alegere a punctelor de inflexiune, a unor line raze de curbură, ochii creaţi de însăşi structura delicată a materiei îndelung polisată şi lustruită, în timp ce, la *Vrăjitoarea,* vedem puncte de întoarcere, unghiuri foarte ascuţite, cu tangente care fac între ele unghiuri foarte mici. Oricum, dacă punem alături sculptura care-l reprezintă pe *Vitelius* (1898) cu *Socrate* (1922), observăm o deosebire netă de concepţie şi stil, cea de a doua reflectând *drumul său*, care, mai ales după 1910, avea să-l consacre, sau, cum spune el: *Am fost şi eu trimis, de mic copil, la pricopseală, prin lume. Nu mi-am pierdut legătura şi nici nu mi-am scos rădăcinile pentru a umbla năuc pe tot globul. A profitat, pe urmă, şi Arta mea şi m-am salvat ca OM.* (*Idem*)

Deşi Brâncuşi avea oroare să-i fie măsurate operele, să-i fie comparate dimensiunile lor, adică avea oroare de o geometrie metrică, recunoaşte totuşi valoarea *numărului de aur,* afirmând că *Prin artă te vei detaşa de tine însuţi, iar măsura şi numărul de aur te vor apropia de absolut.* (*Idem*) Privind operele lui Brâncuşi, poţi vedea cu adevărat geometria lor sacră, care ne este sugerată şi de denumirea lor, căci el a nutrit permanent cerinţa dumnezeiască ca orice obiect sau fiinţă să poarte un nume. Tot în scopul de a vedea că, după anii 1908, 1910, şi-a găsit *drumul său şi s-a salvat ca OM,* integrând cu măiestrie în opera sa geometria sacră, putem pune alături *Rugăciune* (1907) şi *Domnişoara Pogany* (1933). Iată ce spune el despre *Domnişoara Pogany: Capul, braţele, părul se unduiesc la unison; curbele îşi iau zborul ca o plantă care se ridică, ele se ondulează, astfel, de-a lungul cefei, şi îşi lasă amprenta peste întreaga compoziţie.* (*Idem*)

Între modul în care Euclid, Arhimede şi toţi marii geometri au conceput noţiunile fundamentale ale acestei ştiinţe şi modul în care Brâncuşi le-a integrat în opera sa există o perfectă similitudine. Deşi el nu a avut studii superioare de matematică, prin felul în care a utilizat simbolurile fundamentale ale geometriei, sacralitatea adevărurilor stabilite de această ştiinţă, am putea spune că a înţeles profund rolul geometriei sacre în tot ce ne înconjoară, în revelarea adevărurilor care bucură sufletul omenesc. Brâncuşi, asemănător geometrilor, a contemplat realitatea până a desprins esenţa ei, ceea ce l-a determinat pe Ov.S. Crohmălniceanu să afirme (*Literatura română între cele două războaie mondiale,* Ed. pentru literatură, 1967, pag 65): *Artist de geniu, Constantin Brâncuşi, grefând principiul abstractizării pe o experienţă populară ancestrală şi foarte particular naţională, a reuşit să creeze opere de o rară forţă, prin elementaritatea lor rezumativă şi elocventă.*

Definiţia dată geometriei, ca ştiinţă a studierii corpurilor sub raportul *întinderii* lor, este astăzi depăşită, iar opera lui Brâncuşi a confirmat că întinderea este stăpânită de raţiune, că, privind un obiect, noi îi structurăm întinderea, că inteligenţa lucrează asupra acestei întinderi, chiar dacă viziunea directă şi intuiţia spaţială rămân primordiale. În întreaga sa operă, Brâncuşi a asociat ochiul şi raţionamentul şi, bineînţeles, mâinile, pentru a pătrunde natura şi spiritul materiei şi întinderii ei.

Tot aici, în oraşul Măcin din imediata apropiere, aveam să aflu că mă găsesc în locul de naştere al savantului Gh. Munteanu Murgoci, iar alături de Culmea Pricopanului, în locul în care acad. Dan Giuşcă, mentorul meu de mai târziu, şi-a efectuat primele cercetări.

A fost locul uceniciei mele şi al iniţierii în teoria diferenţierii magmatice, a intruziunilor repetate şi a proceselor de metamorfism termic al unor roci sedimentare.

În anii facultăţii, cu experienţele câştigate, apetitul pentru studiul complexelor magmatice a crescut, iar interesul meu pentru intruziunile cu terminaţii metalogenetice din Banat şi Apusenii Centrali, denumite de von Cota (1866) *banatite,* devenise incitant. Prof. Graţian Cioflica m-a convins şi mi-am ales ca temă de licenţă *Studiul petrografic al Masivului granitoid de la Pietroasa.* Carierele de piatră din masiv, din care se exploatau granite şi granodiorite cenuşii şi roşii, bogate în ortoză, mi-au oferit deschideri excelente, dar şi satisfacţii pe măsură, după ce am putut evidenţia structura corpului intrusiv şi, mai ales, compoziţiile modale şi microstructurile acestor roci. (Va urma)

Dialoguri esenţiale

De vorbă cu Zinaida Bolboceanu

Maria MOCANU

Basarabia e o mică Românie care interpretează cântece din toate zonele folclorice şi nouă asta ni se iartă.
(Zinaida Bolboceanu, Artistă a Poporului)

Zinaida Bolboceanu e o cântăreaţă autentică, mereu în căutare de melos, de cuvânt, de sine. Este creativă, inventivă, originală, dinamică, categorică, deschisă şi şi-a constituit de-a lungul carierei sale artistice un repertoriu de excepţie, interpretat cu mult suflet şi cu mult profesionalism. Este artista absolută, care a reuşit să-şi zidească vocea în templul Artei vocale tradiţionale. Zilele acestea, Zinaida Bolboceanu a împlinit 60 de ani. Cu ocazia aniversării, i-am solicitat un interviu.

Maria Mocanu: *La vârsta de unsprezece ani, părinţii tăi te-au adus la Chişinău, intuind artista din tine, iar tu, de fapt, te vedeai, te simţeai artistă. Ai făcut arte plastice, gimnastică artistică, ai cântat la cor, ai vrut să devii medic, pedagog, ba chiar şi cosmonaut, ţinteai cât mai sus. Şi e bine să ţinteşti sus, până la urmă ajungi undeva.*

Zinaida Bolboceanu: Pe-atunci aveam o mare sete de cunoaştere, citeam foarte mult. Luam cartea dimineaţa de la bibliotecă şi până în seară o şi returnam, ca să iau altă carte. Pasiunea mea pentru lectură a durat până m-am făcut mare, după aia am lăsat cititul, dar cred sau vreau să cred că am acumulat multe lucruri necesare.

M.M.: *Zinaida Bolboceanu ştie să obţină starea artistică şi să o domine, spunea etnomuzicologul Andrei Tamazlâcaru. Cum domini tu starea artistică?*

Z.B.: Andrei Tamazlâcaru mi-a influenţat mult cariera – spre creaţie, spre a gândi altfel decât după acel şablon infiltrat în gândirea multora. Eu cred că ea, starea artistică, mă domină, nu pot să mi-o lămuresc, e complicat. Dacă mâine am spectacol, eu, decuseară, încep să am o stare anume, o încărcătură emoţională, iar înainte de a intra în scenă, eu nu mai exist. Îmi sunt mâinile reci şi am emoţii teribile. Nu ştiu dacă sunt stăpână pe situaţie. Iar când plec din scenă am nevoie de 30 de secunde sau un minut ca să ies din acea stare. Şi ies dureros, foarte dureros, mă doare tot.

M.M.: *N-ai zice, pari foarte stăpână pe tine, pe cântec...*

Z.B.: După spectacol, de obicei, sunt tare autocritică, mă consum foarte mult – de ce am cântat aşa, acolo nu trebuia aşa, nu mi-a ieşit cum mi-am dorit etc.

M.M.: *Deşi ai întotdeauna stările astea tensionate, preferi să cânţi pe viu...*

Z.B.: Dar cum altfel?! Nu cânt cu fonogramă, cu negativ. La TV refuz să mimez, să cânt cu CD, mi se pare ceva fals...

M.M.: *Pedagogia îţi ia mult timp?*

Z.B.: Foarte mult.

M.M.: *Multă lume spune că fostele studente cântă la fel ca profesoarele lor de canto, că le-ar imita...*

Z.B.: Studentele mele nu seamănă cu mine, şi asta e cea mai mare performanţă a mea, nu văd tangenţe în voci. Noi trebuie să formăm individualităţi, nu să le clonăm. Scopul şi obiectivul principal al unui profesor de canto e să educe şi să cultive gustul estetic şi muzical, să formeze personalităţi. Le învăţ pe studentele mele şi cum să se îmbrace, le zic să nu se cloneze, să nu se îmbrace la fel, e foarte importantă imaginea lor, pentru că memoria vizuală e atât de activă. Spectatorii zic la un moment dat: Aaa, asta-i fata cu baticul albastru...

M.M.: *De tine cum zic?*

Z.B.: Fata cu şalincă şi cu fusta verde. Îmi povestea odată un tânăr interpret din România: „Eram mic şi mă uitam la TV şi se uita şi bunica şi zicea despre dvs.: «Cântăreaţa asta n-are păr şi uite, săraca, cum se leagă pe cap», ca să văd acuma că de fapt nu e aşa..."

M.M.: *Tineretul de azi are altă gândire, alte valori?*

Z.B.: Da, tinerii au altă gândire, ei cântă la nunţi şi-s încorsetaţi într-un fel de muzică – cea de pahar şi voie bună. De aceea le spun studenţilor mei că folclorul e un segment important al culturii noastre, nu e doar un element de distracţie. Prima cerinţă e ca studenţii să-şi aducă cântecele de acasă, colindele de acasă. Când nu ştiu sau nu au colinde de acasă, învaţă colinde din cărţi, din fonotecă.

M.M.: *Există un mod aparte de interpretare a colindei?...*

Z.B.: Le cer studenţilor să cânte colinda cu vocea lor naturală, nu trebuie să aibă o emisie perfectă, academică.

M.M.: *Ştiu că ai lucrat ani de zile la un cântec epic, o baladă, numit de folclorişti şi jurnal oral. Le oferi cântece, balade şi studenţilor tăi?*

Z.B.: Da. Nu există în culegerile de folclor baladă cu linia melodică dată în întregime, ba chiar uneori este dat şi textul fragmentat. De obicei, e dată o strofă muzicală, laitmotivul, dar mai departe trebuie să găseşti forme de exprimare, să ţii cont de partea introductivă, de recitativ, aşa că sunt coautor al câtorva balade pe care studenţii mei le cântă. E greu să cânţi balada, e complicat. Ca să cânţi şi să simţi balada, trebuia să te fi născut în acele timpuri, în acel mediu, să fi cântat cu lăutari la petreceri, iar eu, crescută de la 11 ani la oraş, nu mai pot cânta ca altădată, nu le pot cunoaşte pe toate, dar caut, mă străduiesc, se mai plâng studenţii mei, eu insist până reuşim. Nimeni nu te întreabă în cât timp ai făcut o baladă. Lucrăm mult la interpretarea baladei, lucrăm la fiecare frază.

M.M.: *Nu ştiu dacă titlurile pedagogice au vreo relevanţă pentru un artist, dar titlul artistic chiar are şi tu eşti de ani buni Artist al Poporului. Un doctorat – ai mai avea nevoie şi de această cârjă la bătrâneţe?*

Z.B.: Nu sunt motivată să fac asta. Cu salariul pe care-l am la Academie... mai bine mă bucur de familia mea, de nepoţei, de cântec. Vreau să cânt cât mă mai ţine vocea.

M.M.: *Repertoriul vorbeşte despre nivelul de cultură al unui interpret?*

Z.B.: Desigur. Nu întotdeauna artiştii au calităţi vocale excepţionale, dar dacă au un repertoriu valoros, un cântec valoros, publicul îi acceptă. Misiunea artistului e să promoveze valoarea, iar mulţi artişti se concentrează în a face bani şi uită de valori.

M.M.: *Care e cel mai bun CD al tău?*

Z.B.: *Cine aude gura mea* este cel mai bun CD al meu. Din punct de vedere tehnic, e de foarte înaltă calitate, instrumentiştii sunt superbuni, nu mai zic de material, care este unul valoros. A fost înregistrat în studio, cu patru instrumentişti, cântat cap-coadă aşa ca în spectacol, fără suprapuneri sau alte chestii, fără a face dubluri, am cântat şi seara am ieşit cu materialul din studio. Nu-mi place să suprapun vocea pe negativul melodic. Prefer să cânt odată, chiar dacă tehnic nu e atât de bine cum ar trebui, dar e legat, e natural, e simţire, e suflet, nu e tehnică seacă.

M.M.: *Ai fost foarte inspirată să-i rogi pe instrumentişti să cânte. Cum ai reuşit? Anatol Viţu ne mărturisea într-o emisiune că a fost foarte surprins când i-ai rugat să cânte şi că i-ai fi pus la mare încercare...*

Z.B.: Erau patru în jurul unui microfon, aşezaţi faţă în faţă şi trebuia să cânte şi se tot amuzau. Ziceau la un moment dat că-i vor face concurenţă lui Nicolae Sulac.

M.M.: *Pe Youtube ai sute de mii de vizualizări.*

Z.B.: Nu mă pot lăuda că am ajuns la milion, dar eu cânt folclor, iar tineretul nu ascultă folclor. Pe de altă parte, iubitorii de folclor trecuţi de o oarecare vârstă nu stau pe internet ca să mă asculte. Iar foştii mei studenţi la care nu le-am pus notele pe care şi le-ar fi dorit nu-mi dau *like*-uri, ci *dislike*-uri…

M.M.: *Cum recepţionează străinii cântecul nostru popular?*

Z.B.: Când am cântat la un festival de folclor din Italia, la secţiunea vocalişti, din 15 ţări, m-am plasat pe locul I. Români în sală nu erau, erau numai specialişti în domeniu. Am cântat cântece din toate zonele româneşti, şi *Lie ciocârlie* am cântat, şi din Maramureş am cântat.

M.M.: *Care este, după tine, zona mai apropiată de Moldova?*

Z.B.: Toate zonele-s frumoase, iar Basarabia e o mică Românie care interpretează cântece din toate zonele folclorice şi nouă asta ni se iartă. Poate cel ardelenesc, aş spune. Folclorul a emigrat. În 1940, când au venit ruşii, mii de profesori, învăţători, dar şi oameni simpli au trecut Prutul cu cântecul de acasă. Acolo ei au cântat, cântecele au fost preluate de cei din zonă...

M.M.: *Eşti o mare şi activă Facebook-istă. Ce-ţi dă asta?*

Z.B.: Aflu noutăţi din muzică, artă, politică, mă informez, comunic cu prietenii, colegii stabiliţi în alte ţări ale lumii. Când lansez un cântec, îl postez pe pagina mea să văd ce comentează prietenii, pentru mine asta contează.

M.M.: *Tu ţii mult la palma asta de pământ, eşti membră a Sfatului Ţării 2. Eşti o unionistă convinsă?*

Z.B.: Fac tot ce pot pentru Reunificarea Ţării, pe care mi-o doresc foarte mult.

M.M.: *Nu avem critică muzicală... Critica a fost şi este un exerciţiu de igienă etică şi estetică, fără critică muzicală riscăm să rămânem fără stil...*

Z.B.: Critica mişcă mereu lucrurile înainte, dar noi suntem lipsiţi de critică în muzică. Analişti politici avem foarte mulţi, dar critici de muzică nu avem. Azi nu cântă decât cei care nu vor să cânte.

Ca să fii critic muzical ar trebui cel puţin să nu fii interpret, că-ţi faci foarte mulţi duşmani, ar fi mult mai indicat să facă critică muzicală muzicologii noştri, şi când zic asta mă gândesc la Diana Bunea, la Victor Ghilaş, Svetlana Badrajan, Vasile Chiseliţă şi alţii.

M.M.: *Să vorbim şi despre pictorul Dumitru Bolboceanu, care este soţul tău şi cu care aţi crescut şi educat trei băieţi minunaţi.*

Z.B.: Acuma ne putem lăuda şi cu cinci nepoţei guguţei.

M.M.: *În căsnicie e nevoie nu numai de multă dragoste, dar şi de diplomaţie, ziceai tu într-un interviu.*

Z.B.: Şi de respect.

M.M.: *Respectul cred că ţine tot de diplomaţie. Mai multă dragoste sau mai multă diplomaţie?*

Z.B.: A respecta înseamnă a-ţi respecta perechea, felul lui de a fi, cuvântul, profesia. Nu mint, am încercat să-l modelez, şi el a încercat să mă modeleze, şi am ajuns la concluzia că omul nu se schimbă, dar câte ceva învaţă totuşi.

M.M.: *Inspiraţie multă, Zinaida Bolboceanu, şi să-ţi înalţi trilurile tale cât mai sus!*

(August 2019)

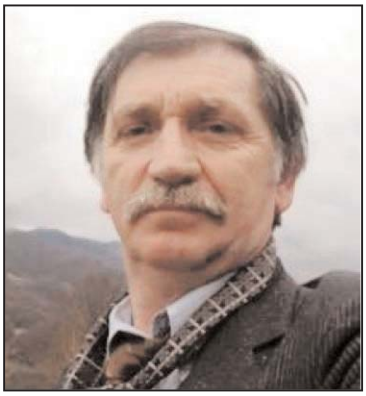
De vorbă cu Nicolae Băciuţ

Raia ROGAC

S-a născut la 10 decembrie 1956, la Chintelnic, Bistriţa-Năsăud. Absolvent al Facultăţii de Filologie, secţia română-engleză, Universitatea „Babeş-Bolyai”, Cluj-Napoca. Membru al Uniunii Scriitorilor din România şi al Uniunii Ziariştilor Profesionişti din România.

Debut literar în 1975, debut în volum, cu versuri, în 1986, cu *Muzeul de iarnă.*

În studenţie, redactor la revista *Echinocţiu,* după absolvire, două decenii redactor la *Vatra* din Târgu-Mureş. După decembrie 1989 a editat sau coordonat numeroase publicaţii: *Alpha, Gazeta Reghinului, Informaţia mureşeană, Teatru-n teatru, Comlodul, Ambasador, Mondo Business, Făgurel, Codrul Cosminului* (Cernăuţi), *Societatea încotro* etc. Redactor-şef al revistelor *Vatra veche* şi *Cadran, jurnal mureşean.* Redactor-şef al Editurii Tipomur, apoi al Editurii Nico, director al Editurii Vatra veche.

Director, de două decenii, al Direcţiei Judeţene pentru Cultură Mureş, cadru didactic asociat la Universitatea de Artă Teatrală Târgu-Mureş, corespondent TVR Bucureşti, colaborator la zeci de publicaţii din ţară şi străinătate. Deputat în Adunarea Eparhială Alba, în Adunarea Naţională Bisericească. Iniţiator a sute de proiecte literare.

Autor a peste optzeci de volume – versuri, proză, critică şi istorie literară, publicistică, jurnale de călătorie. Distins cu numeroase premii literare.

Dintre cărţile sale: *Memoria zăpezii,* poeme, Ed. Cartea Românească, 1989; *Jocuri încrucişate,* versuri pentru copii, Casa de Editură Alpha; *Nostalgii interzise,* versuri, Ed. Columna, Târgu-Mureş, 1991; *America, partea nevăzută a lunii, jurnal de călătorie,* Ed. Tipomur, Târgu-Mureş, 1994; *N. Steinhardt. Între lumi. Convorbiri cu Nicolae Băciuţ,* Ed. Tipomur, 1994, ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Ed. Dacia, 2001; *Anotimpul probabil,* interviuri, Ed. Tipomur, 1995; *Casa cu idoli,* versuri, Ed. Tipomur, 1996; *A doua Americă,* jurnal, Ed. Tipomur, 1996; *Şi aşa mai departe,* publicistică, Ed. Arhipelag, 1997; *Curs şi recurs,* interviuri, Ed. Tipomur, 1997; *Oglinzi paralele,* interviuri, Ed. Ambasador, 1997; *Lina lumina,* versuri pentru copii, Ed. Tipomur, 1999; *Babel după Babel,* interviuri, Ed. Tipomur, 2000; *Manualul de ceară,* versuri, Ed. Academos, 2001; *Aproape departe,* interviuri, Ed. Tipomur, 2001; *Poduri de umbră – Hidak az arnyekok felett,* versuri, ediţie bilingvă română–maghiară, traducător Toth Istvan, Ed. Tipomur, 2001; *Ceasul de flori,* antologie de poezie târgumureşeană, Ed. Tipomur, 2001; *Solstiţiu la Echinox,* versuri, Ed. Tipomur, 2002; *Zona liberă,* interviuri, publicistică, Ed. Tipomur, 2003; *Îmblânzitorul de timp,* antologie de poezie mureşeană, Ed. Tipomur, 2003; *Alb pe alb,* versuri, Editura Tipomur, 2003; *Muntele Athos din Muntele Athos,* jurnal, Ed. Tipomur, 2004; *De la San Francisco la Muntele Athos,* Ed. Reîntregirea, 2004; *O istorie a literaturii române contemporane în interviuri,* vol. I, II, Ed. Reîntregirea, 2005; *Portret după autoportret,* versuri, Ed. Tipomur, 2005; *Valori mureşene de patrimoniu,* documentar, Ed. Tipomur 2005; *Muntele Athos – Meteora. Via Bizanţ,* Ed. Tipomur, 2006, ediţia I, ediţia II, Ed. Dacia; *Anotimpul din colivie,* versuri, antologie, Ed. Tipomur, 2006; *Trecut provizoriu,* publicistică, Ed. Tipomur, 2006; *Sacru şi profan în Ţara Sfântă,* Ed. Nico, 2006; *Credinţă şi ortodoxie,* Ed. Tipomur, 2006; *Nichita Stănescu, Cu colţul inimii,* Ed. Nico, 2006; *Anotimpul din colivie/ Le saison dans la cage,* ediţie bilingvă, română–franceză (versiunea franceză şi selecţia de Mircea Bătrânu), Ed. Nico, 2006; *Literatura exilului, exilul literaturii,* Ed. Nico, 2006; *Nicu Caranica – Dincolo de noapte,* Ed. Nico, 2006; *Mănăstirea Lăpuşna, Biserica „Sf. Nicolae”,* album, Ed. Nico, 2006; (…) *La taclale cu Dumnezeu,* poem, Ed. Vatra veche, 2019.

– Domnule Nicolae Băciuţ, cu zece ani în urmă, într-o convorbire de suflet cu Dumneavoastră, constatam că sunteţi foarte ocupat, având pentru relaxare şi somn patru-cinci ore. Aţi mai încetinit ritmul? Sunteţi directorul Direcţiei Judeţene de Cultură, redactorul-şef al revistei Vatra veche, *la care colaborez şi eu cu plăcere, editor, poet, jurnalist inveterat şi, în ciuda tuturor preocupărilor, reuşiţi să menţineţi şi să dezvoltaţi colaborarea cu biblioteca omonimă din R. Moldova – „Târgu-Mureş”. Şi de data aceasta, de Ziua Limbii Române, aţi venit cu desaga plină…*

– Cu desaga nu atât de plină cât am fi vrut şi nu atât de diversă, cum aţi fi meritat. Dar am venit cu drag şi cu dor. Îi întorc lui Grigore Vieru *Scrisoare(a) din Basarabia,* din final („Vă scriu cum pot şi prea târziu,/ Mi-e dor de voi şi vă sărut”), spunând că, oricât de târziu, am (re)venit cu dor! Am venit nu în numele vreunei instituţii, nu din obligaţii de serviciu, nu pe bani publici, ci pe cheltuială proprie, am venit din dorinţa noastră sinceră de a vă revedea, de a mai schimba o vorbă. Nu cred că ochii care nu se văd se uită – ca dovadă că nu ne-am văzut aproape o jumătate de veac şi nu ne-am uitat unii pe alţii, ba, dimpotrivă, dorinţa de a ne revedea a sporit.

Am venit să sărbătorim Ziua Limbii Române la margine de patrie, dar în mijloc de inimă. În 2018, pe urmele lui badea Cârţan, de Ziua Limbii Române, am luat drumul Romei şi, lângă Columna lui Traian, lângă care am pus boabe de grâu şi ţărnă din pământ românesc, precum ilustrul înaintaş, am rostit cuvânt românesc, ne-am lăsat lacrimă de leac pentru jertfa celor de pe Columnă. Cincizeci de mureşeni, aproape toţi în costume populare, am defilat pe străzile Romei, arătând ce frumoşi suntem, ce mândri suntem că… suntem români. Au fost momente atât de înălţătoare, emoţii larg cuprinzătoare pentru întregul grup, încât atunci chiar am hotărât ca în 2019 să sărbătorim Ziua Limbii Române, aproape în aceeaşi formulă, acasă la Grigore Vieru, care, personal, cred că ilustrează cel mai bine sufletul românesc în vibraţiile lui de dincolo de Prut.

„A fi ardelean, spunea Lucian Blaga, înseamnă a duce un gând până la capăt…” Iar noi, ca ardeleni buni ce suntem, nu puteam să ieşim din cuprinderea judecăţii „poetului luminii”.

Problema noastră a fost că ajunsesem să fim mai mulţi doritori să fie parte la demersul nostru decât putea duce un autocar, aşa că unii au rămas cu regrete în suflete de a nu ni se fi putut alătura, dar unii şi-au trimis darurile lor, ca mesaj de iubire.

Aşa am ajuns la Pererâta, aşteptaţi cu mult fast de gazde, copleşitor de entuziasmaţi, la rândul lor, de gândul nostru cel bun. Sunt atâtea de spus, o parte din acestea se vor regăsi în cartea unuia dintre participanţi, poetul Răzvan Ducan, care a făcut însemnări cu scrupulozitate jurnalistică, pentru a lăsa mărturie despre acea zi, ca şi despre altele, din drumurile noastre prin Basarabia la început de septembrie.

Din grupul nostru au făcut parte şi scriitori, ziarişti, artişti plastici, oameni de cultură, iubitori de cultură, mureşeni, cărora li s-au alăturat fraţi întru faptă şi credinţă din judeţele Sibiu, Covasna, dar şi din Canada.

Pentru mine, întâlnirea cu locurile de baştină ale lui Grigore Vieru a fost la capătul unei lungi aşteptări, după ce, în toamna lui 2000 îmi evoca începuturile lui literare, în căsuţa de la Pererâta: „Şi-atunci începeam să-mi fac poveştile mele, aşa cum putea un copil să şi le facă. Şi-atunci, în nopţile acelea de singurătate, am compus primele versuri. O aşteptam pe mama şi spuneam *Vino tu, vino tu*, şi-mi părea că vine, apărea chipul ei şi eu spuneam *Nu te du, nu te du.* Acestea erau primele mele versuri pe care le-am scris în 1956, aşteptând-o pe mama. Deci, poezia mea vine de-acolo, din mare singurătate şi din mare suferinţă. Şi, de altfel, tot de-acolo vine şi azi poezia mea.”

Am văzut casa lui Grigore Vieru înainte de a o vedea, îmi imaginam gemuleţul de la care privea spre largul zării copilul care căuta înţelesurile lumii în ritmurile poeziei.

Trebuie să recunosc că sunt impresionat profund de ceea ce am întâlnit la Muzeul memorial „Grigore Vieru” de la Pererâta, că, păstrându-se parfumul vremurilor în casa poetului, s-a creat o adevărată instituţie acolo, una de reprezentare, dar şi de respect pentru valorile culturii. Grigore Vieru a înscris Pererâta pe traseele culturale ale lumii şi cine nu trece pe-acolo e mai sărac cu o mare emoţie, cât lacrima neamului nostru.

Dincolo de ora târzie, întârziată şi la vremelnica vamă, am forţat nota şi i-am îndemnat pe toţi cei din grup care aveau ceva de spus să spună, să nu rateze clipa de a înscrie în cartea vieţii lor gândul pentru limba română, pentru Grigore Vieru, rostit acolo, în curtea deasupra căruia se unduia parcă aerul care l-a atins şi pe poet!

Au fost momente memorabile şi ne vom întoarce acolo, mai ales că n-am mai găsit răgaz să intrăm în şcoala în care a învăţat Grigore Vieru, să stăm de vorbă cu copiii, cu dascălii lor, să le lăsăm cărţile noastre.

Cât priveşte timpul meu, mi-am mai înteţit ritmul, parcă grăbit să fac cât mai multe, până când timpul mai are răbdare cu mine, până mă mai ţin puterile. Ceea ce poţi face la o vârstă nu-i de amânat. Niciun timp nu seamănă cu celălalt, ce simţi la o vârstă este unic şi trebuie reţinut în aceşti termeni.

Vatra veche merge mai departe, e în al XI-lea an de apariţie şi în acest an a fost distinsă cu Premiul UZPR, cu Premiul Direcţiei pentru Cultură.

Am început să realizez încă o publicaţie culturală, destinată faptului de cultură mureşean, tipăresc cărţi ale confraţilor, iniţiez evenimente culturale, particip la manifestările la care sunt invitat etc.

Viaţa mea e foarte plină, stă să se reverse...

→

Dialoguri esenţiale

– De altfel, Biblioteca „Târgu-Mureş” a fost fondată tot de Ziua Limbii Române. Vă amintiţi? Aveţi vreo fotografie de la inaugurare? Câte donaţii de carte şi lansări aţi făcut până în prezent?

– Biblioteca s-a inaugurat în toamna lui 1996. Atunci eram corespondent şi la Televiziunea Română. Am realizat un film al inaugurării, iar la aniversarea a şapte ani am făcut un film, „Biblioteca Târgu-Mureş – şapte ani de-acasă”, pe care l-am dăruit bibliotecii. Sper că se mai găseşte pe undeva.

Am adus prima oară cărţi la inaugurare. Cărţi din bibliotecile noastre, cărţile noastre de autor, ale mureşenilor. Am adus scriitori clasici, „de manual”, dar şi autori contemporani. N-am ţinut un inventar al drumurilor noastre, de la Târgu-Mureş la „Târgu-Mureş”. Cert e că, şi prin contribuţia noastră, Biblioteca de carte românească din cartierul Râşcani a devenit o catedrală a cărţii, iar Claudia Şatravca s-a dovedit un director priceput, care a ştiut să facă atrăgătoare biblioteca şi prin fondul de carte şi prin activităţile de promovare a cărţii, dar şi a culturii, în general.

De fiecare dată, drumurile noastre la Biblioteca „Târgu-Mureş” au însemnat şi lansări ale celor mai recente apariţii editoriale ale mureşenilor, întâlniri cu cititorii la sediul bibliotecii şi în diverse instituţii de învăţământ.

Ne-au fost mereu aproape scriitorii importanţi ai Basarabiei, de la Grigore Vieru la acad. Mihai Cimpoi, de la Iulian Filip la Ianoş Ţurcanu. Am dăruit cărţi, am primit în dar cărţi ale confraţilor noştri scriitori, reuşind astfel să ne cunoaştem mai bine, să simţim că suntem cu adevărat parte a aceleiaşi literaturi.

După una din întâlnirile de la Biblioteca „Târgu-Mureş”, am scris în Cartea de Onoare a instituţiei, dintr-o suflare, avându-l lângă mine pe acad. Mihai Cimpoi:

Sărut stânga, sărut dreapta,
Celui ce deschide cartea.
Le sărut pe amândouă
Care au pe unghii rouă
De pe filele de carte,
Care au trecut prin moarte
şi răsar în fiecare
ochi din margine de zare.

Le sărut pe amândouă!
Sărut stânga, sărut dreapta,
Care ţin drept cruce cartea!

E elogiul într-o sclipire de o clipă adus cititorului, indirect bibliotecii, bibliotecarului, editorului, scriitorului, toţi din lanţul făuritor de comori.

La rândul său, acad. Mihai Cimpoi consemna în Cartea de Onoare: „Continuăm prin acest act procesul de integrare valorică general românească şi general europeană”.

Fără a fi suspectaţi de patetism, ceea ce s-a realizat prin Biblioteca „Târgu-Mureş”, prin alte bibliotecii înfiinţate în Basarabia cu contribuţia unor biblioteci din ţara mamă, intră în orizontul acesta extins al integrării prin cultură, în multiplele sale semnificaţii.

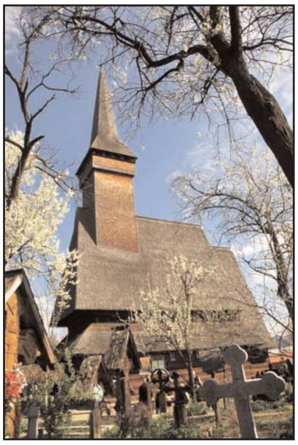
De Ziua Limbii Române, am descoperit o nouă bibliotecă, cu intrarea prin faţada principală, cu bibliotecari feţe noi – am avut nostalgia vechilor întâlniri, a lipsit ceva care nu mai era ca altădată. Poate unii au obosit, poate unii încă nu au intrat în ritmul noii stări de lucru. Oricum, Biblioteca Judeţeană Mureş, care a tutelat biblioteca de la înfiinţare, nici ea nu mai e la fel de prezentă ca altădată. Nu trebuie să ne prefacem şi nici nu ne putem ascunde după gesturi complezente. Trebuie reaprinsă candela, cum ar fi spus Grigore Vieru, „Să ne încălzim cu bucurie/ Unul lângă altul ca doi fraţi”.

– Întâlnirile de la Chişinău v-au prilejuit clipe de cunoaştere şi înfrăţire cu multe personalităţi culturale din R. Moldova, dar şi din ţară. Pe cine aţi evidenţia în primul rând?

– Drumurile mele prin Basarabia au fost multe. Numai în acest an am fost de trei ori invitat, prima şi a doua oară de Institutul Cultural Român, care are în Valeriu Matei un neostoit animator cultural. Am sărbătorit 24 Ianuarie la Chişinău şi în alte localităţi, am revenit apoi în aprilie, pentru că opera mea poetică a fost răsplătită de Festivalul Internaţional de Poezie „Grigore Vieru” cu Marele Premiu, un premiu care venea să le consolideze pe precedentele două: Marele Premiu la Festivalul Internaţional de Poezie „Nichita Stănescu” de la Ploieşti şi Premiul Eminescu la Festivalul Internaţional de Poezie „Mihai Eminescu” de la Drobeta Turnu-Severin. Am tras o brazdă poetică dintr-o margine în alta de ţară.

La Chişinău şi în alte localităţi basarabene am avut parte mereu de întâlniri memorabile. Fiecăreia în parte ar trebui să-i dedic câteva fraze, în semn de mulţumire, în semn de recunoştinţă.

Aşa i-am simţit aproape pe cei numiţi deja: Grigore Vieru, acad. Mihai Cimpoi, acad. Valeriu Matei, Ianoş Ţurcanu, Iulian Filip, iar cei pe care i-am avut parteneri sunt mulţi, dar rămân în rândul întâi Nicolae Dabija, Arcadie Suceveanu, Alexandru Bantoş, Ana Bantoş,… lista e foarte lungă, cu care am consolidat căile prin carte, ca români, să fim iarăşi ce am fost şi mai mult decât atât…, ca să-l invoc în profeţia sa pe Petru Rareş.

Pe acad. Valeriu Matei l-am avut ca invitat la Reghin, la Biblioteca „Petru Maior”, în contextul marcării Centenarului Marii Uniri.

Aşteptăm să se mai aşeze în istorie şi România şi Basarabia, ca să simţim şi instituţiile Statului că-şi fac datoria faţă de neamul nostru, de istoria şi cultura lui, de limba şi credinţa lui.

– Ce proiecte de viitor aveţi în legătură cu Biblioteca „Târgu-Mureş”?

– În dragoste e nevoie de doi. Avem toată deschiderea, în măsura în care găsim deschidere. La întâlnirea noastră recentă de la Biblioteca „Târgu-Mureş” n-a participat şi directoarea instituţiei, aşa că n-am avut cum să facem planuri. Iar acestea trebuie să se materializeze şi la Chişinău, şi la Târgu-Mureş.

Încă nu s-au armonizat relaţiile noilor conduceri, pentru că şi la Târgu-Mureş, la Biblioteca Judeţeană, e o conducere nouă de câţiva ani.

Am nostalgia acelei perioade când nu ne trebuiau prea multe formalităţi ca să realizăm proiecte comune.

– Aţi fost, după cum aţi şi menţionat, şi la Casa-muzeu Grigore Vieru, unde a avut loc cea de-a cincea ediţie a sărbătorii Limba noastră cea română. Cu regret, recunosc, încă n-am ajuns acolo. Aţi vizitat pentru prima oară casa părintească care nu se vinde/ nu se vinde pragul părintesc…?

– La Pererâta am ajuns cu emoţie, iar ceea ce am întâlnit a sporit emoţiile noastre. Păcat că totul a fost pe fugă, dar şi acele câteva ore au putut da măsura sentimentelor noastre. Mureşenii mei au puternice sentimente fraterne, noi i-am avut oaspeţi şi pe Grigore Vieru şi pe Doina şi Ion Aldea Teodorovici, iar întâlnirea noastră cu Casa lui Grigore Vieru va rămâne una memorabilă.

Lui Grigore Vieru i-a fost gătită nu doar casa din ceruri, ci şi cea de pe pământ. Niciunde ca la Pererâta el nu este mai acasă, nu poate fi căutat şi întâlnit. Iar cei care au gândit ansamblul memorial de la Pererâta au făcut un lucru bun, din toate punctele de vedere. „Trupul” aşteaptă acolo mult suflet, iar prima mea întâlnire cu locurile natale ale lui Grigore Vieru m-au umplut de optimism.

Niciun traseu cultural prin Basarabia nu trebuie să ocolească Pererâta, niciun popas acolo nu este mai potrivit decât Casa memorială a lui Grigore Vieru.

Grupul nostru care a sărbătorit Ziua Limbii Române acasă la Grigore Vieru şi-a făcut din acel loc şi din acea dată (31 august) repere existenţiale.

– În Chintelnicul natal se mai păstrează casa Dumneavoastră părintească?

– O, da… Pentru mine, versurile lui Grigore Vieru legate de casa părintească sunt literă de lege. Deşi părinţii mei sunt de mult acolo, la margine de sat, nu m-am gândit niciodată că aş putea să vând nu doar casa, ci toată copilăria mea. Cine mi-ar putea-o plăti, în ce crede că mi s-ar putea compensa anii aceia minunaţi când toţi ai familiei eram în jurul mesei?

Şi, dacă Dumnezeu va fi îngăduitor cu mine şi-mi va mai rândui ceva timp pe acest pământ şi sănătate, voi amenaja această casă ca pe una care să amintească de noi – de fratele meu, medic, de mine, de Grigore Pletosu, ilustrul cărturar, preot, autor de „Dogmatică ortodoxă”, în anii de rânduire a moralei noastre creştine şi întru slovă de carte.

Gândul meu este să realizez aici ceva mai mult decât o… „casă memorială”. Visez un Centru de Studii Etnofolclorice, pentru studierea Văii Şieului, insuficient cercetată şi valorificată moştenirea ei, cu evidente mărci de specificitate.

Mai mult, vreau să mă întorc în veşnicie acasă, la Chintelnic. Mi-am găsit locul, pe care l-am pierdut în copilărie, lângă mama mea. Acolo, în cimitirul satului, vreau să mă întorc lângă ai mei, părinţi, înaintaşi, ştiuţi şi neştiuţi.

Sunt pe aproape un „pomniţăr” (dud) şi un nuc! E ca la margine de Rai! Dar oare Raiul cum o fi?! Am planuri măreţe, am întâlnit entuziasm şi la preotul din sat de a resuscita dimensiunea culturală a locului. Contează foarte mult să nu fii singur! Nu ştiu cum vor fi vremurile politice, dar rămâne ceva ce nu ne poate lua nimeni – tradiţia, cultura şi, dacă avem grijă de ele, nu ne pierdem nici numele, nici neamul, nici istoria şi nici credinţa!

– Cercetările privindu-l pe Nicolae Steinhardt sunt o constantă permanentă a creaţiei Dumneavoastră, nu doar că vă leagă un nume comun de botez, ci marele respect pe care-l aveţi faţă de această personalitate care vă este, cum ar spune Dosoftei, un adevărat cumir… Să ştiţi că îmi place şi mie să citesc de şi despre marele călugăr de la Rohia. Aţi adus ceva nou cumva la Biblioteca „Târgu-Mureş”? Voi merge fuguţa să prind cartea nouă…

– L-am cunoscut pe monahul de la Rohia în anii în care eram tânăr redactor la revista *Vatra* din Târgu-Mureş, iar la Bistriţa se desfăşurau Saloanele „Liviu Rebreanu”, unde venea lumea bună a vremii, de la Andrei Pleşu la Mihai Şora, de la N. Steinhardt la Maria Luiza Cristescu, ca să dau doar câteva nume. Dar îi ştiam dinainte scrisul, biografia, puţinele cărţi pe care apucase să le publice. Întâlnirile noastre reale au continuat virtuale, adică epistolar.

Epistolele noastre au avut şi o componentă literară, pentru că am convenit să-i trimit întrebări şi să realizăm astfel o serie de dialoguri. O parte din dialogurile acestea am încercat să le publicăm, dar cele pe care le-am publicat au fost cenzurate, s-au suprimat pasaje din ele, aşa că am renunţat la publicarea lor, am continuat însă să le realizăm, fără a ne gândi că vom avea cândva vreo şansă să le aducem între coperte de carte.

Părintele N. Steinhardt s-a prăpădit în 30 martie 1989, iar dialogurile au apărut în volumul *Între lumi. Nicolae Băciuţ în dialog cu N. Steinhardt,* carte din care au apărut mai multe ediţii, la mai multe edituri şi, cu siguranţă, ea e de mult în rafturile Bibliotecii „Târgu-Mureş”. La Centenarul naşterii sale (2012), am mai publicat un volum omagial, *Cu timp şi fără timp,* care a ajuns şi el la Chişinău. Şi Editura Polirom a reluat în seria de *Opere N. Steinhardt* interviurile mele, aşa că dialogul, cu şi fără timp, cu Monahul de la Rohia e în continuare posibil.

Pentru mine rămâne un reper existenţial şi cei care vor pătrunde în *Jurnalul fericirii* vor putea să se cunoască mai bine pe ei înşişi.

– Aşa este! Am citit şi revin la Jurnalul fericirii *ori de câte ori am nevoie de o nouă doză de optimism şi echilibru sufletesc. Vă mulţumesc mult şi fie ca drumurile noastre să se mai întâlnească pe traseul de la Târgu-Mureş la „Târgu-Mureş”.*

(Târgu-Mureş, 5 octombrie 2019)

Radu Theodoru la 95 de ani

Mihai POSADA

O veche vorbă românească îndeamnă: „Scarpină-te în cap de dimineaţă şi nu te mai doare capul până seara!" Iar dacă frecţionarea pe creştet nu poate fi decât benefică pentru oricine, de bună seamă că mult mai adânc ţinteşte învăţătura strămoşilor, adunată în această expresie de înţelepciune populară. Ea vrea să spună că omul care cântăreşte bine ce are de făcut, de la bun început, reuşeşte să nu aibă dureri de cap, regrete, la încheierea lucrului său. Ştiut este că „mintea românului cea de pe urmă" se manifestă popular şi prin scărpinatul în cap, cu uimire, în urma izbutirii câte unei grozăvenii necugetate. Iar scărpinatul în cap însoţind cugetarea e mai bine să-l faci înainte, nu după. Cu alte cuvinte, cel ce cumpăneşte bine lucrurile, cântăreşte şansele şi pericolele, separă judicios posibilitatea de iluzie va avea o existenţă rodnică, frumoasă, din zori şi până în seara vieţii sale. Abilitatea dovedită încă din zorii carierei scriitoriceşti îl va putea converti pe scriitor, *la raportul de seară pe literatură,* în ceea ce îndeobşte numim „un model". Or, aşa o performanţă nu stă la îndemâna oricui. Cu atât mai puţin, în cazul scriitorilor. Am hotărât să prezint, chiar cu câteva luni mai târziu, această mare şi luminoasă zi lungă de 95 de ani, împlinită de un maestru al artei scriitoriceşti: comandorul aviator în retragere Radu Theodoru, scriitorul soldat, nonagenarul patriot creator de literatură. Cum arătau zorii din ziua marii sale aventuri existenţiale de peste nouă decenii, vom vedea în două raiduri simple:

1) „Dacă pe 24 iulie 1949, s-a reuşit să se facă la Turnişor, lângă Sibiu, primul colhoz denumit «Zorile», în schimb, în nordul Oradei au izbucnit răzmeriţe soldate cu ciocniri şi arestări" (www.procesulcomunismului.com/ marturii/fonduri/ioanitoiu/ rrevolte/docs/ revoltetaranesti3. pdf), pentru că ţăranii refuzau să predea *cotele* impuse de stat. Arestări în urma împotrivirilor populare au loc imediat pe întreg teritoriul românesc.

2) „În ultima zi a Paştilor anului 1949, 27 aprilie, elevii dorohoieni şi alţi elevi de prin Bihor şi alte părţi ale Ardealului am fost anunţaţi să ne pregătim de plecare. Am fost transportaţi cu un camion descoperit la Gara de Nord şi îmbarcaţi în duba CFR cu destinaţia Târgşor. În gara Târgşor am ajuns în jurul prânzului şi de-acolo am fost duşi pe jos, escortaţi de miliţieni, la închisoarea care nu era mai departe de 1,5 km. Acolo am fost lăsaţi liberi cu vechii locatari ai închisorii, care fuseseră aduşi începând cu luna august 1948, când M.A.I. stabilise ca închisoarea din Târgşor-Prahova să fie destinată elevilor din toată ţara." (Din relatările lui Ibănescu Dumitru, vezi pe internet, la adresa: www.procesulcomunismului.com/ marturii/fonduri/mart45_64/piacob/ surghiun/docs/ cap14.htm.)

Locurile şi faptele cuprinse în aceste două pagini de istorie românească sunt special aduse în atenţia cititorilor, acum, pentru că au întocmai aceeaşi importanţă cu dimineaţa în ziua omului harnic din zicătoarea cu acela ce, fireşte, nu vrea să îl doară mai târziu capul. Pentru că:

1) Tocmai la Târgşor poposeşte, şi chiar în anul 1949, un tânăr pilot de vânătoare, după trei ani de zbor în Flotila I Vânătoare, Bucureşti. Absolvent al Şcolii de ofiţeri de aviaţie din Bucureşti-Cotroceni şi al Şcolii speciale de aviaţie, Radu Theodoru ajunge, la vârsta de 25 de ani, comandant de escadrilă şi instructor de zbor în Regimentul 3 Vânătoare-Târgşor (1949-1950).

2) Succesele carierei sale militare culminează chiar la Sibiu, unde Radu Theodoru devine comandant de companie şi profesor de specialitate la Şcoala de ofiţeri tehnici de aviaţie (1950-1951) şi de unde este trecut, ulterior, în rezervă. Rămâne la Sibiu în cadrul organizaţiei ARLUS: prins între ciocanul constrângerilor impuse de sovietice, nicovala intransigenţei iubirii de patrie ce caracteriza educaţia ostăşească şi, deasupra capului, cu secera comunismului autohton, mai tăioasă, la acea oră, decât briciul morţii. Debutul are loc acum, la Sibiu, cu romanul istoric *Brazdă şi paloş*, în două volume (I, 1954; II, 1956), al cărui titlu ascunde sub asprimile naţional-comunismului păgân al epocii, impus de ateizarea bolşevic-comunistă, adevărul recunoscut că neamul românilor s-a manifestat întotdeauna *cu o mână pe cruce, cu alta pe spadă;* adevăr ce consună în infrastructura textuală cu ceea ce, eliberat de presiunea ideologică, însuşi autorul va mărturisi mai târziu – după exact 50 de ani de la debut – când despre preceptele iubirii de aproapele şi ale supuşeniei conforme doctrinei creştine, revoltat de mentalitatea inculcată prin acest „opium al popoarelor", Radu Theodoru conchide cu obidă, refuzând credinţa în termenii umilinţei sociale şi în acelaşi timp mărturisindu-şi, paradoxal, propria profesiune de credinţă, ca un soldat neslugarnic, mult mai atent la glasul politic al războinicului pentru libertate Iisus Hristos: *Manevrate abil de ierarhia bisericească pentru a statornici o societate de stăpâni şi de slugi, au rodit în cursul timpului roade amare ca un fel de umilinţă, nu doar atât faţă de Divinitate, cât mai ales faţă de tirania omenească, a puternicilor; un fel de împăciuitorism servil („întoarce şi obrazul celălalt", „treacă de la mine şi paharul acesta") în varianta ortodoxiei româneşti concretizându-se într-o toleranţă aberantă, dusă uneori până la sinucidere politică colectivă; formule-precept devenite atitudini existenţiale, care mai rar apelează, de la fanarioţi încoace, la zisa lui Iisus: „cel ce nu are sabie, să-şi vândă veşmântul şi să-şi cumpere sabie".* (Luca, 22:36) (În volumul *New Age. Imposibilul hermafrodit,* Editura Miracol, Bucureşti, 2004, p. 20, cu citatul biblic reluat la p. 144.)

De aici începe, astfel, adevărata şi grandioasa carieră literară a prolificului scriitor, clocotind de atâtea energii, cu atâtea cărţi încă nescrise. Ce era să facă? Închisorile româneşti gemeau de români arestaţi, mulţi torturaţi până la moarte. Când bărbatul de 25 de ani, aflat sub jurământul armelor, ajungea acolo, sfinţii unei lumi ateizate forţat mureau la Târgşor. „Zorile" nu erau dintre cele mai luminoase. De câte ori a trebuit să se gândească, să se răzgândească şi să ia o hotărâre, din nou, înainte să se apuce de scris, sibianul pornit din Arad şi aterizat cu avionul de vânătoare, din Capitala ţării? Oare cât va fi trebuit să se scarpine în cap rezervistul de 27 de ani, în dimineaţa vieţii literare – mai înainte de a ajunge autorul celor aproape 50 de titluri ale operei sale de încă acum un deceniu! – când, într-un interviu, mărturisea: *Istoria unui popor, cred, merită măcar respectul cărturarilor lui. Respectul pentru adevăr. Dreptul sacru al creatorului de artă începe şi sfârşeşte aici numai între limitele adevărului istoric. Adevărul mare, de esenţă.* (Din interviul oferit de Radu Theodoru lui E. Poenaru, în *ASTRA. Lunar politic-social-cultural*, Braşov, an VII, 1972, Nr. 10 (77), octombrie, p. 1 şi p. 16.) Iar adevărul, la acea oră a zilei pentru scriitorul Radu Theodoru, nu putea fi găsit nicăieri mai curat, nicăieri nu putea fi mai cu onestitate abordat, decât îl oferea istoria mai veche a poporului, abordabilă în maniera a ceea ce autorul însuşi clasifică drept *roman politic,* cu toate riscurile ce decurg de aici.

Cu înţelepciunea gândului că un om de carte, un pedagog viu, poate fi mai util decât un erou mort, tânărul scriitor de la Sibiu se angajează cu multă chibzuinţă în realizarea unui proiect îndrăzneţ. Pentru că întreaga operă literară a lui Radu Theodoru – de la scenariile dramatice pentru cei mai mici, difuzate la radio sau televiziune, până la piesele de teatru jucate în ţară (Timişoara, Oradea, Braşov), de la povestiri şi nuvele până la romanele istorice şi de la volumele de ficţiune ştiinţifico-fantastică, până la cele numite de autor *cărţi document* – se desfăşoară cu amploarea unui program educaţional elaborat în folosul tineretului cititor de limba românească.

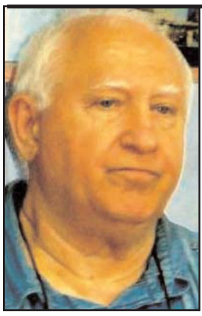
Se cuvin amintite, în acest cadru-program, câteva activităţi organizatorice conduse de scriitor: „Între 1952 şi 1954 conduce Cenaclul Orizonturi noi din Sibiu. Redactor al rev. *Scrisul bănăţean* (apoi *Orizont*) din Timişoara, secretar al filialei Timişoara a Uniunii Scriitorilor (1956-1965 [cu întrerupere, vezi mai jos!, n.n.s., M.P.]), redactor la rev. *Astra* din Braşov, secretar al filialei Braşov a Uniunii Scriitorilor (1967-1978), vicepreşedinte al Comitetului Judeţean de Cultură şi Artă, Braşov (1969-1970). După această dată se stabileşte la Bucureşti, petrecând mare parte din an la Grădiştea. Conduce cenaclul literar al rev. *Viaţa militară*. În perioada 1958-1960 exclus din Uniunea Scriitorilor şi din funcţiile deţinute în cadrul ei în urma publicării unui articol despre Eusebiu Camilar. Director al Casei de editură şi presă Galaxia românească şi al publicaţiilor *Galaxia românească, Violenţa, Alarmă de gradul zero* (1990-1993)." (Apud Ştefan Borbély, art. *Radu Theodoru,* în Aurel Sasu (coord.), *Dicţionarul biografic al literaturii române* (M-Z), vol. al II-lea, Paralela 45, Piteşti, 2006, pp. 707-708.) Acest program de educaţie naţional-devotă urmat ca un crez, ca o profesiune de credinţă, este cel ce oferă originalitate unei opere literare scrise cu sistem, cu talent şi tenacitate, de la tinereţea entuziastă şi forţa maturităţii de odinioară, până la senectutea viguroasă şi plină de responsabilitate neobosită şi astăzi.

Evoluţia diacronică a programului de educaţie şi formare prin artă, prin literatură, elaborat cu talent şi hărnicie de scriitor, îşi bifurcă torentele în două albii deopotrivă importante: la început formative de conştiinţă patriotică în cheia cultivării respectului pentru eroii neamului, sunt apoi urmate de volume menite să activeze luciditatea cititorilor în faţa pericolelor consecutive încălcării adevărului şi, implicit, a libertăţii şi existenţei popoarelor în istorie. Edificatoare pentru prima categorie ni se par titlurile: *Strămoşii* (roman, 1967) *Vulturul* (tetralogie: I, 1971; II, 1972; III, 1973; IV, 1974), *Posada* (scenariu pentru copii, 1973), *Menumorut, stăpânul Bihariei* (scenariu pentru copii, 1973), *Ion Vodă Cumplitul* (1973) şi multe, multe altele. Pentru cea de a doua, ni se par exemplificatoare titluri mai recente: *România ca o pradă* (1996), *Hungarismul astăzi* (1996), *Nazismul sionist* (1997), *Învierea lui Iuda* (2000), *Mareşalul* (2001) şi altele, culminând cu senzaţionalul compendiu *New Age. Imposibilul hermafrodit* (2004). („Ce este, în definitiv, romanul istoric? Roman politic", conchide Emil Manu în articolul: *O tetralogie dedicată lui Mihai Viteazul. Radu Theodoru: „Vulturul"*, în *Scânteia tineretului,* Bucureşti, joi 29 mai 1975.)

Aşadar, autorul acestui program literar era un tânăr crescut sub jurământul pe viaţă dat ţării şi poporului său: jurământul de dragoste şi credinţă până la moarte, al ostaşului. Programul scriitorului pedagog pornea, firesc, de la slăvirea exemplului de eroism dat de figurile legendare ale istoriei româneşti, cu voievozi renascentişti, cneji medievali şi răsculaţi ai pământului natal. Li se adaugă şi numeroase cărţi cu caracter documentar scrise ca amintiri personale ale militarului activ. Autorul miza, în acest prim nucleu programatic al epicii sale, pe puterea educativă a exemplului istoric. Odată cu rotaţia politicilor din 1989, conţinutul devine mai şocant, informaţii de natura dezvăluirilor infiltrează scriitura, esenţializată până la a se mulţumi să consemneze pe pagini întregi surse şi conţinuturi documentare şocante, fără a literaturiza şi altfel decât o poate face miraculosul meşteşug al desfăşurării revelaţiilor oculte, organizate tactic în şuvoi informativ ce-l impresoară strategic pe cititor. Succesul deconspirării unor secrete atât de copleşitoare pentru conştiinţa publică este garantat.

→

Cărţi şi autori

Ştefan Goanţă - *Cartea Frumoasei*

Ion ANDREIŢĂ

Motto:
Madame Bovary c'est moi!
(Gustave Flaubert)

Sigur, vor fi destui care se vor întreba, nedumeriţi, ce-i cu acest motto în contextul de faţă, fiind vorba despre scriitorul român Ştefan Goanţă şi confratele său francez, Gustave Flaubert. Ce legătură poate să existe între cele două opere ale lor: *Cartea Frumoasei* şi *Doamna Bovary?* Mărturisesc că atunci când m-a ispitit gândul acesta, m-am întrebat şi eu. Apoi, adulmecând mai pe îndelete lucrurile, am constatat că se deschide o pistă – care merită cercetată. Deşi se pare că niciunul dintre cei doi scriitori n-ar fi rostit fatidicele cuvinte (implicându-l firesc şi pe Ştefan Goanţă cu *Frumoasa sunt eu!).*

Madame Bovary c'est moi ar fi, cică, o formulă apocrifă, pe care marele scriitor n-a notat-o niciodată în vreun text. Dar de *spus,* o fi spus-o?, mă întreb. Şi aflăm, astfel, despre o anume domnişoară, Amélie Bosquet, o intimă a lui Flaubert, cu care era în corespondenţă, care l-ar fi întrebat, iar scriitorul i-a răspuns, chiar repetând: *Madame Bovary c'est moi!* – deşi nu ştim dacă i-a răspuns în scris sau verbal, în vreo discuţie. Tot aşa de bine, nişte critici sau/şi istorici literari, cercetând cu minuţie romanul, să fi ajuns la această concluzie privind o anume faţetă, mai puţin vizibilă, a raporturilor dintre autor şi operă.

În ceea ce-l priveşte pe Ştefan Goanţă, ştim clar că n-a scris niciodată aceste faimoase cuvinte: *Frumoasa sunt eu!* Deşi nu ştim tot atât de clar dacă nu le va fi rostit vreodată, într-o intimitate, străfulgerat de semnificaţia lor. Cu atât mai mult, cu cât el îşi aşază romanul, *Cartea frumoasei sau Marele Nespus,* sub un motto cât de poate de elocvent – şi concret: „Bunicii mele Năzdrăvana, şi mamei, fiica Năzdrăvanei".

Într-un anume plan, fără să insist cu orice preţ, am găsit unele asemănări/afinităţi/întâmplări de viaţă între cei doi mari scriitori. Fii de intelectuali, unul de medic, celălalt de învăţători, au avut o adolescenţă nelipsită de zbucium, de crize mai mult sau mai puţin sentimentale; Flaubert le-a *mărturisit* în romanul *Memoriile unui nebun,* iar Goanţă în romanul (trilogie) *Popescu E. Napoleon.* În opera amândurora există/pot fi depistate prototipuri – persoane apropiate, binecunoscute, din viaţă – care pulsează în unele personaje literare. Doctorul Achille-Cléophas Flaubert, tatăl scriitorului, împrumută trăsături personajului dr. Larivière din *Doamna Bovary.* Elsa Schelesinger (suava soţie a unui afacerist) este prototipul Mariei din *Educaţia sentimentală.* La Ştefan Goanţă, în afară de bunică, pot fi descoperite persoane care au împrumutat însuşiri, chip şi vigoare unor personaje; începând cu bunicul (din copilărie) şi multe altele din *Popescu E. Napoleon* – şi nu numai. Se pare că amândoi scriitorii au ajuns la o înţelepciune comună în legătură cu viaţa. Flaubert: „Omenirea este aşa cum este. Problema constă nu în a o schimba, ci în a o cunoaşte." Goanţă merge ceva mai departe: el observă că lumea e, a ajuns să fie, pe dos – şi încearcă s-o readucă la poziţia normală.

Privind altfel lucrurile – sau, mai exact spus, adâncindu-le puţin – observăm că personajul *Doamna Bovary* a devenit, în timp, arhetipul unui determinant, un adjectiv, adverb, o aşa-numită *stare bovarică,* specifică psihicului uman; mărturisită adesea – şi în prezent! – ca trăită, de diferite personalităţi. O iubim sau nu pe Emma, o iubim şi o detestăm în acelaşi timp – aceasta-i *starea;* cele două ipostaze coexistă simultan în noi (aidoma termenilor din filosofia chineză *yang* şi *yin*). Şi parcă înţelegem mai bine, acum, posibila exclamaţie-mărturisire a lui Flaubert: *Doamna Bovary sunt eu!* – fără a încerca să mai măsurăm, cu cântar farmaceutic, câtimile pro şi contra.

Astfel stând (acceptând) situaţia, nu e mai puţin adevărat că şi Ştefan Goanţă *a spus,* ar fi putut spune: *Frumoasa sunt eu!* Eroina, într-un fel, o Emma pe alte coordonate, nu este scutită de urcuşuri fulminante şi căderi spectaculoase, de ipostaze luminoase ale frumosului şi înfăţişări hidoase ale ne-frumosului. Putem spune, ca şi despre Emma: O iubim sau nu pe Frumoasa, o iubim şi o detestăm în acelaşi timp, dar trebuie să recunoaştem că simţim în noi existenţa simultană a ambelor ipostaze. Tocmai acest aspect al romanului aş încerca să-l reliefez, în continuare, căutând dovezi care să îngăduie ideea. Precizând din capul locului că avem a face cu două puternice personaje principale: Frumoasa şi scriitorul-gazetar (un *alter ego* al autorului).

Deschidem cartea – şi în chiar primele rânduri întâlnim portretul regesc al Frumoasei: „Stă dreaptă pe scaun, ca o statuie sculptată în lumină şi tihnă. Mâinile i s-au cuibărit una în cealaltă şi amândouă în poală, pe catrinţă. Toată e numai odihnă, odihna toată." O statuie antică, păgână. Cu siguranţă, o ancestrală.

Continuând lectura – şi coborând în biografia dramatică a eroinei – descoperim o fiinţă extraordinară, de o inteligenţă rară (de frumuseţe nu mai vorbim, din moment ce însuşi numele o spune), botezată în toate culorile pământului, de la gingăşie la păcat. Am încercat să-i găsesc un echivalent în literatura lumii – şi n-am reuşit. În cele din urmă, m-am oprit la volumul I din *Istoria culturii şi civilizaţiei,* al lui Ovidiu Drîmba. Acolo, într-o „Jataka" indiană (legende circulând cam în aceeaşi perioadă cu antica *statuie* a Frumoasei) am descoperit un paragraf consacrat descrierii femeii. Îl reproduc, ca pe un omagiu adus Frumoasei lui Ştefan Goanţă: „La început, când Tvaştri, creatorul divin, voi să creeze femeia, îşi dădu seama că folosise toată plămada pentru crearea bărbatului şi că nu-i mai rămăsese nimic. După ce se gândi, făcu precum urmează: luă rotunjimea Lunii şi întortochetura plantelor agăţătoare, îndărătnicia cârceilor volburii şi tremurul firelor de iarbă, mlădierea trestiei şi farmecul florii de lotus, privirea blândă a căprioarei şi înverşunarea cu care se apără albina, bucuria zglobie a razelor de soare, plânsetul norilor şi nestatornicia vântului, sfiiciunea iepurelui şi înfumurarea păunului, moliciunea pufului de papagal şi duritatea diamantului, dulceaţa mierii şi cruzimea tigrului, căldura focului şi răceala zăpezii, vorbirea gaiţei şi gânguritul dulce al porumbelului, perfidia cocorului şi fidelitatea raţei sălbatice – şi, amestecând toate acestea la un loc, făcu femeia şi o dărui bărbatului."

Cam aşa cred eu că trebuie să fi arătat Frumoasa, în descoperirea lui Ştefan Goanţă.

Principalul obiectiv – *Marele Nespus* – urmărit de scriitorul-gazetar (în ultimă instanţă, autorul) este dezvăluit de la primele replici: „– Umblu şi eu după frumos, Frumoaso. Îl caut şi-l tot caut"./ „– Şi te-a adus drumul până la mine? He, he, he! (unde eşti, tu, Moromete?! – n.m.). Vezi ce păţeşti dacă ai numai treizeci de ani? Frumosul ăsta e un lucru mare, pruncule bun, iar înainte de a porni la drum, trebuie să ştii încotro mergi." Nu'ş cum se face, dar ambele replici îmi par rostite de *acelaşi personaj* (persoană – în cazul nostru, autorul). Pare un fel de dialog în... monolog – sau, mă rog, monolog în dialog: perso-najul-scriitor (autor) discută cu perso-najul Frumoasa ca şi cum ar discuta cu sine însuşi. Este starea care m-a cucerit treptat, de-a lungul întregii lecturi. De aici, şi argumentul principal în susţinerea ipotezei: *Frumoasa sunt eu!*

Tot pe la început, Frumoasa îi mărturiseşte că şi ea a căutat frumosul („Crezi că eu nu l-am căutat?"). Prompt, scriitorul întreabă: „Şi l-ai găsit?" Răspunsul: „În locul lui, m-am întâlnit tot cu urâtul. (...) Dar am zis că te voi ajuta aşa cum gândesc eu că ţi-a fi mai de folos. Viaţa mea, pruncule bun, a mers aşa, ca o apă cu două albii: una care umbla pe dedesubt, cu apă curată şi limpede şi netulburată de nimic, şi alta care mergea pe deasupra şi în care s-au înecat, de s-ar fi înecat, murdării peste murdării." Nu trebuie decât să ne uităm puţin în biografia autorului şi să înţelegem exact semnificaţia celor două ape, puse pe seama personajului interlocutor.

→

Numeroase sunt şi reeditările de care se bucură cărţile lui Radu Theodoru. Iritaţi de afirmaţiile mereu împotriva curentului dominant de gândire, acut organizate ca batalioane de luptă politică antimondialistă în cărţile din al doilea val al creaţiei sale literare, Radu Theodoru va fi atacat în esenţa creaţiei sale, contestat de monitori gata să stabilească limitele adevărului istoric şi acuzat de orientare retrogradă, pe motiv că ar fi compus o literatură ce consună festivist. Unii nu vor ezita să asimileze toată epopeea naţională alcătuită de vrednicul mitograf cu naţional-comunismul, acuzându-l de triumfalism naţionalist; după cum alţii, invidioşi că scriitorul şi-a permis atâtea şi atâtea croaziere pe mările şi oceanele lumii, brăzdate *hai-hui* şi descrise în cărţi de călătorie (*Cărţile mării*, cum îi place autorului să le numească: *Noi, „Mircea şi Atlanticul"* (1978), *Cu „Hai-hui" 2 spre Sud* (1980), *Din nou spre Sud* (1982), *Croazieră contra cronometru* (1985), *În luptă cu valurile* (1992), *„Decebal" – Circumterra, o tentativă refuzată* (2002)), îl vor acuza că are chiar iaht personal din vânzările de carte, mai ceva decât a reuşit şi mai recentul Pavel Coruţ. Pot fi geloşi pe faptul că autorul se va fi scărpinat temeinic în creştet, în zorii unei cariere literare de mare succes editorial, ori deranjaţi de concurenţa unui scriitor revenit în viaţa şi piaţa de carte cu forţa competitivă dovedită de Radu Theodoru în cea de a doua parte a activităţii publicistice.

Programul său a reuşit, fiecare carte dedicată proiectului educativ-formativ de care vorbeam putând fi considerată de cronicarii momentului drept lecţie de istorie în haină literară: „Istoricii care citesc volumul I al romanului [*Vulturul*] au făcut confruntări cu documentele şi constată o uimitoare respectare a tuturor amănuntelor istorice, spunându-se chiar că [Radu Theodoru] a urmărit activitatea lui Mihai Viteazul, toate acţiunile sale, în fiecare zi de domnie". (Din interviul *Radu Theodoru: „Dreptul sacru al creatorului de artă începe şi sfârşeşte numai între limitele adevărului istoric",* de E. Poenaru, în revista *Astra*, vezi o notă anterioară.) Fără a mai aminti cărţile de călătorie şi beletristica de ficţiune, suficient de bine reprezentate în economia întregului. Maeştrii maestrului de 95 de ani, Radu Theodoru, par a fi fost deopotrivă Mihail Sadoveanu, Alexandru Mitru şi Dumitru Almaş, după cum, la fel de apropiaţi îi sunt Aurel Mihale sau Ladmiss Andreescu, vechiul tovarăş la două onorabile arme: aviaţia sibiană şi condeiul.

Şi astfel, prin victoria literatului, tăcerea la care a fost supusă „marea mută" – cum era numită odinioară Armata, pentru că prin prevederile Constituţiei de atunci se abţinea de la vot – se poate astăzi considera răzbunată.

(30 aprilie 2009, Sibiu-pe-Cibin)

Cărţi şi autori

O surprinzătoare istorie literară a poeziei româneşti

Ion C. ŞTEFAN

Apariţia volumului de critică literară *Poezia românească de la Dosoftei la Nichita Stănescu,* semnat de Aureliu Goci, tipărit la Editura Academiei în 2019, constituie o mare surpriză pentru filologii informaţi, pentru mulţi iubitori de literatură şi chiar pentru criticii profesionişti, atât prin modalitatea de abordare a istoriei poeziei româneşti, pe o perioadă de peste trei sute de ani, cât şi prin organizarea sistemică şi tratarea problematizată, reuşind să scoată în relief nu doar tendinţele generale, manifestate în acest interval, cât şi prin integrarea literaturii lirice româneşti în cadrul prozodiei europene şi chiar universale.

Este vorba de-o istorie literară surprinzător alcătuită, dedicată unui singur gen artistic. Toate comentariile stilistice se fac pe baza unor lecturi atente şi fără vreo influenţă a părerilor anterioare ale altor critici autorizaţi.

Ne putem referi la *marca Aureliu Goci,* absolut modernă, actuală şi deosebită.

Capitolele mari ale acestei cărţi se referă la *Poezia populară, Religiozitatea şi începuturilor poeziei româneşti, Poezia ca act cultural,* referitoare la cronicari şi la Ion Budai Deleanu (*Un român în imperiul habsburgic*), apoi poeţii Văcăreşti, paşoptiştii şi romanticii, îndreptându-ne spre epoca modernă, unde un loc de seamă îi este acordat lui Mihai Eminescu, în jurul temei *Luceafărul şi noua teorie a geniului: o interpretare semantică şi semiotică.*

Ajungem apoi la *Seriile tipologice sau tabelul periodic al elementelor,* trecându-se la *Simbolişti şi Moderniştii între sarcasm şi elevaţie*, unde sunt prezentaţi Tudor Arghezi, prin *Universul imaginar al poeziei; Tradiţionalismul, Avangardismul* – spre *Poeţii din a doua jumătate a secolului al XX-lea,* culminând cu *Nichita Stănescu şi cuvântul.*

Descoperirea şi analizarea elementelor expresive şi particulare ale fiecărui autor se face astfel încât lectura recentului său studiu să devină plăcută, instructivă şi bogat informativă.

Acest volum este rezultatul unei munci de zeci de ani, atât la catedră, cât şi ca studiu intensiv, reflectând sincer concepţia unui critic literar neimplicat în grupări universitare, de revistă, ori de interese, deci cu atât mai mult credibil, punându-ne la îndemână un material necesar şi divers.

Noutăţile la care mă refeream la începutul articolului se raportează atât la modul de abordare, cât şi la subtilitatea unor caracterizări specifice, despre operele semnificative ale autorilor analizaţi.

Astfel, Anton Pann este un *spirt reflectorizant;* comentând *Triada eminesciană şi ontologia temporală,* el ajunge la reflectarea *Aventurii luciferice;* Alexandru Macedonski reprezintă

o *punte simbolică,* între simboliştii canonici şi modernişti, iar capitolul despre Nichita Stănescu începe astfel: „La început a fost cuvântul, şi la sfârşit, rămâne tot el. Religia creştină adaugă elementelor fundamentale ale pre-socraticilor acest al cincilea element ciudat, inefabil, materia însăşi a poeziei, din care Dumnezeu a făcut lumea… Nichita Stănescu se face ultimul fondator al poeziei româneşti, şi probabil toţi marii şi desigur – puţinii – poeţi români din viitor vor trebui să-şi asume această calitate.” (p. 338) A se observa cum criticul literar nu face o comparaţie între Eminescu, Blaga, eventual Ion Barbu sau Tudor Arghezi, raportaţi la Nichita Stănescu, ci îl individualizează pe *poetul necuvintelor* direct printr-o referire biblică, deşi „Perfecţia imperfecţiei sau întâlnire de gradul trei” (p. 352) trebuie urmărită şi de poeţii viitorului.

Ca profesor de limba şi literatura română, cu o activitate directă şi îndelungată la catedră, am parcurs, la timpul respectiv, istoriile critice ale literaturii române, semnate de George Călinescu, Nicolae Manolescu, Marian Popa, Alexandru Piru, Ovidiu Crohmălniceanu, Dumitru Micu şi încă mulţi alţi comentatori şi critici literari, care pot sta cu cinste în raftul de sus al unei biblioteci reprezentative, ori ca nişte capitole semnificative într-o viitoare *Enciclopedie naţională* şi afirm, pe baza comparaţiilor făcute, că recentul volum al lui Aureliu Goci se încadrează, deodată, surprinzător şi impunător, printre cele mai bune lucrări din acest domeniu.

Uneori, scriitorul întrerupe dialogul cu interlocutoarea şi se adresează direct cititorului: „Stimaţi cititori, eu sunt un scriitor, aş zice, tânăr ca vârstă, dar... mă rog, apreciaţi dumneavoastră”. După care urmează un mic eseu, în care îşi expune punctul de vedere: „În fiecare om... se află neapărat un mic dumnezeu, un dumnezeu-atom cu putere de uriaş, o forţă necunoscută de individul respectiv şi independentă de el, un dumnezeu-mişcare. (...) Ei bine, pe acest dumnezeu-mişcare eu îl numesc Marele Nespus. (...) Eu vreau să găsesc acest determinant al vieţii Frumoasei, acest Mare Nespus. Vreau, cu alte cuvinte, să-i cunosc acel mic-mare Dumnezeu care a făcut-o dintr-un om de toate zilele pe Frumoasa de azi, centenara care, culmea! nu admite să i se spună decât Frumoasa, cu toate că...”

Nu-i singurul moment în care personajul-scriitor, bine ghidat de scriitorul Ştefan Goanţă, lăsându-şi interlocutoarea deoparte, propune lungi (şi largi) dezbateri de filosofie, critică şi teorie literară. Este edificator amplul dialog pe care scriitorul îl poartă cu criticul literar, în Capitolul 19 al cărţii. Un dialog paradoxal, în care gândul trimite la acelaşi specific *monolog.* Citez: „Scriitorul din mine, practicianul, o să discute cu criticul din mine, judecătorul. În treacăt fie zis, urăsc şi aş ucide toţi criticii din lume, chiar şi pe cel din mine.” La această tensiune înaltă se desfăşoară dialogul dintre cei doi, pledoarie pro şi contra la bara istoriei literare. Lămurit-nelămurit, scriitorul-căutător al Frumosului, al Marelui Nespus, se întoarce la scopul urmărit, întrebându-se: „Ce-am aflat eu până acum de la Frumoasa despre Frumoasa? Nimic.” Într-o altă împrejurare este mai sever cu sine: „Nu, nu te cunosc, Frumoaso, nu te cunosc... Alerg zănatec prin sufletul tău, mă rătăcesc pe mii de căi şi nu ajung nicăieri.” Apoi, cu şi fără reproş: „Cum să citesc, maestre? Îmi răspund cum i-aş răspunde altui maestru care e de faţă şi mă ia neîntemeiat la rost. Cum să citesc într-un alfabet necunoscut?” Şi dialogul continuă, Frumoasa exprimând, în felul ei, opinii elocvente despre chestiuni literare, talent, metaforă etc. Căutătorul Marelui Nespus o întreabă la obiect: „Frumoaso, dumneata ştii ce este metafora, metafora în vorbire?...” La care primeşte un răspuns tulburător/fermecător: „Metafora, puncule? Gândeşti c-aş şti. Mult m-au mai pătimit pe mine metaforele astea. De la floarea cea mai floare şi până la căţea turbată, tot metaforă m-au făcut. Să fi văzut poezii şi poezele şi scrisori şi... Jucării, da! Când omul se prosteşte în vorbă vorbită, îi mai treci cu vederea, dar când ia de martor hârtia şi cerneala, se face de râs, zău, de ruşine mare.”

Este ca o avertizare pentru ceea ce avea să urmeze, în consens cu intenţia naratorului: „E adevărat, întrebările mele converg către cuibul gândurilor ei, ştie asta. Dar atunci de ce ea însăşi s-a oferit să-mi vorbească, mai mult, m-a îndemnat să scriu, să audă şi alţii şi, eventual, să vadă, să-i cunoască viaţa?” Şi tot în gura Frumoasei pune Ştefan Goanţă cea mai severă recomandare artistică, intenţiei personajului-scriitor de-a scrie această carte (recomandare valabilă, de altfel, pentru orice carte, orice creaţie): „Cât despre încercat, încearcă. Dacă nu înţelegi dumneata, cum o să le poţi da la alţii mură-n gură? O carte e lucru mare. Trebuie ca el, bietul scriitor, să fie şi Ion, şi Măria, şi tovarăşul cutare, şi baba cutare…”

De aici, cu sau fără intervenţia Frumoasei, dar în consecinţa personalităţii ei, frecvente dezbateri pe marginea literaturii, a creaţiei, în general: ...„Talentul

nu înseamnă neapărat a diseca şi a şlefui cu profesionalismul chirurgului sau bijutierului. Asta e treabă de meseriaş. Talentul înseamnă găsirea, mai bine zis, crearea momentului de găsire şi păstrarea căutării. Orice tâmplar bun poate confecţiona o vioară corectă. Dar numai un maestru ştie să găsească lemnul, să inventeze lacul special. Şi acesta este cazul meu.” Sursa de inspiraţie este şi ea luată în discuţie: „Frumoasa zicea pe undeva, sau lăsa să se înţeleagă, că viaţa e atât de bogată şi de surprinzătoare, încât depăşeşte prin inedit orice rod al imaginaţiei. Cu alte cuvinte, ea, viaţa, e mai incredibilă decât creaţia imaginaţiei. Superb, fascinant!” Tot Frumoasa este cea care dă sublima definiţie a talentului, a geniului, liniştindu-l pe zbuciumatul căutător: „Ce, mâinile dumitale nu sunt în stare să ia un pumn de lumină şi să citească în ea?” După aceste scânteietoare replici pe care cele două principale personaje şi le dau – în căutarea absolutului – vi se pare nepotrivit dreptul lui Ştefan Goanţă de a spune: *Frumoasa c'est moi?*

...A nu se înţelege, cumva, că diminuez cu ceva din statura personajului Frumoasa, care este unul puternic, complex, fabulos; în care Ştefan Goanţă a topit, ca anticul zeu indian, măiestria talentului său. Nicidecum. Intenţia mea a fost/este doar să pun în discuţie această nouă pistă de cercetare a operei lui Ştefan Goanţă, care în romanul *Cartea Frumoasei sau Marele Nespus* (precum şi în *Popescu E. Napoleon*, dar asta-i altă discuţie) este mai sesizabilă decât în alte scrieri.

Frumoasa, cu teribilele ei întâmplări de viaţă petrecute de-a lungul a o sută de ani – „din Răscoalele Ţărăneşti din 1907, din Războiul de Reîntregire a Neamului ori din alte momente de cumpănă ale existenţei noastre”; l-am citat pe scriitorul Ştefan Dumitriu, autorul Prefeţei – reprezintă însăşi *ţara,* chipul ei. Şi, atunci, să nu aibă voie Ştefan Goanţă să afirme: *Frumoasa sunt eu! – Eu sunt Ţara! – ?* E drept, fiecare suntem, în felul nostru, *ţara* – dar nu ca Ştefan Goanţă! Cum fiecare eram/suntem, într-un fel sau altul, Doamna Bovary, trăim, mai mult sau mai puţin apăsător, *sentimentul bovaric* – dar nu ca Flaubert.

În sfârşit, am ajuns la capătul cărţii – şi al ideii urmărite. Personajul scriitor îşi ia rămas bun de la personajul Frumoasa, promiţând c-o să revină curând. („Cum ţi-o fi voia, pruncule.”) După care, în tăcere, „cu toate gândurile alandala”, personajul scriitor meditează, ca o concluzie a întregului demers: „O fi avut vreun rost lunga mea şedere aici? Pot să-mi răspund eu cu o mie de *da*-uri şi tot aşa de bine şi cu o mie de *nu*-uri. Am înţeles multe, dar mai presus de orice am înţeles că sunt multe neînţelesuri a căror existenţă nici n-o bănuisem.” Căci aşa e viaţa – pare să spună Ştefan Goanţă – te vindecă de multe boli şi te îmbolnăveşte de multe altele.

La pas prin satul global

Artă şi istorie la Poitiers

Paula ROMANESCU

S-a încheiat Salonul de Carte, ediţia a XX-a, Montmorillon. Iată-mă la Poitiers.

Puţină istorie ca o poveste de seară n-are cum să ne strice dacă tot am ajuns şi pe aici.

Nu departe de Muzeul Sainte-Croix se află austerul Palat de Justiţie cu la fel de austera Sală a Paşilor Pierduţi prin care va fi trecut, temerară şi temătoare, ca să se prezinte „la giudeţ”, în faţa mai marilor Bisericii, *Fecioara* aceea din Orléans, după ce-şi părăsise oile pe colina de la Domrémy, unde Fecioara coborâse special *din locul Ei menit din cer* să-i dea poruncă să nu mai taie frunză la câini – ciobăneştii maidanezi adunaţi pe lângă turme – şi să pornească la luptă să-şi scape ţara de năvălitorii englezi care nu voiau să se dea duşi de bună voie cât nevolnicul rege Carol al VII-lea era foarte prins cu joaca de-a războiul cu căluţii lui de lemn, cu vânătoarea producătoare de adrenalină fierbinte şi cu amorurile căldicele.

Biserica veghea însă vigilentă şi teribilă să nu care cumva să fie cuprinsă de erezie vreo oiţă din turma bipedelor vorbitoare, iar fetişcana aceea analfabetă – Ioana D'Arc – pretindea că a intrat în dialog cu Sfânta Fecioară fără… translator angajat de slujitorii religiei cu scaun de la Roma.

Lucrul acesta total nepermis ar fi fost socotit prea îndeajuns ca să i se rezerve cu grăbire „ereticei” Ioana un loc pe rugul… purificator al „dreptei credinţe”.

Istoria i-a mai dat însă un răgaz.

Avea o misiune de împlinit! A împlinit-o! Abia apoi – rugul!

Păşind pe dalele reci de piatră de aici, am simţit şi eu fiorul pe care, înmiit, trebuie să-l fi simţit şi cei chemaţi la judecată din varii pricini câtă vreme Biserica inventase cea mai cumplită măsură de „îndreptare” a rătăciţilor, Inchiziţia – for suprem al Judecăţii de la care iadul ar fi putut împrumuta cu umilinţă diavolească procedee greu de imaginat de o minte normală şi instrumente ultrasofisticate de tortură întru tratarea umbrelor rebele…

Dar cine poate spune ce va fi simţit cu adevărat ţărăncuţa din Domrémy pornită să-l găsească pe regele ei (bastardul al cărui tată nici mama lui cam uşurică nu ştia exact ce nume purta!) şi să-i spună că aşa nu mai merge, că Franţa trebuia eliberată şi că ea era gata să pornească la luptă cu oştenii care şi începuseră s-o însoţească, gata s-o urmeze cu credinţă unde era nevoie de braţul lor de fier!

Atunci, la Poitiers, Biserica şi curtenii pripăşiţi pe lângă rege la castelul din Chinon au decis să-i întindă o cursă-mascaradă vizionarei fanatice în credinţa ei că a fost hărăzită de ceruri să salveze Franţa.

La mascarade şi carnavaluri se pricepeau de minune şi purtătorii de cruce, şi monarhii cu liota lor de curteni măscărici, dar şi... *stupid people* care cam ducea lipsă de circ şi de pâine.

Au pregătit cică întâlnirea (audienţa, am zice noi astăzi!) dintre trimisa cerului şi unsul (neuns încă!) tronului, având grijă ca pe scaunul regal să instaleze o paiaţă în straie regale, iar el, imaturul rege, să fie amestecat printre participanţii la farsă.

Este de la sine înţeles că pe atunci, nefiind nici ziare (pentru cine, când majoritatea francezilor erau neştiutori de carte!), nici televiziune care să prezinte până la greaţă chipurile închipuiţilor încoronaţi, mutra lui Carol cel cu numărul VII nu-i era cunoscută nici Ioanei d'Arc.

Istoricii însă ne-au lăsat mărturie (şi *scripta manent!*) că ea a făcut câţiva paşi spre tronul (jilţ episcopal-regal) pe care era aşezat falsul rege, l-a măsurat din priviri şi, rotindu-şi apoi ochii prin sală, l-a „văzut” pe neisprăvitul căutat şi i s-a înclinat îngenunchind înaintea-i.

Se pare că era cel mai urât, deci uşor de recunoscut. Restul se ştie.

Istoricii au trebuit să meargă la teatru şi, prin veacul al XX-lea, un dramaturg pe nume Jean Anouilh a făcut din Ioana o *ciocârlie* din cerul Franţei după ce un altul (Ibsen), în ţara lui norvegă, o prezentase pe scenă drept sfântă – *Sfânta Ioana.*

Se mai ştie că a fost şi un episcop de Beauvais, unul Couchon, care avea s-o condamne pe Ioana la ardere pe rug în piaţa oraşului Rouen, spre oroarea (şi încântarea) spectatorilor ahtiaţi după execuţii publice.

De unde să fi bănuit ei pe atunci viul ecou al trompetelor cu zurgălăi din marele circ al „execuţiilor-butaforie” din parlamentele democratice din zilele noastre!

Ies din Palatul de Justiţie, iar bruma mea de raţiune-realitate mă adapă cu amar.

Mă fac a n-o lua în seamă şi-mi ofer o bere rece, hidratantă, frumos disimulată într-un pliant ecleziastic, pe care-o înghit discret, cu sorbituri mici, aşezată pe treptele bisericii din apropiere, tocite de paşii multor generaţii de căutători de cale care să semene a iubire, adevăr şi viaţă.

Nimeni împrejur. Nimeni pe stradă. Şi cerul înalt şi indiferent deasupra mea.

Şi Parisul cel de vise rele

Organizatorii Salonului de Carte – Montmorillon, 2019, s-au îngrijit printre altele şi de dus-întorsul invitaţilor de la Paris la Poitiers şi retur. Nu oricum, ci în TGV – *train de grande vitesse,* cu vagoane ca nişte saloane de primire din reşedinţele doamnelor cu *jour fixe,* cu fotolii confortabile (nu, ceai nu ni s-a oferit!), unde amfitrionul-conductor, rudă depărtată cu „naşul” de pe la CFR-ul nostru, nu ne-a deranjat decât să ne întrebe dacă totu-i în ordine şi nu întâmpinăm vreun disconfort. De bilete nu ne-a întrebat. Şi aveam!

Am ajuns în Oraşul-Lumină când cerul albăstrea văzduhul tot şi, pentru noptateci, se anunţa o nouă poveste. Eu eram obosită foarte şi nu voiam decât să ajung mai repede la camera care (credeam eu!) mă aştepta la Palatul Béhague, sediul Ambasadei României la Paris, „hébérgement” care-mi fusese aprobat de ICR-ul din România pentru două zile şi confirmat printr-o înştiinţare oficială pe care, mulţumescu-Ţi, Doamne!, am avut inspiraţia s-o iau cu mine ca document necesar.

„Înarmată” aşadar cu înscrisul oficial cum că mi se acordă găzduire pentru două zile la Ambasada Română, în spaţiile de cazare deţinute de ICR-ul de la Paris, care nu mi-a fost uimirea când, în Oraşul-Lumină din visul meu de altădată, m-am trezit (deşi nu dormisem deloc) la poarta veche, în postura de viţel la poarta nouă…

Sfinţişorul locţiitor al lui Sfântu' Petre a cercetat cu luare-aminte documentul oficial semnat şi parafat de la centru şi a decretat că nu-i bun. I-am sugerat să nu-l guste ca pe o foaie de plăcintă, ci să-l citească doar şi să deschidă odată poarta de fier printre zăbrelele căreia purtam noi conversaţie la ceas înalt de taină din noapte. Ba parcă am mai zis ceva şi de sfânta ospitalitate românească. În gând voi fi zis poate mai multe urări de care nu-mi mai aduc aminte… Asta l-o fi *tuşat* poate pe vigilentul paznic, care a catadixit să mă lase să păşesc în sǎliţa de aşteptare până anunţă el mai sus (că doar nu l-o deranja chiar pre Domnul, îmi zic!) ce şi cum.

Nu peste multe minute au sosit… în întâmpinarea mea (nu, flori nu mi-au adus!) două doamne cu ceva atribuţii pe acolo şi un domn, aşa că de acum, mă priveau ca pe o ciudăţenie trei, Doamne, şi toţi trei, cu ochii cârpiţi de un somn binecuvântat, brutal întrerupt de venirea mea.

A urmat studierea adresei, trecută din mână-n mână sub ochii fiecăruia şi verdictul: „Cine este directorul general care semnează?” Eu, inocentă:

– Nu ştiu. Am primit comunicarea în mod oficial, prin poştă electronică, drept răspuns la solicitarea făcută în scris la data de… cum este de altfel menţionat. Dar dumneavoastră nu vă cunoaşteţi superiorii din Institut?

După ce am aruncat întrebarea, m-am gândit că bieţii nefericiţi reprezentanţi ai culturii „azvârliţi” pe la filiala ICR-ului din Paris n-or fi nici ei la curent cu vârtelniţa numirilor şi demisiilor mai-marilor lor şi că, uitaţi departe de ţară, se comportă pe cele câteva sute de metri pătraţi de pământ românesc unde se află Palatul Béhague – sediul Ambasadei Române, ca pe moşia expiraţilor strămoşi ai căror moştenitori s-au pomenit de când cu *restitutio in integrum.*

Eram cu toţii în mare *embarras*: Ei nu ştiau cum să mă dea pe poartă afară, eu surâdeam şi-i asiguram cu graţie că, deşi ador şansoneta *Sous le ciel de Paris,* nu eram deloc fermecată la gândul că-mi voi petrece noaptea *Sous les ponts de Paris,* mai ales că apele Senei crescuseră binişor şi, prin urmare, nici gând să mă clintesc de acolo.

Soluţia găsită: să mă cazeze la un hotel (doar 120 de euro pe ce mai rămăsese din noapte!). Mi-au dat vestea cu bucurie. Găsiseră ceva pe aproape.

– Aveţi bani, nu-i aşa?

– Nu-i aşa!

– Şi-atunci?!

Mi-am desfăcut braţele a „habar n-am, dar nici nu-mi pasă”.

– Vă plătesc eu prima noapte, iar mâine (noaptea trecuse între timp spre mâine), când se scoală ES, îi prezentăm *cazul* dumneavoastră. Devenisem un caz!

M-au condus la hotelul de pe rue de L'Esposition, persoana „generoasă” a rezervat şi plătit camera în contul ICR-ului, a luat factura pentru decont şi mi-a urat noapte bună. Deci plătitoarea „Eu”, adică ea, era ICR-ul. Unde eşti tu Ludovic al XIV-lea! Statul (ca şi regatul!) este bun de plată cât visteria-i vraişte, dar nimănui nu-i pasă.

În dimineaţa următoare, ES D-l Ambasador a dispus să se procedeze conform adresei prezentate de mine. Cu o bunăvoinţă şi eleganţă care nu ţineau doar de diplomaţie, Excelenţa Sa mi-a explicat că se făcuse o mică eroare în ţară la rotirea hârtiilor de la o instituţie la alta ale Statului, dar că totul e-n ordine… Ce-o fi vrut să spună?! Că „micile erori” oficiale intră în normalitate? Atunci câţi oameni ca mine, încrezători în spusa/scrisa oficialilor, prinşi în caruselul unor astfel de mici erori, se trezesc în mari încurcături atunci când sunt departe de ţară, cu, drept acoperiş, cerul înstelat?

De la institutul cel român de cultură, închis fiindcă tocmai erau Rusaliile, am pornit să mă culturalizez şi eu puţin în timpul care-mi mai rămăsese din zi. Am trecut în grabă să fac o plecăciune în faţa mormântului împăratului la Dôme des Invalides, apoi tot în grabă am pornit la o întâlnire cu Romanticii care mi-au fermecat adolescenţa şi tinereţea cea de până astăzi cu poezia, proza, teatrul şi muzica lor.

Mă aşteptau. Deşi nu era vineri – *jour fixe*, erau cu toţii acolo, în fosta reşedinţă a pictorului neamţ Ary Scheffer, 16, rue Chaptal din apropiere de Pigalle cea cu fetiţe vesele de să mori de râs privindu-le şi domni trişti de să le plângi de milă văzându-i năruiţi sub greutatea contului în bancă sau a ierbii dătătoare de culoare ţipătoare cenuşiului vieţii lor fără zăbale...

(Va urma)

La pas prin satul global

Ion şi János prin Ungaria (II)

Ion PĂTRAŞCU

Din panteonul comun româno-ungar să nu-l uităm nici pe George Pomuţ (1818-1882), născut la Gyula, cu rădăcini în Săcele, care provenea dintr-o familie de români ortodocşi. El se afla alături de Kossuth în revoluţia maghiară din anul 1848, apoi îl regăsim în armata lui Lincoln din Războiul Civil american. Pentru merite deosebite, a fost numit consul, apoi avansat consul general, la reprezentanţa diplomatică americană de la Sankt Petersburg, unde s-a dovedit a fi şi un negociator de înaltă clasă. El a avut un rol hotărâtor în cadrul delegaţiei americane care a negociat şi a cumpărat Alaska de la Imperiul Rus cu doar 7,2 milioane de dolari, cam la 7 dolari pe km^2. Drept recompensă, George Pomuţ (sau Pomoutz, în raport de sursă) a fost avansat la gradul de general. Ne amintea de el preşedintele Americii, Bill Clinton (Bucureşti, 9 iulie 1997), când îl aprecia pe *generalul american de origine română, George Pomuţ, drept unul dintre cei care au făurit America de astăzi.* Deci, el este de-al nostru, ne-a confirmat şi Bill Clinton! La capitolul omagieri postume, să evocăm doar momentul din 14 august 2004, când a fost dezvelită statuia generalului George Pomuţ, în faţa Catedralei Ortodoxe Române Sfânta Maria din Cleveland – Ohio.

Cu János, însoţitorul meu virtual, dialogul nu prea s-a legat. Nici nu aveam prea multe speranţe, aşa că ne-am continuat periplul, fiecare cu gândurile şi convingerile proprii. Poate că ne-am propus obiective nerealiste pentru o moştenire comună de peste o mie de ani, pe care nu noi doi am creat-o şi soluţia nu se afla la noi.

Pentru finalul acestui articol, intenţionez să mă opresc ceva mai mult la sfârşitul Primului Război Mondial şi, respectiv, la Tratatul de la Trianon. Nu de altceva, dar lucrurile se uită, cu voie sau fără de voie. M-am convins şi în timpul acestei vizite la vecinii noştri şi ne convingem zi de zi de întorsăturile, manipulările la care este supusă istoria noastră, istoria lor şi, desigur, cea comună. Să ne amintim că, în anii 1918-1920, istoria lua un nou curs. Se născuse convingerea că autodeterminarea popoarelor era singura formulă viabilă. Acest nou concept devenise program politic pentru naţiile asuprite în cadrul Imperiului Austro-Ungar. Într-un fel, semnalul oficial a fost dat, în octombrie 1918, de *Programul în 14 puncte* al preşedintelui american W. Wilson, care prevedea expres: *Popoarelor din Austro-Ungaria, al căror loc între naţiuni dorim să-l pregătim şi să-l asigurăm, trebuie să li se dea cea mai liberă posibilitate de dezvoltare independentă.* Venise timpul dispariţiei unei anomalii istorice, dubla monarhie austro-ungară, acea închisoare a popoarelor, în care o minoritate de 43 la sută domina majoritatea de 57 la sută. Tratatul de la Trianon consfinţea naşterea noilor state independente sau reîntregirea celor deja existente. Deci, trebuie reţinut că *nu s-a conceput nicio clipă simpla partajare a dublei monarhii între Viena şi Budapesta.* În fond, acesta este contextul în care a devenit posibilă apariţia statului maghiar independent, dispărut de sute de ani de pe harta Europei. În virtutea Art. 11 din Tratatul de la Trianon, România consimţea *să acorde, sub controlul statului român, comunităţilor secuilor şi saşilor, în Transilvania, autonomie locală în privinţa chestiunilor religioase şi şcolare.* Apoi, Art. 45 stipula următoarele: *Ungaria renunţă, în ceea ce o priveşte, în favoarea României, la toate drepturile şi titlurile asupra teritoriilor fostei monarhii austro-ungare dincolo de frontierele Ungariei...* Pentru noi, românii, acest tratat este *documentul internaţional* de căpătâi pe plan general european şi, în mod expres, în raporturile cu Ungaria vecină. El a fost *reconfirmat* de Tratatul de Pace de la Paris, din 1947.

Însă, momentul Trianon face parte dintr-o evoluţie postbelică complexă. Să amintim pentru început de instalarea la Budapesta, pentru 133 de zile, a Republicii Sovietice Ungare a lui Béla Kun (iniţial Béla Cohen), numită de mulţi *teroarea roşie* (*vörösterror,* în ungureşte) care, se pare, nu a întâmpinat vreo rezistenţă. Pentru români, politica agresivă a lui Béla Kun (încercarea de a ocupa şi sovietiza Ardealul) a devenit un pericol imediat. În momentul în care a fost atacat teritoriul românesc, armata noastră şi-a asumat rolul de apărător şi, din victorie în victorie, a ajuns la Budapesta (în doar 6 zile), unde a eliminat creaţia bolşevică a lui Béla Kun. La 4 august 2019, s-a împlinit centenarul de la acel moment al eliberării Budapestei, eveniment istoric major pentru România, pentru Ungaria şi pentru o bună parte a Europei. Este de neînţeles, chiar dureros, să vedem cum, la noi, o pagină luminoasă a reîntregirii neamului a trecut practic neobservată pe plan oficial, rămânând totul în seama unor iniţiative particulare. Istoria a reţinut că prin victoria armatei române, alături de fapte similare,

însă pe alte fronturi, ale trupelor poloneze, s-a reuşit amânarea cu peste două decenii a instalării comunismului în Europa Centrală şi de Est. Însă, la Budapesta, trupele române nu s-au considerat niciun moment armată de ocupaţie. Odată ajuns acolo, printre alte măsuri necesare, generalul Mărdărescu pune Palatul Parlamentului sub protecţia unui pluton de vânători de munte. Şeful gărzii, sergentul Iordan din Craiova, păzea intrarea principală. Olteanul hâtru are năstruşnica idee de a se urca pe clădirea Parlamentului şi de a ancora, deasupra drapelului maghiar, o opincă de a sa, pentru ca lumea să ştie cine controlează Budapesta, zicea el. Înainte de plecarea spre ţară, generalul Mărdărescu se adresa astfel populaţiei Budapestei: *Părăsind capitala Ungariei, România ţine să afirme, încă o dată, că în urma atacului de pe Tisa, care a motivat acţiunea sa unilaterală, n-a fost călăuzită decât de legitima apărare şi de cerinţele militare. Orice gând de asuprire sau răzbunare i-a fost străin.* Şi aşa Budapesta a fost predată comandantului militar maghiar, poate aceluiaşi care o încredinţase lui Béla Kun, fără luptă. Şi încă ceva. Când armata română a început contraofensiva la Tisa, erau prezenţi acolo Regele Ferdinand I şi Regina Maria. Astăzi, aflăm din *Jurnalul* reginei că *chiar şi ungurii au venit să-i mulţumească regelui pentru că au fost salvaţi de către armata română.* Regele Ferdinand I şi Regina Maria l-au decorat pe generalul Gheorghe Mărdărescu cu Ordinul militar Mihai Viteazul, clasa a II-a, pentru faptele sale eroice. Apoi, după un veac, la Cluj-Napoca, este dezvelită statuia generalului Gheorghe Mărdărescu (7 august 2019).

Tratatul de la Trianon a devenit o mare problemă pentru unguri, nu că ar fi fost discriminaţi în vreun fel. Din contră, era o fericită ocazie de a redeveni stat independent, însă ei aveau, de multe veacuri, doar exerciţiul supunerii, nu şi pe cel al statalităţii. Pentru ei, documentul internaţional de la Trianon a fost şi a rămas un *Diktat*. În prezent, ei pregătesc *parastase* şi alte comemorări în cadrul doliului lor centenar. De, fiecare cu centenarul lui! Însă, atunci, ei nu ştiau încotro s-o apuce. Într-o primă fază, emisari maghiari au încercat să *vândă* unor diplomaţi români din Elveţia ideea unei *uniuni româno-maghiare*, sub sceptrul Regelui Ferdinand I al României. Despre acele tatonări aflăm detalii din mărturiile lăsate de Nicolae Petrescu–Comnen, aflat în Elveţia, şi el prin culisele istoriei acelor timpuri. Lui i se confesa (termen impropriu) prinţul maghiar Lajos Windischgratz (deţinător al mai multor portofolii guvernamentale la Budapesta, inclusiv cel al Externelor), îndemnând ca armata română să avanseze până la Budapesta şi s-o ocupe, *pentru că numai cu concursul dumneavoastră putem să ne salvăm ţara.* Nu ezita să spună că ar fi preferat ca Ungaria să păstreze Transilvania, ar fi vrut să vadă trupele maghiare intrând în Budapesta, însă, aşa stând lucrurile, *sunt mai bucuros să-i văd pe români la Budapesta şi nu pe Béla Kun.* Şi, continua el, *recunosc că, intrând în Budapesta, românii au adus un serviciu imens, atât Ungariei, cât şi lumii întregi.* Cui să-i mai aminteşti astăzi următoarea declaraţie a acelui prinţ maghiar? Deci, de la Lajos citire: *România poate contribui enorm la ridicarea ţării mele şi ţara mea va şti, la momentul cuvenit, să-şi reamintească de serviciile ce i-au fost aduse.* Vorbe! După scurt timp, el a negat totul, însă *scripta manent.* După aceste tatonări, a urmat demersul oficial. A fost trimisă la Bucureşti delegaţia maghiară care-i propunea Regelui Ferdinand I un dualism româno-ungar, de genul celui austro-ungar (după care ei oftau deja!). Era un fel de *ia-mă, nene, şi pe mine!* Însă românii au fost domni. Nu au făcut nici caz şi, cu atât mai puţin, nici haz de deruta lor.

În virtutea tratatului de la Trianon, ungurii au avut şi ei dreptul să opteze pentru una dintre cetăţeniile statelor succesoare ale fostu-lui Imperiu Austro–Ungar. Optanţii din Transilvania, care au decis să se stabilească în Ungaria, au fost despăgubiţi cu generozitate de statul român pentru proprietăţile rămase în România. Eşalonate în timp (1927-1934), ele s-au ridicat la echivalentul a 4,48 tone de aur. În plus, România a mai renunţat şi la despăgubirile de război ce i se cuveneau din partea Ungariei, în sumă de 87 milioane de dolari. Şi nu era totul. În generozitatea sa, Brătianu a mai adăugat şi el 10% la despăgubirile prevăzute de documentele de la Paris. Şi, astăzi, ce să vezi? Strănepoţii acelor grofi despăgubiţi cu vârf şi îndesat vor să se repete pomana, profitând de tăcerea şi moliciunea autorităţilor române. Ce să le faci, doar noi i-am nărăvit cu o *discriminare pozitivă centenară,* începută cu despăgubirile enumerate mai sus. N-ar fi mare lucru să fie cercetate documentele existente la Tribunalul de Mare Instanţă de la Paris şi unele liste păstrate la Banca Naţională a României (logic, ar trebui să existe). Nu s-a găsit, însă, un român neaoş care să le scoată la vedere şi să le prezinte şi vecinilor noştri *nevoiaşi. Duceau lipsă* pe vremea lui Menumorut, dar astăzi, ca şi atunci, ce nu-i al lor, nu-i al lor. Nouă, românilor, ni s-a spus de atâtea ori că *nu-i nebun cel care cere, ci cel ce dă.* Este vorba de un jaf care, după spusele generalului chinez Sun Tzu, n-ar fi fost posibil *fără complicităţi interne.*

Istoria României, în general, cea a Ardealului, în special, încă mai trebuie desluşită. De cine? Eu nu am mari speranţe pe plan intern, în condiţiile actuale. Chiar şi în decursul istoriei, noi am fost mai molatici în gândire şi acţiune. Din comoditate (?!), uneori am acceptat uşor să ne creioneze străinii conturile şi chiar detaliile istoriei noastre. Unele dintre ele au fost benefice, acoperind golurile noastre din cercetare şi etalare a propriei istorii. Mă gândesc la Trianon, unde hărţile demografice din zona rurală a Transilvaniei, întocmite de un francez, au avut darul să dovedească statutul de majoritari al românilor. Apoi, la Conferinţa de Pace de la Paris, din 1947, delegatul maghiar insista că Ardealul a fost aproape 1000 de ani sub stăpânire maghiară, la care reprezentantul Franţei replica: *ei bine, conte, nu este niciodată târziu să se îndrepte o eroare istorică.*

→

Vecina mea, Africa

Leacuri băbeşti pentru migraţie

Nicolae MELINESCU

Mutarea fluxului migraţionist spre Europa din Orientul Apropiat şi Mijlociu către nordul şi vestul Africii continuă să provoace angoase şi bâlbâieli în ţările bogate, motivate de efectele profunde asupra securităţii lor, a intereselor şi a imaginii lor în ansamblul relaţiilor internaţionale. Presiunea armatelor naţionale şi a forţelor de ordine chemate să stăvilească mareea migranţilor ilegali în Turcia, Grecia, Italia, Spania şi Marea Britanie a creat, fără intenţie, alternativa vest-africană. Deschiderea rutei directe spre Europa apuseană, fără angajarea aventuroasă a tranzitării estului şi centrului continentului nostru, a declanşat poziţii şi măsuri de reducere şi chiar de extragere a zonei din calea celor porniţi spre prosperitatea caritabilă a nemţilor, a francezilor sau a scandinavilor. Demascarea de către mass-media internaţională a încercărilor occidentalilor de mituire a conducerilor corupte din Africa sub-sahariană pentru susţinerea unor planuri de blocare a migratorilor, a dovedit că fondurile – de multe ori publice – alocate luptei liderilor africani pentru securizarea graniţelor nu ar fi ajuns decât în foarte mică parte la operaţiunile efective, majoritatea luând calea decidenţilor corupţi. Organizaţia Internaţională a Migraţiei a constatat că de la acordurile de controlare şi reducere a migraţiei încheiate între UE şi Turcia a fost activată o nouă rută, din Republica Centrafricană, din Eritreea, din Etiopia, din Republica Democrată Congo şi din Somalia către nord-vestul Sudanului, prin Libia, către Sirta şi ţărmul sudic al Mediteranei. Graniţa dintre Sudanul de Sud şi Sudan este o zonă întinsă, deşertică, bântuită de conflicte şi de raidurile bandelor *janjaweed,* o realitate care face ca mecanismul preconizat de Uniunea Europeană să nu fie eficient în stăvilirea migraţiei ilegale. Tiranii diminutivi locali sunt gata să le vândă dreptul de trecere celor care iau calea Europei, iar autoritatea lor este absolută pe perimetrul pe care îl controlează. A devenit găunoasă hotărârea europenilor de a nu colabora cu autocraţiile africane şi cu conducătorii lor, aflaţi la cârma unor regimuri de teroare cărora le-au căzut victime milioane de civili de-a lungul nesfârşitelor conflicte şi războaie interne. Acestor conducători li s-au transferat fonduri publice constituite din taxele şi impozitele cetăţenilor europeni, numai ca ele să devină pârghii financiare de îmbogăţire a dictatorilor şi de întreţinere a formaţiunilor militare şi paramilitare de opresiune, ceea ce contravine politicii fundamentale a Uniunii Europene.

Păţiţi cu aglomerări ale unor „supuşi" din imperiul colonial atraşi de opulenţa metropolei, britanicii au devenit în ultimii ani tot mai sensibili şi mai grijulii în faţa mişcărilor de populaţie alogenă care le vizează teritoriul. La începutul lui 2017, 90 de membri ai trupelor de elită s-au alăturat militarilor din Sierra Leone, pentru antrenament şi instrucţie în vederea stopării migraţiei ilegale pornite de pe coastele Atlanticului spre Europa. A fost prima operaţiune de acest fel confirmată oficial în zonă şi ea a marcat doar începutul unui proiect mai larg de folosire a două treimi din instructorii britanici în acţiuni similare în Sudanul de Sud, în Somalia şi în Nigeria. Surse guvernamentale citate de cotidianul *Daily Mail* au explicat că programul de asistenţă militară urmărea mai mult decât să îi scoată pe migranţi din ambarcaţiunile morţii pornite pe Atlantic. Fostul ministru britanic al Apărării, sir Michael Fallon, declara: „Pregătirea forţelor din Sierra Leone este cel mai recent exemplu al modului cuprinzător în care Regatul Unit se angajează la nivel global să rezolve ameninţările internaţionale care expun Marea Britanie unor riscuri majore." (Larisa Brown, „British troops have deployed to Sierra Leone", *The Daily Mail,* 7 January 2017) Iniţiativa guvernului de la Whitehall a fost provocată de teama acestuia că zona sub-sahariană a atins un punct critic de tensiune din cauza insecurităţii provocate de ascensiunea terorismului şi de continuarea războaielor interne din Congo, Sudanul de Sud, Coasta de Fildeş sau Africa Centrală. Din această perspectivă, politicienii au susţinut că militarii britanici pot să contribuie la stabilitatea ţărilor de pe coasta de vest, în special în Sierra Leone, în Liberia, în Mali sau în Guineea. (*Idem*) În angajarea instructorilor militari pentru pregătirea trupelor locale, britanicii se ascund după o perdea de fum: stăvilirea migraţiei ilegale, temă majoră în campania din iunie 2016 pentru ieşirea Marii Britanii din Uniunea Europeană. Sub această mantie facilă şi convingătoare, guvernul de la Londra şi-a extins influenţa globală, aliindu-se unei politici anti-teroriste agreate de partenerul privilegiat, Statele Unite. Trupe britanice au fost dislocate în Tunisia. 350 de militari britanici au susţinut şi armata federală nigeriană în lupta împotriva grupării fundamentaliste Boko Haram. *Daily Mail* a relatat că 22.000 de militari nigerieni au fost într-un singur an instruiţi în lupta migraţiei ilegale. Asemenea gesturi de bunăvoinţă au fost extinse şi asupra autorităţilor din Mali, pentru antrenarea unităţilor locale în combaterea braconajului, a traficului de persoane şi culegerea de informaţii despre formaţiuni paramilitare extremiste.

Exerciţiul din Sierra Leone a rămas cel mai interesant şi mai complex. Teritoriul cât un sfert din România, cu o populaţie de peste şapte milioane de oameni, le este cunoscut englezilor din 1562, când sir John Hawkins a aruncat ancora în golful care în zilele noastre adăposteşte capitala, Freetown. După independenţa din 1960, o serie de şapte lovituri de stat până în 2007, plus încă zece tentative au făcut din Sierra Leone una dintre cele mai instabile ţări africane, depăşită doar de Djibouti, care a cunoscut nu mai puţin de 17 lovituri de stat reuşite. (Nicolae Melinescu, *Uriaşul care se trezeşte. Africa subsahariană în ultimele trei decenii,* CA Publishing, Cluj-Napoca, 2009) Mai bine de jumătate de secol, Sierra Leone a trăit regimul partidului unic, impus de Siaka Stevens. Ţara a traversat o succesiune rapidă a indivizilor de la conducerea statului, stigmatizată de formarea disidenţei armate conduse de un fost fotograf militar, Foday Sankoh, şi autodenumită *bombasti,* Frontul Revoluţionar Unit (RUF, acronimul în engleză). Într-un peisaj tulbure, aglomerat de indivizi violenţi, cinici şi imorali, un carusel extrem de brutal a trimis în exil 2 milioane de civili. În interior, sărăcia a făcut ravagii, guvernul corupt nu a colectat taxele şi impozitele necesare administraţiei, armatei, forţelor de ordine publică. Au apărut bande de *sorbel-i,* soldaţi în timpul zilei, rebeli noaptea, gata oricând să jefuiască şi să ucidă. „Mulţi membri ai elitei locale şi-au abandonat obligaţiile sociale, şi-au asigurat propriile fiefuri şi au angajat firme particulare care să se ocupe de colectarea impozitelor." (Peter Lock, „Military Downsizing and Growth in the Security Industry in Sub-Saharian Africa, *Strategic Analysis,* 22, no. 9, December 1999) O parte dintre aceste firme au sediul în Marea Britanie şi au apelat la companii private de securitate ori de câte ori şi-au văzut ameninţate afacerile, pentru că din taxele colectate îşi deduceau veniturile contractuale agreate de autorităţile locale. Atunci când destabilizarea ţării, provocată de trupele lui Sankoh, ameninţa ca situaţia să scape de sub control, interveneau armatele private echipate cu personal competent, foşti combatanţi experimentaţi din trupele speciale, cum a fost Batalionul 32 al forţelor apartheidului sau Sealous Scouts din Rhodesia lui Ian Smith.

În izolarea rebelilor au fost folosite şi unităţi ONU de impunere şi menţinere a păcii (Căştile Albastre), un scut de protecţie şi pentru funcţionarii companiilor private de colectare a taxelor, jenaţi, într-un fel, de haosul instaurat în Sierra Leone după 1995, anul în care RUF a luat amploare, sprijinit de extremistul liberian, sângerosul preşedinte Charles Taylor.

Despre rolul şi valoarea prezenţei Căştilor Albastre sau a trupelor fostelor metropole coloniale, ambele prezente în Sierra Leone într-o perioadă de maximă tensiune, Peter Collier scria: „În 2000 mişcarea rebelă a luat ostatici 500 de membri ai forţei de menţinere a păcii şi le-a confiscat tot echipamentul. Să fi fost rebelii atât de puternici? Greu de crezut! De îndată ce trupele britanice au venit la câteva luni după atac, gata să deschidă focul, armata rebelilor s-a prăbuşit rapid. Forţele ONU au fost o ţintă uşoară. Rebelii şi-au dat seama că acestea nu vor opune rezistenţă, iar soldaţii lor îşi purtau armele aşa cum domnişoarele îşi expun bijuteriile când ies la plimbare." (Paul Collier, *The Bottom Billion. Why the Poorest Countries Are Falling and What Can We Do About It?*, Oxford University Press, 2008)

Dincolo de câştigul de imagine şi de cascadoria mediatică, operaţiunea de reprimare a migraţiei clandestine la marginea Atlanticului a adâncit o schismă veche de secole. Majoritatea locuitorilor din tribul *temne* (musulmani, 35% din populaţie) se consideră superioară etnicilor *mende* (creştini, 31%) şi altor triburi mai puţin numeroase (*limba,* 8 la sută), pentru simplul fapt că, din punct de vedere geografic, ei îşi au originile în comunităţile primare de la malul oceanului, se consideră cosmopoliţi, moderni, oameni de lume, datorită importanţei şi influenţei capitalei şi a zonei învecinate tot mai înfloritoare după interzicerea sclaviei şi a comerţului cu sclavi de către britanici la sfârşitul secolului al XVIII-lea. Aici s-au înghesuit creoli eliberaţi din coloniile caraibiene şi negri din America. În plus, antipatia faţă de populaţiile din interior, trăitoare în savană sau în pădurea tropicală de la nord, este amplificată chiar şi în zilele noastre de faptul că rebelii din Frontul Revoluţionar Unit (R.U.F.) prin teroarea pe care au instalat-o, au izolat perimetrele diamantifere şi au privat ţara de o sursă importantă de venituri, deturnate de rebeli ca să-şi cumpere arme şi să controleze mai mult de jumătate din teritoriul naţional.

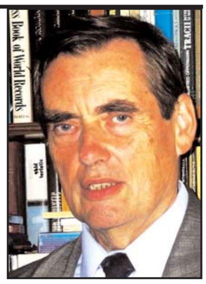
→

Este locul şi momentul să mai amintesc un alt gest prietenesc al Franţei (pe care o numeam cândva *sora noastră mai mare*): Poşta franceză a emis un timbru cu harta României Mari, cea de la 1 Decembrie 1918, în cadrul seriei intitulate generic *Lumea 2011*.

Pentru final, să ne menţinem tot în perimetru parizian şi să trecem pe la atelierul marelui sculptor român, Constantin Brâncuşi. Aflăm, acolo, că prin anul 1909 el a cunoscut-o pe domnişoara Pogány, pictoriţă de origine maghiară. Idila lor a fost de durată, dacă maestrul a modelat, timp de două decenii, cinci busturi ale celei pe care o alinta spunându-i *ibovnica mea nemuritoare.* Nu a luat-o de soţie, însă, în schimb, i-a oferit posteritatea, imortalizând-o în opere de artă care şi astăzi ţin afişul marilor case de licitaţie din lume.

Mă întorc la prietenul meu János care, în mod sigur, a observat abordarea mea preponderent unilaterală a relaţiilor dintre cele două ţări. Am prezentat numai români care au scris pagini luminoase în istoria şi cultura maghiarilor. Sper ca el să mă completeze, venind cu fapte similare ale unor unguri, de care noi, românii, să ne amintim cu plăcere şi recunoştinţă. Acum, mingea este în terenul lui János.

Bănuiala unei supermemorii

Dan D. FARCAŞ

Fenomenul OZN, întâlnirile cu entităţi aparent nepământene, însoţite adesea de răpiri şi experimente genetice, vechimea acestor fenomene, dovedită de scrieri antice, tradiţii şi folclor, dar şi apariţiile religioase sunt atestate de prea mulţi martori serioşi, în moduri prea asemănătoare, pentru a le pune pe toate pe seama iluziilor, halucinaţiilor sau a invenţiilor. Am argumentat că una dintre explicaţiile posibile ar putea să fie existenţa, în preajma noastră, a unor hipercivilizaţii.

O altă dovadă pentru această ipoteză – pe lângă cele prezentate în episoadele precedente – ar putea fi manifestările controversate ale unei „supermemorii" care se află, aparent, în jurul nostru. De pildă, aşa-numiţii *channelers* pretind că primesc mesaje dintr-o sursă aflată în afara lor. Astfel, americanul Edgar Cayce (1877-1945) avea însuşirea ca – atunci când era în transă – să răspundă la întrebările unor doritori într-un mod care depăşea cu mult pregătirea sa de opt clase. În arhivele Fundaţiei din Virginia Beach (Virginia) care-i poartă numele, se găsesc procesele verbale a 12.250 de „lecturi" stenografiate; dintre acestea, circa 9.400 sunt diagnostice medicale, însoţite de tratamente, în general eficace, cuprinzând termeni de specialitate de care, în mod normal, Cayce n-avea habar şi de care el însuşi era uimit când, trezit din transă, le auzea reproduse. Fireşte, Edgar Cayce a fost acuzat, la un moment dat, de şarlatanie şi de practicarea ilegală a medicinii. El a fost absolvit totuşi la tribunal, întrucât nu urmărise niciodată avantaje materiale, iar persoanele implicate erau voluntari, care-şi asumau riscurile unui experiment ştiinţific, fiind în acelaşi timp membrii unei asociaţii care-şi publica rezultatele cu regularitate. Printre persoanele care au făcut apel la Cayce sunt şi nume precum preşedintele SUA, Woodrow Wilson, inventatorul Thomas Edison sau compozitorii Irving Berlin şi George Gershwin.

Cayce spunea că, în stare de transă, el ajungea, cu gândul, într-o imensă arhivă. Aici, o mână îi întindea o carte, o deschidea la pagina potrivită, iar lui nu-i rămânea decât să citească. Pentru această arhivă, Cayce a pronunţat numele de *Akasha*, spunând că ea este memoria Universului, unde sunt scrise „în timp şi spaţiu gândurile, faptele, activităţile unei entităţi – în relaţiile cu mediul său, cu influenţa ereditară; după cum este îndreptăţit – sau judecata derivată de, sau în funcţie de ceea ce este idealul entităţii. Prin urmare, aşa cum s-a spus de multe ori, înregistrările sunt cartea de amintiri a lui Dumnezeu." (Edgar Cayce, *Lectura 1650-1*)

În sanskrită, „akasha" înseamnă „eter" sau „cer". I-am putea spune şi „vid cuantic". Pentru hinduşi, akasha ar fi baza şi esenţa tuturor lucrurilor din lumea materială, al cincilea şi cel mai fin element fundamental al Universului, pe lângă aer, foc, apă şi pământ, fiind şi primul în ordinea creaţiei. El este veşnic, omniprezent şi imperceptibil.

S-a speculat mult asupra ideii că, în calitatea sa de memorie universală, înregistrările akashice ar putea fi sursa întregului fenomen de *channeling*, acea cale prin care, aparent, o persoană cu înzestrări speciale primeşte informaţii, intuiţii, imagini, inspiraţie, revelaţie etc. La fel precum Cayce, numeroşi vindecători, oameni religioşi, autori de lucrări de artă ş.a.m.d. au declarat că au avut acces la un imens depozit de cunoştinţe, despre care spuneau uneori că este plasat la „nivel astral". Multe cărţi sfinte se spune că au fost revelate, în antichitate sau mai recent, de o inteligenţă nepământeană, dintr-un fond de înţelepciune de acest tip.

Un exemplu de *channeling* este *dicteul automat,* când mâna scrie, aparent de la sine, aşterne o frază după alta, scrie note muzicale, desenează etc. De pildă, un medium brazilian, Chico Xavier (1910-2002), este creditat cu 496 (!) de cărţi realizate (în marea lor majoritate) pe această cale. Cărţile lui au fost vândute în 50 de milioane de exemplare.

Un alt fenomen înrudit este *xenoglosia*, starea în care cineva începe să vorbească într-o limbă pe care n-o cunoaşte. El nu înţelege mesajul revelat, care uneori se întâmplă să fie şi scris într-un alfabet necunoscut. Sunt multe astfel de cazuri, pe care nu le mai detaliez aici.

→

Triburile răsăritene *mende, kon* şi *koranko* au fost marginalizate de majoritarii *temne* şi pentru că acestea au fost suspectate că l-au tolerat pe Sankoh şi i-au alimentat trupele, nu totdeauna sub teroare. În apariţiile publice orchestrate prin reţele obscure de media, acest exaltat, care s-a declarat a fi chiar Dumnezeu pe Pământ, şi-a trimis supuşii să masacreze civilii din zone controlate de armata naţională cu un scop precis: oricine îi auzea numele să tremure de groază. Singur, Sankoh nu avea cum să reziste zece ani într-o permanentă stare de război, fără sprijinul financiar şi militar al liberianului Samuel Taylor, un rebel abuziv, care a reuşit să devină preşedinte al ţării vecine prin aceleaşi mijloace de teroare şi extorcare a resurselor naţionale, ajutat, la rândul lui, de un alt dictator notoriu, libianul Moamer Gadaffi. Triumviratul tiranilor a dispărut prin eliminarea lor pe cât de înfricoşătoare, pe atât de ironică.

Istoria violentă pe care a trăit-o Sierra Leone în ultimul sfert de veac a şubrezit structurile de securitate colectivă şi individuală şi a zădărnicit încercările ECOWAS, asociaţia regională de cooperare, de a pune capăt conflictelor interne pentru încurajarea investiţiilor şi pentru valorificarea resursele enorme pe care le are zona vestică a Africii. Participarea unor trupe străine, de cele mai multe ori provenind din fostele metropole coloniale Franţa şi Marea Britanie, este un proces de durată, care îşi dovedeşte utilitatea atâta timp cât atacă bazele unei crize, cum este cea a migraţiei africane ilegale. Simpla instrucţie la marginea savanei aduce mai mult un câştig expozitiv şi mai puţin o fundamentare a ieşirii ţării dintr-o nouă criză provocată de ameninţări fără precedent. Liderii europeni preocupaţi în mod real de migraţia ilegală au susţinut că fenomenul destabilizator pentru naţiunile bogate nu poate fi limitat şi, în cele din urmă, oprit, atâta timp cât nu sunt atacate cauzele sale fundamentale, cum sunt sărăcia, ordinea tribală, paternalismul şi corupţia. Li se adaugă violenţa alimentată de fundamentalismul islamic încurajat de instabilitatea socială şi economică. Marginalizarea instituţiilor statului, aşa slabe cum sunt, le diluează acestora orice capacitate de a reduce sau de a controla mituirea. Sectorul public s-a dizolvat într-o masă amorfă, dominată de paternalism şi fraude.

Migraţia ilegală a plasat ţări ca Sierra Leone între globalizare şi izolare. În egală măsură, fenomenul care a destabilizat Europa a repus pe hartă Africa sub-sahariană ca sursă a teroriştilor şi ca origine a unuia dintre afluenţii numeroşi ai fluviului uman pornit spre lumea bogată din emisfera nordică. Soluţii paliative cum este antrenamentul grănicerilor africani, ridicaţi ca un zid monolit în calea miilor de disperaţi porniţi în autoexilare, neglijează o diferenţă fundamentală de mentalitate între europeni şi africani. Primii au un set de valori comune, au o confesiune majoritară consistentă, aparţin unei tradiţii consolidate prin secole. Africanii sunt o populaţie extrem de diversă, cu o altfel de mentalitate. Democraţia sub baobab este o formă de decizie colectivă, dar ea nu este acceptată şi nici înţeleasă de democraţia reprezentativă. Diferenţele multe şi adânci presupun nu numai un schimb de noţiuni şi comportament, ci şi înţelegerea esenţei spiritului african, pe care colonialismul şi perioada post-colonială l-au ignorat.

Poezie fără frontiere

Traduceri de Gabriela CĂLUŢIU SONNENBERG şi Germain DROOGENBROODT

Căutând spaţiul

Zurinah Hassan (Malaezia)

Deodată s-a trezit,
a stins lumina
şi-a zis: „Odaia e mai mare pe-ntuneric.
Pentru că zidurile nu se văd".
Eu am aprins din nou lumina
zicându-i: „Spaţiul este lumina însăşi
ce-ades rămâne-ntemniţată
între pereţi pe care nu-i vedem".

Lună şi mare

Germain Droogenbroodt

pentru Oscar Bento

Neprihănită
neatinsă parcă
de-a omului amprentă:
luna.
Inaccesibila-i splendoare
se-oglindeşte
în aparent la fel de pura
mare,
ce adună-n pântec
omeneştile deşeuri,
ale deşartei lăcomii.

Poeme

Jelaluddin Rummi
(Persia, 1207–1273)

Ziua cântam cu tine.
Noaptea dormeam cu tine-n pat.
Nu mai deosebeam ziua de noapte.
Credeam că am idee cine sunt,
dar eram tu.

***

Nu sta prea mult
cu un prieten trist.
Atunci când zăboveşti
într-o grădină
iei seama şi la ghimpii florilor?
Mai şezi şi printre iasomii şi roze.

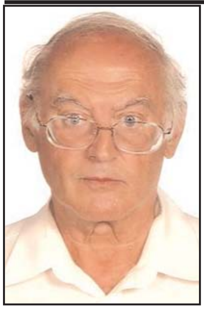
Elegie la marginea mării

Corin Bianu (România)

De câte ori mareea uda ţărmul,
Întreba de tine.
Avea aceeaşi limpezime în ochi
Şi aceeaşi graţie netrucată,
Ca tine,
Încât se vedea cu certitudine,
Că sunteţi rude.

Mareea
A venit dintotdeauna
cu regularitate,
Şi continuă încă să vină.
Tu n-ai mai venit.

Orizont SF

SOLARIS

Mircea OPRIŢĂ

Infiinţată în iulie 1969 ca un cenaclu SF (condus pe atunci de Daniel Cocoru) pe lângă Clubul MM (a se citi Clubul 2000) de la „Tehnic Club", gruparea fanilor bucureşteni a găsit curând condiţii mai bune de activitate în mediul universitar, mutându-se în noiembrie 1969 la Casa de cultură a studenţilor „Grigore Preoteasa". Numele sub care o cunoaştem astăzi nu şi l-a primit de la început, ci după apariţia fanzinului *Solaris,* pe care, de altfel, reuşea să-l conceapă şi să-l prezinte public la scurtă vreme după reluarea lucrărilor în aceste noi condiţii. Sub îndrumarea energică şi degajată a pomenitului organizator de grup, pe atunci student, îi găsim între membrii cenaclului pe Marian Aurel, Gheorghe Popescu, Paul Martalogu, Ştefan Nicolici, Sandu Drăghici, Marian Gogoaşe, Mihai Ionescu, Ghighi Teibrich, Mihai Constantin (Mihu Antin), Daniel Sălişteanu, Sorin Sighişanu, Adrian Socaciu, Bogdan Ionescu şi Mihaela Bărbulescu (ultimii trei cu grafică SF). Pe traseu aveau să li se adauge alţii, dintre care câţiva de bun renume ulterior, viitori autori de cărţi şi iniţiatori ai curentului „optzecist" din anticipaţia românească: Cristian Tudor Popescu, Alexandru Ungureanu, Mihail Grămescu, Sorin Ştefănescu, Dănuţ Ungureanu (care îşi povesteşte relaţia cu cenaclul într-un amuzant serial de articole intitulat *Cum m-am făcut solarisian*), Marina Nicolaev, în calitate de graficiană. Oaspeţi frecvenţi şi totodată îndrumători discreţi, în faza iniţială, au fost scriitorii Vladimir Colin, Ion Hobana, Adrian Rogoz („naşul" de botez al cenaclului), Sergiu Fărcăşan, redactorul de editură Victor Zednic, ceva mai târziu Constantina Paligora, de asemenea redactor la Editura Albatros.

O scindare precoce a grupării pare să fi fost provocată de unele orgolii disimulate în dispute teoretice. Sciziunea n-a durat însă prea mult, întrucât ramurile rezultate, „SF" şi „Sirius" (acesta funcţionând la aceeaşi casă de cultură), se vor regăsi curând sub stindardul comun, dar într-o altă formulă de conducere. În „noua sa metamorfoză", cum citim într-o însemnare din *CPSF*, datată 1 martie 1973, cenaclul avea să fie condus o vreme de patru secretari: Lucian Hanu, Gabriel Manolescu, Sorin Sighişanu şi deja pomenitul Daniel Cocoru. Putem intui astfel unele ambiţii personale şi incompatibilităţi născute odată cu fandomul şi care ar explica, în parte, mecanismul de divizare şi multiplicare a altor grupări cenacliere, apărute mai târziu.

Gruparea bucureşteană este creditată cu organizarea primei convenţii naţionale: Consfătuirea pe ţară a cenaclurilor de anticipaţie din 14-15 aprilie 1972, precum şi a ediţiilor din 1975-'77 ale acestei reuniuni anuale. Manifestarea iniţială a putut conta pe mobilizarea a trei centre de proaspăt şi emoţional interes sefist: Capitala, cu „Cenaclul SF" (viitorul „Solaris") şi „Sirius", Craiova, cu cenaclul „Henri Coandă", şi Timişoara, cu cenaclul „H.G. Wells". Programul consfătuirii a constat din două „şedinţe de lucru ale cenaclurilor reunite", o masă rotundă cu tema „Literatura ştiinţifico-fantastică între simbol şi previziune" şi vizionarea unui film cu specific anticipativ. Consfătuirea pe ţară a creat sentimentul că actul de naştere al fandomului românesc a fost deja semnat.

Un lucru de asemenea important şi demn de consemnat între priorităţile grupării bucureştene: a editat primul fanzin românesc de SF, *Solaris,* multiplicat la xerox în 99 de exemplare, şi suplimentul umoristic *Întâlnire de felul III.* Reuşita aceasta este realizată în strânsă concurenţă cu iniţiativa similară a timişorenilor de la „H.G. Wells", care, însă, din motive birocratice frenatorii, vor trebui să se mulţumească doar cu performanţa de a fi publicat, sub titlul *Paradox,* cel dintâi fanzin tipărit din România.

În primii ani de activitate, cenaclul bucureştean a putut conta pe autori modeşti, în majoritate incapabili să depăşească entuziasmul amatorial spre o profesionalizare literară. Nici „sufletul" grupării iniţiale, Daniel Cocoru, nu s-a profesionalizat literar, preferând să se retragă la un moment dat dincolo de prim-planul agitatei scene a fandomului, dar lăsând în urmă impresii remarcabile, de felul celor notate de Cristian Tamaş în 2012, cu prilejul unui moment aniversar dedicat primului fanzin SF românesc:

„Un om de o exemplară modestie şi discreţie, cel care acum 43 de ani a fondat primul cenaclu SF al fanilor în România (25 iulie 1969), cel care acum 40 de ani a organizat prima convenţie SF românească (Consfătuirea cenaclurilor SF/ROMCON 1, Bucureşti, 14-15 aprilie 1972) şi cel care acum 40 de ani a lansat primul fanzin SF din România (*Solaris,* iunie 1972), are merite considerabile în întemeierea fandomului românesc şi niciodată nu şi-a arogat vreo postură în această privinţă şi nici nu a încercat să capitalizeze acest important rol (cum ar fi edificarea legendei personale, de exemplu), reliefând dimpotrivă, în discuţiile avute cu dânsul, ajutorul şi contribuţia lui Adrian Rogoz, Ion Hobana, Vladimir Colin, Gheorghe Săsărman, Sergiu Fărcăşan, Horia Aramă, Victor Zednic, Mircea Şerbănescu, Ovidiu Şurianu etc. şi ale celorlalţi fani din acea perioadă (1969-1972)…"

Colecţia „Povestiri ştiinţifico-fantastice" (CPSF) prezintă cenaclul în broşurile 453-455/1973, iar unii dintre membrii grupării vor fi publicaţi ulterior independent, cu povestiri sau chiar cu grupaje de proză scurtă apreciate drept promiţătoare pentru un debut. Curând, mai mulţi „solarisieni", Radu Pintea, Alexandru Ungureanu, Cristian Tudor Popescu, Mihail Grămescu, Dănuţ Ungureanu, se vor ridica deasupra nivelului grupului, conturându-se ca individualităţi şi publicând cărţile pe seama cărora putem vorbi de o generaţie optzecistă şi în anticipaţia noastră. Ultimii trei pomeniţi şi-au format carierele, fie publicistice, fie preponderent literare, în deceniile ulterioare anului 1989. După moartea lui Victor Zednic la cutremurul din 1977, Lucian Hanu a rămas să continue, împreună cu Constantina Paligora, colecţia „Fantastic Club" a Editurii Albatros, pentru ca în final să abordeze domeniul vânzării de carte, ca patron al librăriei „Nautilus" din Bucureşti. Stabilită în Franţa, Marina Nicolaev s-a dezvoltat mai departe pe linia artelor plastice, intervenind însă frecvent în discuţiile privitoare la cenaclul „Solaris" purtate pe Internet.

Cenaclul înregistrează un declin după 1987, o parte dintre membrii săi migrând spre cenaclul „Planetar". Prin 1995, Mihail Grămescu are iniţiativa de a resuscita gruparea, cu Traian Bădulescu şi Anca Amuzescu de la „Planetar", cu Bogdan Bucheru de la „String" şi alţii de la „Star Trek", „Rătăcitorii" etc. Mai mulţi membri vechi ai „Solaris"-ului (Dănuţ Ungureanu, Mihai-Dan Pavelescu, Cristian Mihail Teodorescu, Marian Truţă, Cristian Tamaş) se vor regăsi, prin anul 2010, în Societatea Română de Science-Fiction şi Fantasy (SRSFF).

Un alt indiciu interesant vine de la programele de vedere la distanţă (*remote viewing*) ale armatei americane, declasificate în 1995. Ele au început în 1972, când CIA a oferit o finanţare modică pentru experimente de percepţie extrasenzorială, la Stanford Research Institute din Menlo Park (California), rebotezat apoi SRI International, un institut privat, aflat sub conducerea a doi specialişti din domeniul laserelor: inginerul Harold E. Puthoff Ph.D. şi fizicianul Russel Targ Ph.D. Unul dintre subiecţi a fost Ingo Swann (1933-2013), care a pus la punct o „tehnologie a vederii la distanţă", numită *Controled Remote Viewing* (CRV), prin care, după un antrenament corespunzător, de circa doi ani, în şase stagii, şi cu ajutorul unor instalaţii tehnice anume concepute, între care aparatul numit „Hemisync", pus la punct de Robert A. Monroe (1915-1995), o persoană oarecare putea căpăta capacitatea de a se transpune în orice punct ales de pe glob (şi nu numai…), văzând şi descriind în detaliu clădiri, instalaţii, încăperi, persoane etc., aflate în locul respectiv. Începând din 1976, proiectele au fost transferate către agenţia de informaţii a armatei (*Defense Intelligence Agency* – DIA), la Fort Meade, în Maryland, care a înfiinţat, în acest scop, o unitate secretă. Între 1986 şi primăvara lui 1995, aceasta a efectuat peste 200 de sarcini operative concrete, în vederea obţinerii unor informaţii care nu erau accesibile prin alte surse: monitorizarea submarinelor, a rampelor de lansare, a depozitelor de arme chimice, localizarea unor persoane ş.a.m.d. S-a dovedit că informaţiile obţinute astfel fuseseră remarcabil de corecte, reuşitele ajungând la 65-95%. Russell Targ a subliniat că precizia percepţiei extrasenzoriale nu scade cu creşterea distanţei dintre medium şi obiect şi este foarte puţin probabil să fie implicat un câmp electromagnetic. Pentru explicarea fenomenului, s-a avansat o explicaţie surprinzătoare. Mintea umană ar avea trei componente principale: mintea conştientă, mintea inconştientă şi inconştientul colectiv. Primele două componente se găsesc în creierul nostru, în timp ce cea de a treia componentă ar avea o localizare extracorporală şi ar fi comună întregii umanităţi. Inconştientul colectiv ar fi conectat, deci, cu toate minţile individuale şi ar „şti" tot ce există, la un moment dat, pe Pământ. Mai mult, acolo s-ar şi înregistra, ca într-o „realitate virtuală", toate evenimentele trecute. Deci el ar fi acelaşi cu supermemoria numită „Akasha".

Pentru a intra în legătură cu acest fond de informaţii sunt necesare două condiţii principale: identificarea lipsită de ambiguitate a obiectivului ţintă, printr-o „adresă" a acesteia, şi existenţa unor modalităţi de comunicare dintre mintea conştientă şi cea inconştientă. Pentru aceasta din urmă, cele mai importante probleme sunt două: lipsa unui limbaj comun de comunicare şi activitatea mult mai intensă a conştientului, care acoperă şi distorsionează semnalele venite din inconştient. Prima a fost rezolvată de creatorii CRV prin elaborarea unui limbaj artificial de gesturi, complet fizic, cu o gramatică foarte simplă, găsind că cel mai bun „translator" este corpul însuşi. Soluţia celei de a doua probleme stă în diminuarea „strălucirii" conştientului, cât mai mult, dar bineînţeles nu complet. În acest scop trebuie înlăturate din minte, sau mult diminuate, cuvintele, emoţiile, interesul, atenţia ori voinţa, păstrând totuşi capacitatea de a percepe semnalele primite.

Această „stare modificată a conştiinţei", numită şi „starea non-conceptuală a minţii", poate fi atinsă prin tehnici ale CRV, dar de ea s-au folosit şi şamanii, profeţii biblici sau sibilele oracolelor antice. Uneori aceasta era declanşată folosind substanţe psihotrope cum ar fi *ayahuasca,* în zona fluviului Amazon, ori emanaţii subpământene la Delphi, dar şi prin asceză dusă la extrem de schimnici. Stări asemănătoare obţin şi dervişii care se rotesc, vracii africani ameţiţi de bătăile de tobă, practicanţii unor dansuri rituale ş.a.m.d.

Important este însă că un medium nu accesează astfel, prin intermediul inconştientului, realitatea fizică însăşi, ci doar o imagine a ei, aflată deja în mintea sa extinsă. Clarvăzătorul nu se deplasează deci, într-o formă sau alta, până la ţinta reală, ci trebuie doar să caute copia ţintei în propria minte. O consecinţă importantă, pe care e bine să nu o pierdem din vedere, rezultă din faptul că între realitatea fizică şi copia sa virtuală pot exista diferenţe, provocate de diverse mecanisme, între care şi de filtre, modele, tabuuri etc. existente în mintea clarvăzătorului, dar mai ales de o serie de „arhetipuri" culturale, specifice zonei. Ideea existenţei unui inconştient colectiv care, într-un fel, conectează întreaga omenire, fiind populat şi cu „arhetipuri" determinate cultural, a fost emisă, încă din 1916, de faimosul psihiatru şi psihanalist elveţian Carl Gustav Jung (1875-1961).

(Va urma)

Ars longa...

(Urmare de la pag. 32)

Riguroasă prin profesionalismul celor ce au slujit-o, cealaltă orientare, precumpănitor îndreptată spre „viaţa formelor”, spre a relua cuvintele lui Focillon, spre căile evoluţiei unei morfologii artistice în Evul Mediu românesc, a înregistrat, mai cu seamă în deceniile al treilea şi al patrulea ale secolului XX, succese de marcă prin contribuţia unor specialişti formaţi în cea mai bună tradiţie pozitivistă.

George Balş (1868-1934), excelent cunoscător al tipologiei arhitecturii moldoveneşti, sau Nicolae Ghika-Budeşti (1869-1943), care s-a dedicat cercetării evoluţiei arhitecturii din Oltenia şi Muntenia, reprezintă două nume de seamă, aceştia fiind urmaţi de profesorul arhitect Grigore Ionescu (1904-1992), autorul unei prime istorii, în 1937, privind evoluţia arhitecturii din spaţiul românesc, urmată postbelic de alte sinteze privind arhitectura românească. Pentru sfera picturii murale şi a iconografiei româneşti şi bizantine, volumele şi studiile lui I.D. Ştefănescu (1886-1981), apărute la Paris, sunt lucrări de pionierat în domeniu, care au atras atenţia studioşilor străini asupra patrimoniului cultural românesc.

În 1949, sub auspiciile Academiei Române, era înfiinţat Institutul de Istoria Artei, prima instituţie care studia şi cerceta patrimoniul artistic, condusă de academicianul George Oprescu (1881-1969). Din 1954 s-a editat revista Institutului, *Studii şi Cercetări de Istoria Artei,* prima revistă de istoria artei, care de-a lungul anilor a publicat studii şi articole privind vechea artă românească, dar şi materiale privind arta modernă şi contemporană. De asemenea, Institutul de Istoria Artei a publicat începând cu anul 1963 *Revue Roumaine d'Histoire de l'Art, Serie Beaux-Arts,* periodic în limbi străine de o remarcabilă importanţă, având menirea de a face cunoscut patrimoniul artistic al României în lumea ştiinţifică internaţională.

Cercetările în domeniul artei medievale, premoderne sau moderne şi contemporane, desfăşurate de Institutul de Istoria Artei din Bucureşti, au contribuit esenţial la realizarea primei sinteze postbelice privind evoluţia artei româneşti, care a apărut în anii 1957-1958 sub egida Academiei, intitulată *Scurtă istorie a artelor plastice din R.P.R.,* fiind editată în două volume, primul dedicat artei din secolele XIV-XVIII, iar cel de-al doilea volum secolului al XIX-lea.

Domeniul arhitecturii, sculpturii, picturii murale şi de panou, al artelor decorative, au fost obiectul primului volum din *Istoria artei feudale în Ţările Române,* monumentala lucrare apărută în 1959 la Editura Academiei, sub semnătura lui Virgil Vătăşianu (1902-1993), adept al şcolii morfologiste vieneze, format în atmosfera cunoaşterii adâncite a evoluţiei formelor artistice medievale, pentru care sinteza savantului de la Cluj rămâne, în ceea ce priveşte meridianul românesc, o operă de referinţă. Virgil Vătăşianu propunea un nou gen de sinteză, cu o imensă informaţie referitoare la întregul spaţiu locuit de români, lucrarea devenind un model, a cărei valoare era recunoscută pe plan intern şi internaţional, deschizând calea către realizarea unor cercetări complexe şi elaborarea unor lucrări de tip tratat de istoria artei, de viziune novatoare şi de mare acribie ştiinţifică, privind fenomenul artistic românesc.

În 1968 vedea lumina tiparului la Editura Meridiane primul volum din *Istoria artelor plastice din România,* o sinteză asupra evoluţiei artistice din cele mai vechi timpuri până la sfârşitul secolului al XVI-lea, realizată de un grup de cercetători ai Institutului de Istoria Artei al Academiei Române, sub redacţia acad. George Oprescu. Autorii primului volum erau Radu Florescu, Florentina Dumitrescu, Emil Lăzărescu, Maria-Ana Musicescu, Dumitru Năstase, Paul Petrescu, Răzvan Theodorescu, Sorin Ulea, Teodora Voinescu, precum şi acad. Virgil Vătăşianu, care a semnat capitolele privind arta din Transilvania. În 1970 apare cel de-al doilea volum, al cărui text, realizat de aceiaşi cercetători, sintetiza cercetările întreprinse între anii 1950 şi 1960, referitoare la arta pe teritoriul României de la începutul secolului al XVII-lea până în primele decenii ale secolului al XIX-lea. Proiectatele trei volume ale *Istoriei artelor plastice din România,* care urmau să prezinte arta modernă şi contemporană, din păcate, nu au mai fost editate.

Sinteze privind o anumită epocă sau monografii privind o provincie sau o anume regiune, monografii ale unor situri sau monumente importante au apărut în anii următori. Dintre acestea amintim volumele apărute în Editura Meridiane, *Arta preistorică din România* în 1974 de Vladimir Dumitrescu, iar în 1976, *Un mileniu de artă la Dunărea de jos* de Răzvan Theodorescu, sau de acelaşi autor, în Editura Academiei, volumul *Bizanţ, Balcani, Occident la începuturile culturii medievale româneşti (secolele X-XIV).* Cercetările privind arta veche românească au condus la apariţia unor lucrări care au scos la lumină un vast material inedit, relevând o nouă viziune asupra evoluţiei artistice în Ţările Române. Vasile Drăguţ publica în 1970 *Pictura murală din Transilvania,* în 1976 *Dicţionar enciclopedic de artă medievală,* iar volumul privind *Arta gotică din România,* în 1979, care împreună cu alte scrieri ale istoricului de artă au premers sinteza apărută în 1982. În aceeaşi perioadă, în 1981, Editura Dacia din Cluj-Napoca publica *Pictura românească din Transilvania* de Marius Porumb, o sinteză cu un bogat material inedit privind arta românilor transilvăneni. Lucrarea intitulată *Arta românească,* apărută la Editura Meridiane în 1982, are primul volum intitulat *Preistorie, Antichitate, Ev Mediu, Renaştere, Baroc,* fiind semnat de Vasile Drăguţ, iar cel de-al doilea volum, avându-l ca autor pe Vasile Florea, este o sinteză privind *Arta românească modernă şi contemporană.* Vasile Florea a publicat în 2016 la Editura Litera volumul *Arta Românească de la origini până în prezent,* o meritorie sinteză, densă, de peste opt sute de pagini, bogat ilustrată, încercând să prezinte o imagine sugestivă a fenomenului artistic românesc.

Evoluţia pozitivă a cercetărilor domeniului artei româneşti înainte de 1990 s-a datorat în mare măsură Academiei Române, rezultate remarcabile fiind obţinute în urma cercetărilor de teren şi a documentării în arhive, în colecţiile muzeale de către istoricii şi criticii de artă de la Institutul de Istoria Artei din Bucureşti, de cercetătorii de la Secţia de Istoria Artei de la Filiala Academiei din Cluj-Napoca, dar şi prin contribuţia investigaţiilor realizate de institutele de arheologie din sistemul academic sau din instituţiile muzeale. O importanţă deosebită a avut editarea culegerilor de studii *Pagini de veche artă românească,* publicaţiile Institutului de Istoria Artei contribuind la îmbogăţirea bibliografiei de specialitate cu valoroase lucrări ştiinţifice, cuprinzând un vast şi valoros material inedit.

Un rol însemnat l-au avut şi publicaţiile editate de Direcţia Monumentelor Istorice şi de Muzeul Naţional de Artă al României, *Revista Muzeelor,* sau anuarele unor muzee din ţară, care au publicat studii şi articole privind patrimoniul cultural naţional şi european din muzeele româneşti. În a doua jumătate a secolului trecut, importante monografii şi lucrări de sinteză au apărut la Editura Meridiane, specializată în cartea de artă, Editura Academiei, Editura Enciclopedică, Editura Dacia, Editura Albatros, Editura Vremea, volumele fiind semnate de prestigioşi istorici de artă.

În 1991 apare la Cluj-Napoca revista *Ars Transsilvaniae,* periodicul noului Institut de Arheologie şi Istoria Artei al Academiei Române, care îşi propunea de la început editarea unor studii şi articole privind arta românească şi europeană, fiind prima revistă de artă medievală şi premodernă din România.

După 1990, literatura de specialitate se îmbogăţeşte cu importante sinteze şi monografii, dintre care menţionăm cele două volume apărute la Editura Meridiane în 1992 privind *Civilizaţia românilor între medieval şi modern,* semnate de Răzvan Theodorescu. Au apărut, de asemenea, după 1990, importante sinteze şi monografii privind *Arhitectura civilă de zid din Ţara Românească în secolele XIV-XVIII* de Tereza Sinigalia, la Editura Vremea, în 2000; *Metamorfoze ale Barocului transilvan,* la Editura Dacia, de Nicolae Sabău; *Artă românească, Artă Europeană. Centenar Virgil Vătăşianu,* Cluj Napoca-Oradea, 2002; Marius Porumb, *Dicţionar de pictură veche românească din Transilvania, sec. XIII-XVIII,* Ed. Academiei Române, 1998; Hermann Fabini, *Atlas der siebenbürgisch-sächsischen Kirchenburgen und Doifkirchen,* I-II, Sibiu-Heidelberg, 1998; volumul referitor la arhitectura Renaşterii transilvănene de András Kovács, *Késő Reneszánsz építészet Erdélyben 1541-1720 (Arhitectura Renaşterii târzii în Transilvania),* Budapesta-Cluj, 2003; Aurel Chiriac, *Pictura bisericilor de lemn româneşti din Bihor,* Oradea, 1999; Cristian Moisescu, *Arhitectura epocii lui Matei Basarab,* I-II, Ed. Meridiane, 2002-2003 etc.

Semn(al) de carte

Geo Călugăru, *Cartea vieţii mele,* Paul Editions, Bucureşti, 2019

Mi-e greu să-mi imaginez cum gândesc alţii, însă eu sunt convins că, într-o lume devastată de patimi, a dărui puţină mângâiere, celor care au nevoie de ea, şi cei care îşi pun atâta speranţă în cuvântul care zideşte, scriitorii, fără îndoială, au nevoie de ea, a le-o oferi, aplecându-te cu dragoste asupra rodirilor în cărţi, cu preţul încărunţirii între cuvinte, spre a-i convinge că e bine şi de folos oamenilor ceea ce fac, este cea mai mare bucurie pe care o şi ţi-o poţi oferi.

Scopul, pe care mi l-am propus, strângând o mică parte din aprecierile asupra cărţilor lor, a unor interviuri şi convorbiri cu şi despre personalităţi literare şi ale artei teatrale româneşti etc., într-un volum de sine stătător, este acela de a provoca prilejul de a medita la faptul că ne trebuie atât de puţin să regăsim speranţele, crezute pierdute şi, pe luminozitatea lor, atât de necesara încredere în semeni, dar, mai cu seamă, în noi înşine. (Autorul, pe coperta a patra)

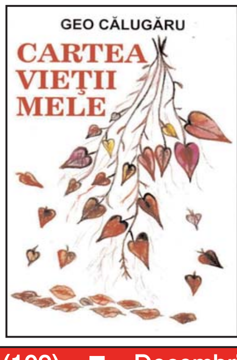
Ilie Popa, editor şi coordonator, *Experimentul Piteşti. Comunicări prezentate la Simpozionul PERT'18, Piteşti, 28-30 septembrie 2018.* Vol. I: *Forme şi aspecte de represiune în regimurile dictatoriale comuniste.* Vol. II: *Marea Unire a românilor de la 1918.* Fundaţia Culturală „Memoria”, Filiala Argeş, Piteşti, 2019

Volumul de faţă conţine lucrările prezentate la ediţia a XVIII-a, Secţiunea a II-a, a Simpozionului Internaţional *Experimentul Piteşti - reeducarea prin tortură,* care a avut loc în perioada 28–30 septembrie 2018. Sperăm că şi acest volum, împreună cu celelalte 17 apărute până acum la Fundaţia Culturală MEMORIA – Filiala Argeş, va însemna un mic şi modest pas în lupta împotriva uitării, contribuind la prezentarea adevărului despre istoria ultimului secol a spaţiului românesc legată de înfăptuirea Marii Uniri a românilor de la 1918, continuând cu aspecte din timpul dictaturii comuniste din România, inclusiv a românilor din Basarabia şi nordul Bucovinei, foste provincii româneşti ocupare de imperialismul sovietic.

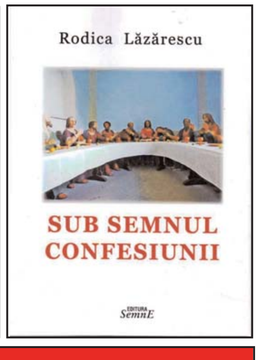
Amintim şi cu acest prilej că deviza tuturor ediţiilor simpozionului este exprimată în ultimele cuvinte rostite de renumitul om de cultură român Mircea Vulcănescu în închisoarea Aiud, înainte de moarte: „Să nu ne răzbunaţi, dar să nu ne uitaţi”. (Ilie Popa, în prefaţa volumelor)

Rodica Lăzărescu, *Sub semnul confesiunii,* Ed. Semne, Bucureşti, 2019

Interviuri cu Nicolae Băciuţ, Paula Romanescu, Vladlen Babcineţchi, Dinu Săraru, Ion Brad, Alecu Ivan Ghilia, Horia Bădescu, Nicolae Dan Fruntelată, Constantin Călin, Eugen Simion, Ioan Dumitru Denciu, Victoria Milescu, Vladimir Găitan, Constantin Cubleşan, George Corbu Senior, George Corbu Junior, apărute în perioada 2017-2019 în revistele *Pro Saeculum* (13) şi *Vatra veche* (2).

Ars longa...

Pentru arta veche românească menţionăm între autorii consacraţi pe acad. Virgil Vătăşianu, Petre Comarnescu, Maria Ana Musicescu, Sorin Ulea, Teodora Voinescu, acad. Grigore Ionescu, Vasile Drăguţ, Corina Nicolescu, acad. Răzvan Theodorescu, Radu Florescu, Carmen Laura Dumitrescu, B. Nagy Margit, Corina Popa, Pavel Chihaia, acad. Paul Niedermaier, Harald Krasser, Cornelia Pillat, Andrei Paleolog, acad. Marius Porumb, Daniel Barbu, Anca Vasiliu, Anca Bratu, Tereza Sinigalia, Ecaterina Cincheza Buculei, Roswith Capesius, Eugenia Greceanu, Viorica Guy Marica, Ioana Cristache-Panait, Marina Sabados, Constanţa Costea, Ioana Iancovescu, Ana Dobjanschi, Victor Simion, Christoph Machat, Kovács András, Nicolae Sabău, Cristian Moisescu, Mircea Toca, Alexandru Avram, Sanda Mihaela Salontai, Aurel Chiriac, Rodica Vârtaciu Medeleţ, Aclriana Buzilă, Cornel Tatai-Baltă, Dorina Sabina Pârvulescu, Andrei Kertesz.

După 1990, generaţia mai tânără se afirmă printr-o activă contribuţie ştiinţifică în viaţa institutelor, prin publicaţiile în revistele de specialitate, sau volumele de autor, prin participarea la manifestări ştiinţifice internaţionale. Îi menţionăm aici pe Dana Jenei, Dana Dâmboiu, Maria Ordeanu, Dana Marcu Istrate, Robert Born, Ioan Albu, Radu Lupescu, Vlad Bedros, Ciprian Firea, Emese Sarkadi Nagy, Mihaela Vlăsceanu, Ana Dumitran, Weisz Attila, Dana Prioteasa, Emödi Tamás, Cristina Cojocaru, Kovács Zsolt, Călin Anghel, Kinga German, Marius Cornea, Helga Fabritius, Agnes Bálint.

Importante contribuţii la istoriografia de artă referitoare la epoca modernă şi contemporană sunt semnate de acad. George Oprescu, Remus Niculescu, Barbu Brezianu, Ionel Jianu, Ion Frunzetti, Radu Bogdan, Raul Şorban, Mircea Deac, Paul Constantin, Marin Mihalache, Amelia Pavel, acad. Dan Grigorescu, Virgil Mocanu, acad. Dan Hăulică, Radu Ionescu, Octavian Barbosa, Petre Oprea, Mihai Ispir, Magda Cârneci, Grigore Arbore Popescu, Constantin Prut, Ioana Vlasiu, Gheorghe Vida, Paula Constantinescu, Victor Ieronim Stoichiţă, Paul Rezeanu, Adrian Silvan Ionescu, Negoiţă Lăptoiu, Adrian Guţă, Tiberiu Alexa, Călin Stegerean, Ramona Novicov, Iulia Mesea, Ada Hajdu, Ovidiu Prejmerean.

Ultimul deceniu al secolului XX a însemnat o epocă de reînnoire, de reconsiderare a cercetărilor privind arta veche românească şi arta modernă şi contemporană, o deschidere spre lumea europeană. Anul 1990 a marcat renaşterea Academiei Române, a institutelor sale, a Editurii Academiei Române, reînfiinţarea Direcţiei Monumentelor Istorice, o reconstrucţie organizatorică a muzeelor şi instituţiilor artistice, o nouă viziune în cercetare şi o dotare logistică corespunzătoare. În deceniile postrevoluţionare activitatea de studiere a patrimoniului cultural naţional din România s-a diversificat, desfăşurându-se programe interdisciplinare, adeseori în colaborare internaţională, care au dus la valoroase rezultate.

Încercările de cercetare morfologică a artei vechi româneşti sunt în ultimul timp mai rare, dar nu pot fi omise în acest sens cele, de netăgăduită subtilitate, prin care s-a voit a descifra cu ajutorul decoraţiei medievale, al sculpturii în lemn mai ales, o anume unitate, un anume specific al esteticii vechi româneşti diferită de aceea balcanică, sau cele tinzând spre conturarea, strict formală, a unor elemente de manierism şi de „prim baroc” în Moldova anilor de după 1600, pe care cercetarea din direcţia istoriei culturale propriu-zise ar fi fost cu neputinţă să le evidenţieze, din lipsă de corespondenţe stilistice.

Prezenta sinteză privind arta din spaţiul românesc o considerăm necesară şi extrem de utilă, fiind o trecere în revistă a principalelor epoci artistice desfăşurate în ambianţa românească, din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre. Editarea unei lucrări de asemenea anvergură este imperios necesară, ultima sinteză privind arta românească fiind realizată în urmă cu aproape patru decenii. În acest răstimp, studiile şi cercetările în domeniu au înregistrat numeroase progrese şi descoperiri, pornind din antichitatea şi medievalul românesc, până în epoca modernă, ori cea contemporană.

Academia Română, cel mai înalt for ştiinţific şi cultural naţional, este în măsură să dezvolte cercetarea şi studierea fenomenului cultural artistic românesc, să-l promoveze şi să-l facă cunoscut pentru valoarea sa. Arta românească, una dintre performanţele naţionale, reprezintă o contribuţie însemnată la tezaurul cultural-artistic european.

Primul volum al sintezei *Arta din România, din preistorie în contemporaneitate* debutează cu prezentarea artei populare din România, element definitoriu pentru identitatea naţională, prin arhitectura vernaculară şi aşezările românilor, ocupaţiile tradiţionale, manifestările artistice, obiceiuri şi port popular, pictura şi sculptura, ornamentica, toate reprezentând un valoros tezaur naţional. Arta preistorică, arta antică în epoca Daciei libere şi arta Daciei romane sunt tot atâtea elemente care aparţin Patrimoniului cultural şi Tezaurului artistic al României. Volumul continuă cu prezentarea epocii bizantine, a medievalului timpuriu, a artei romanice din Transilvania, cu începutul arhitecturii de zid în Ţara Românească şi Moldova, evoluţia în secolele următoare a arhitecturii, sculpturii, a picturii murale, sunt prezentate icoanele şi altarele poliptice, miniatura cărţilor manuscrise, xilogravura vechilor tipărituri, ori artele decorative, reprezentate de orfevrărie şi broderia liturgică, care se ridică la valoroase realizări, recunoscute pe plan european. Secolele XVI-XVII sunt pentru ambianţa artistică din România o frecventă interacţiune cu lumea europeană a Renaşterii, iar spre sfârşitul epocii artistice se fac tot mai simţite în Ţările Române semnele ce anunţă noile curente europene ale epocii moderne.

Volumul al doilea al sintezei înfăţişează arhitectura, sculptura, pictura, grafica, artele decorative în epoca premodernă a secolului al XVIII-lea, dominată de Baroc şi începuturile Clasicismului, evoluţia artelor continuând în epoca modernă a secolului al XIX-lea, mişcarea artistică din cele trei provincii româneşti fiind în deplină consonanţă şi adesea în directă legătură cu marile centre culturale europene. Secolul al XX-lea şi începutul secolului XXI, cu realizările artistice de importanţă majoră, cu realizările excepţionale ale epocii contemporane, încheie demersul nostru, închinat Centenarului.

Academia Română şi editorii mulţumesc şi pe această cale tuturor instituţiilor, muzeelor şi colecţiilor muzeale, care au oferit sprijin în realizarea imaginilor fotografice pentru ilustrarea volumelor. (…)

2018 este anul aniversării Centenarului Marii Uniri, când provinciile româneşti s-au reunit în hotarele fireşti ale României moderne. România împlineşte o sută de ani de ţară europeană, cuprinzând în fruntariile sale pe aproape toţi fiii săi.

Cele două volume editate de Editura Academiei Române, în colaborare cu Editura Mega din Cluj-Napoca, reprezintă simbolic chintesenţa cercetărilor de istoria artei, o frescă a evoluţiei şi performanţelor fenomenului artistic din spaţiul carpato-danubiano-pontic, care, la ceas de sărbătoare al jubileului românesc, este ofranda istoricilor şi criticilor de artă din România.

Semn(al) de carte

Vasile Tonoiu, *Frumuseţi literar-spirituale în filocalia românească,* Editura Academiei Române, Bucureşti, 2018

Dialogul care urmează, între un teolog (T) şi un literat (L), se prezintă ca o discuţie relaxată pe teme dinainte convenite între protagonişti. Ea se abate adeseori de la subiect şi revine, cu spontaneitatea unei conversaţii ce-şi dă sieşi, din mers, norme, îngăduinţe, oprelişti, amânări, trasee potrivite. În orice caz, dialogul acesta nu are a răspunde, vădit şi nemijlocit, şi a corespunde unor libertăţi şi constrângeri proprii altor genuri de scriitură: tratat, studiu, prelegere, eseu... Este de aşteptat ca limbajul colocvial comun („natural”) şi cel duhovnicesc-ascetic („tehnic” în felul său) să interfereze fără supravegheri lingvistice şi semantice prea severe şi ca aparatul terminologic şi conceptual ţinând de poetică şi de retorică să nu comporte puritatea şi consecvenţa unui discurs monovocal, monolitic, selfconsistent, solilocvial.

Despre ce vor discuta Teologul şi Literatul? Spus rapid şi sumar, despre frumuseţi teologico-literare extrase din *Filocalia*. Aceasta este ca un zăcământ în care zac astfel de frumuseţi. S-ar zice că însăşi etimologia titlului grecesc (*filo kalos* = iubire de frumos) motivează, schimbând metafora, pescuirea de perle constând în figuri retorice şi valori imaginativ-poetice. Departe de a fi calofilă, în sens peiorativ, frumuseţea filocalică este în mod esenţial una spirituală, duhovnicească, atribut al dumnezeirii, este frumuseţea despre care Dostoievski credea că va mântui lumea. Potrivit cu formaţia şi competenţa fiecăruia, literatul va sublinia cu precădere aspectul literar (laic) al frumuseţii, iar teologul aspectul ei spiritual. (Autorul, în Cuvânt de prevenire, la începutul cărţii)

Radu Adrian, *Fenomenul Cucuteni în culturile neolitice din spaţiul geografic locuit de români,* Editura RCF Editorial, Bucureşti, 2019 (Album bogat ilustrat, româno-englez, cu traducerea în limba engleză de Camelia Pârşe)

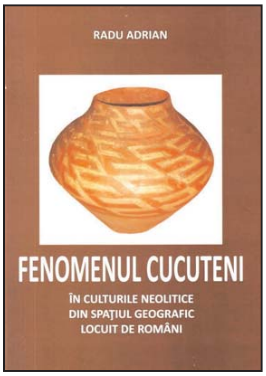
Ornamentele cucuteniene sunt nonfigurative şi reprezintă, fără îndoială, simboluri ale credinţei sau mesaje dependente de mituri. Toate reprezintă idei care se cereau respectate şi erau afişate pe pereţii vaselor de ceramică pentru a fi cunoscute în casa fiecărui pământean. Forma şi ornamentarea vaselor din acea perioadă ilustrează atât nivelul înalt al educaţiei estetice la care ajunsese populaţia, cât şi credinţa unitară. În întinderea uriaşă a teritoriului în care s-a dezvoltat cultura Cucuteni, imaginile de pe vase îndeplineau rolul de mass-media pentru păstrarea religiei, pentru dezvoltarea unitară a gândirii, ca şi pentru respectarea unor norme şi legi socio-umane.

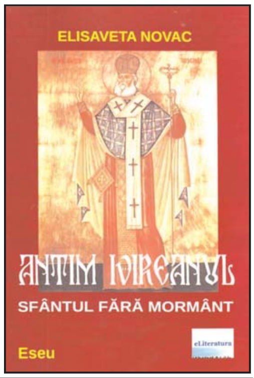
Dezlegând sensul acestor ornamente înţelegem că strămoşii trăiau într-o armonie firească cu ambientul Naturii-Mame. Aveau chiar o gândire filosofică de largă deschidere, care explica, printre altele, şi împletirea conştientă a destinului fiinţei umane cu voinţa divinităţii uranice supreme. Cum am spune astăzi, într-o formulare creştină: Omul este o parte din Dumnezeu fiindcă e făcut de El, după chipul şi asemănarea Sa. (Autorul, spre finalul cărţii)

Elisaveta Novac, *Antim Ivireanul, Sfântul fără mormânt,* ePublishers, Bucureşti, 2018

Scriitoarea religioasă, hrănită din substanţa *Evangheliilor,* se întoarce mereu către sufletul strămoşesc, reînviind curăţenia satului, a pământului şi frumuseţea pârguită la soarele de peste milenii al creştinismului. Elisaveta Novac scrie cu dragoste despre ceea ce a creat Dumnezeu şi a fost păstrat prin credinţa neamului. Imaginile îngerilor şi ale sfinţilor din opera sa pledează pentru o încadrare în sfera ortodoxismului, aducând cititorul la o alipire de Dumnezeu, de sfinţii Săi şi de Biserică, de tradiţie şi de identitatea noastră. Meritul cărţilor sale este de a face cititorul să trăiască simultan în spaţiul arhaic al lumii biblice, într-un „atunci” şi într-un „acum” care păstrează lumina creştină. (Maria Diana Popescu, în Postfaţă)

Ars longa...

Istoria artei din România la Centenarul Marii Uniri

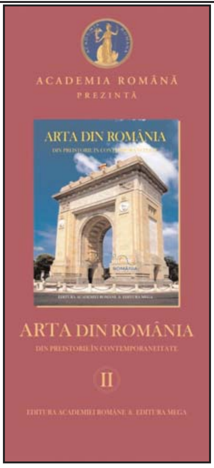
Acad. Răzvan THEODORESCU, Acad. Marius PORUMB

Pe 9 iulie 2019, în Aula Academiei Române a fost lansată lucrarea, în două masive volume, *Arta din România, din preistorie în contemporaneitate,* realizată de un larg colectiv de autori, sub coordonarea academicienilor Răzvan Theodorescu şi Marius Porumb. Au conlucrat la materializarea proiectului Editura Academiei Române şi Editura Mega (Cluj-Napoca). O lucrare monumentală (peste 2000 de imagini color), apărută în seria *Civilizaţie românească,* de peste 40 de volume, cu care Academia Română a celebrat Centenarul Marii Uniri (coordonatorul seriei este acad. Victor Spinei, vicepreşedinte al Academiei).

Cu permisiunea şi ajutorul coordonatorilor şi autorilor cărţii, reluăm în continuare Introducerea semnată de cei doi coordonatori, precum şi un număr de imagini, care ilustrează diverse pagini ale revistei, din Capitolul I. *Arta populară* (autori: Georgeta Stoica, Georgiana Onoiu, Aurel Chiriac). (Redacţia)

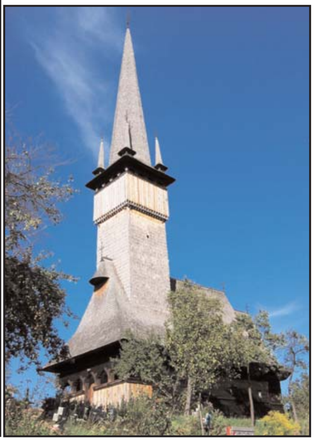

Atenţi la cursul istoriografiei artei vechi româneşti – al cărei obiect de cercetare aparţine sferei est-europene, în care studiile iconografice au prevalat, unde particularităţi bine ştiute ale operelor de artă medievală, ale textelor şi mentalităţilor colective din evul de mijloc, de apartenenţă sau tradiţie bizantină, absenţa unor expresii culturale de umanism renascentist propriu-zis ridică probleme structural deosebite de cele cercetate de iconologia occidentală – vom remarca situarea ei în suta de ani ce-i măsoară existenţa, pe un făgaş liniar, unde nevoia de sistematizare clară a evoluţiei formelor artistice a alternat sau a fost contemporană cu tendinţa explicării culturale a faptului de artă (în consens cu alte domenii ale cercetării umaniste româneşti), fără ca vreuna dintre aceste orientări să fi fost absolutizată, dar, totodată, fără ca – până în ultimele decenii – vreuna dintre ele să tindă şi la orizonturi mai largi decât cele circumscrise de fenomenul românesc, studiat cu precădere (aici consensul cu domeniile învecinate, de pildă, cu cel al istoriei, este mult mai relativ). Ceea ce frapează însă, în primul rând, în aprecierea tipului de abordare culturologică a artei vechi româneşti – cu excepţia momentului marcat de chiar întemeietorul studiilor de istoria artei în România, Alexandru Odobescu (1834-1895), cunoscător al formelor şi erudit om de cultură în acelaşi timp, pentru care importanta monografie a tezaurului premedieval de la Pietroasa fusese un prilej de fastuoasă etalare a unor date din domeniul istoriei politice şi religioase, al istoriei costumare, al istoriei literare, în spiritul acelei „Kunstarchäologie" dominante în a doua parte a veacului XIX în Europa – este remarcarea rolului pe care l-au deţinut mai ales specialiştii de formaţie istorică. Nu întâmplător, prima istorie a artei vechi româneşti a fost publicată, în 1922, de cel mai mare istoric pe care l-a dat cultura noastră; l-am numit, desigur, pe Nicolae Iorga (1871-1940). Până astăzi o lectură folositoare, în ciuda imenselor progrese făcute de atunci, cartea lui Iorga este înainte de toate o istorie culturală românească văzută prin monumentul de artă şi o înţelegem mai bine prin chiar cuvintele savantului scrise în acelaşi an în fruntea unei alte cărţi ce avea să apară în 1923 şi care se născuse dintr-un curs universitar dedicat „artei medievale şi moderne în legătură cu dezvoltarea societăţii": „Căci părerea mea – scria limpede Nicolae Iorga – e că arta e explicabilă numai prin societatea căreia trebuie să-i fie aplicabilă dacă nu vrem să fie o simplă jucărie individuală, un simplu exerciţiu de tehnică, o simplă dibuire de drumuri, care nu duc nicăieri" (N. Iorga, *Istoria artei medievale şi moderne în legătură cu dezvoltarea societăţii,* Bucureşti, 1923, p. 3).

În deceniile din urmă, din perspectiva istoriei culturale, politice sau ecleziastice, a textelor scrise, a ideologiei medievale, s-a încercat să se lumineze aspecte variate ale arhitecturii sau picturii vechi româneşti, de pildă, explicându-se sensul dinastic al unui anume plan arhitectonic de la Curtea de Argeş şi cel politic al unei legende medievale din Transilvania, sau raportul planului de lăcaş triconc cu misionarismul monahal, sau legătura dintre sobrietatea, calmul şi simplitatea unor monumente româneşti din veacul „întemeierii de ţară" şi o anume *forma mentis* carpato-dunăreană, comparată cu viziuni estetice total deosebite din Europa orientală, slavă sau slavo-turanică. Toate aceste încercări, cărora li se adaugă, tot mai mult, altele, se pot reclama de la amintitele abordări culturologice încercate acum nouă decenii de Nicolae Iorga, ele aparţinând în egală măsură istoriografiei noastre culturale în sens larg şi istoriografiei de artă în sens restrâns.

(Continuare la pag. 30)

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Dan ANGHELESCU – scriitor, Bucureşti
- Dragoş VAIDA – prof. univ., Bucureşti
- Constanţa VAIDA HALIŢĂ – arhitect, Bucureşti
- Mihaela MALEA STROE – scriitor, Braşov
- Ilie POPA – prof. univ., Piteşti
- Aurel V. DAVID – prof. univ., Bucureşti
- Eufrosina OTLĂCAN – prof. univ., Bucureşti
- Filofteia PALLY – istoric, Piteşti
- Tudor NEDELCEA – scriitor, Craiova
- Marian MOŞNEAGU – comandor de marină, Constanţa
- Acad. Nicolae ANASTASIU – Bucureşti
- Olimpia POPESCU – profesor, Ploieşti
- Maria MOCANU – cântăreţ şi publicist, Chişinău
- Raia ROGAC – scriitor, Chişinău
- Mihai POSADA – scriitor, Sibiu
- Ion ANDREIŢĂ – scriitor, Bucureşti
- Ion C. ŞTEFAN – scriitor, Bucureşti
- Paula ROMANESCU – scriitor, Bucureşti
- Ion PĂTRAŞCU – diplomat, Bucureşti
- Nicolae MELINESCU – publicist, Bucureşti
- Dan D. FARCAŞ – scriitor, Bucureşti
- Mircea OPRIŢĂ – scriitor, Cluj-Napoca
- Acad. Răzvan THEODORESCU – Bucureşti
- Acad. Marius PORUMB – Cluj-Napoca